

Univerzitetna založba
Univerze v Mariboru

LITERARNI
TURIZEM IN
PRILOŽNOSTI
ZA NJEGOV
RAZVOJ V
SLOVENIJI

Louis Adamič

PISATELJ Z ZGODBO, KI POVEZUJE
SLOVENIJO, BALKAN IN
ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

JASNA
POTOČNIK
TOPLER

Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem

Literarni turizem in priložnosti za njegov razvoj v Sloveniji

Louis Adamič – pisatelj z zgodbo, ki povezuje Slovenijo, Balkan in
Združene države Amerike

Avtorica

Jasna Potočnik Topler

November 2020

Naslov <i>Title</i>	Literarni turizem in priložnosti za njegov razvoj v Sloveniji <i>Literary Tourism and Opportunities for its Development in Slovenia</i>
Podnaslov <i>Subtitle</i>	Louis Adamič – pisatelj z zgodbo, ki povezuje Slovenijo, Balkan in Združene države Amerike <i>Louis Adamič – A Writer with a Story that Connects Slovenia, the Balkans and the United States of America</i>
Avtorica <i>Author</i>	Jasna Potočnik Topler (Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem)
Recenzija <i>Review</i>	Violeta Zubanov (Univerza Educons, Fakulteta za šport in turizem) Mladen Knežević (Univerza Libertas)
Jezikovni pregled <i>Language editing</i>	Anja Benko (Univerza v Mariboru, Filozofska fakulteta)
Tehnični urednik <i>Technical editor</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Oblikovanje ovitka <i>Cover designer</i>	Jan Perša (Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba)
Grafične priloge <i>Graphics material</i>	Avtorica
Založnik <i>Published by</i>	Univerza v Mariboru Univerzitetna založba Slomškov trg 15, 2000 Maribor, Slovenija https://press.um.si , zalozba@um.si
Izdajatelj <i>Co-published by</i>	Univerza v Mariboru Fakulteta za turizem Cesta prvih borcev 36, 8250 Brežice, Slovenija https://www.ft.um.si , ft@um.si
Izdaja <i>Edition</i>	Prva izdaja
Vrsta publikacije <i>Publication type</i>	E-knjiga
Dostopno na <i>Available at</i>	https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/519
Izdano <i>Published</i>	Maribor, november 2020

© Univerza v Mariboru, Univerzitetna založba
/ University of Maribor, University Press

Besedilo / Text
© Potočnik Topler 2020

To delo je objavljeno pod licenco Creative Commons Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav 4.0 Mednarodna. / *This work is licensed under the Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International license.*

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Univerzitetna knjižnica Maribor

821.163.6(73)Adamič L.09(0.034.2)

POTOČNIK Topler, Jasna

Literarni turizem in priložnosti za njegov razvoj v Sloveniji
[Elektronski vir] : Louis Adamič - pisatelj z zgodbo, ki povezuje
Slovenijo, Balkan in Združene države Amerike / avtorica Jasna Potočnik
Topler. - 1. izd. - E-knjiga. - Maribor : Univerzitetna založba
Univerze, 2020

Način dostopa (URL): <https://press.um.si/index.php/ump/catalog/book/519>

ISBN 978-961-286-407-1

doi: doi.org/10.18690/978-961-286-407-1

COBISS.SI-ID 37902851

ISBN 978-961-286-407-1 (pdf)
978-961-286-408-8 (Trda vezava)

DOI <https://doi.org/10.18690/978-961-286-407-1>

Cena Brezplačni izvod
Price

Odgovorna oseba založnika prof. dr. Zdravko Kačič,
For publisher rektor Univerze v Mariboru

*Knjigo posvečam ljubiteljem branja in potovanj, ustvarjalcem,
raziskovalcem, radovednežem, mentorjem, študentom,
prijateljem in družini.*

Kazalo

1	Uvod	1
1.1	Cilji in raziskovalna vprašanja.....	2
1.2	Omejitve.....	3
1.3	Financiranje in zahvala.....	3
2	Zakaj literarni turizem?	5
3	Uporabljene metode	9
4	Doživljanje kulture in kulturni turizem	13
5	Dediščina in dediščinski turizem	15
6	Literarni turizem in literarni turisti	23
6.1	Povezovanje književnosti in turizma.....	23
6.2	Snovanje literarnega turizma in literarni turisti.....	25
7	Literarni turizem v Sloveniji	29
7.1	Od spominskih sob do literarnih poti.....	29
7.2	Nove tehnologije kot podpora nadaljnjemu razvoju literarnega turizma v Sloveniji.....	33
7.3	Strokovna obravnava literarnega turizma v Sloveniji.....	34
8	Louis Adamič – ustvarjalec dveh svetov in izziv za raziskovalce	37
8.1	Gibanje, migracije, izseljenstvo.....	40
8.2	Življenjska pot Louisa Adamiča.....	42
8.3	Aktualnost adamičevih osrednjih literarnih motivov.....	55
9	Analiza besedil literarnih del <i>Moja rojstna dežela</i> in <i>Vrnitev v rodni kraj</i>...	67
9.1	Adamičevo potovanje po Sloveniji.....	71
9.2	Po poteh Louisa Adamiča in njegovega dela <i>Vrnitev v rodni kraj</i> – po Balkanu.....	79
9.3	Louis Adamič – avtor nekdanjih in sedanjih časov.....	94
10	Adamič in turizem	97
10.1	Predlog turističnih proizvodov na osnovi literarne dediščine Louisa Adamiča.....	100
11	Zaključek	113
	Literatura in viri	117
	Stavarno kazalo	125

1 Uvod

Razlogov, da je v središču znanstvene monografije o literarnem turizmu v Sloveniji prav Louis Adamič (1898–1951), je več. Gre za avtorja, čigar literarna dediščina je obsežna, po tematiki zanimiva in aktualna, deloma celo vizionarska in še ne v celoti raziskana. Med preverjanjem podatkov o razvoju literarnega turizma v Sloveniji in vključenosti avtorjev v slovensko pisateljsko pot pa smo ugotovili, da Adamičeva rojstna hiša – dvorec Praproče – vanjo ni vključena. Ker gre za izseljenskega avtorja, ki je pripadal slovenskemu, jugoslovanskemu kot ameriškemu prostoru, kljub vsemu pa je glavna pozornost namenjena literarnemu turizmu in njegovim (neizkoriščenim) priložnostim v Sloveniji, smo znanstveno monografijo naslovili *Literarni turizem in priložnosti za njegov razvoj v Sloveniji: Louis Adamič – pisatelj z zgodbo, ki povezuje Slovenijo, Balkan in Združene države Amerike*. Element povezovalnosti je, kot razkriva analiza pisateljevega delovanja, eden ključnih motivov njegovega vsestranskega udejstvovanja, hkrati pa je povezovanje eden ključnih elementov v turizmu – pomembno je na več ravneh: med ponudniki in različnimi turističnimi deležniki, tudi ko gre za literarni turizem. Rdeča nit naše raziskave in razprave, predstavljene v tej znanstveni monografiji, sta povezovalnost in povezovanje – oboje je zajeto v samem bistvu turizma, zato smo temu sledili tudi mi. Adamičeva življenjska pot bo podrobneje predstavljena v samostojnem poglavju, že v uvodnem delu pa izpostavljam, da je obravnavani avtor iz slovenskega podeželskega okolja v Združene države Amerike odpotoval v rosnih najstniških letih. V svoji novi

domovini je nase opozoril s požrtvovalnim delom, z izobraževanjem in s prodornostjo. Prvo vrnitev v Slovenijo in Jugoslavijo mu je omogočila Guggenheimova štipendija, ki jo istoimenski sklad podeljuje posameznikom, ki so dokazali izjemno sposobnost na področju izobraževanja ali ustvarjanja (www.gf.org, 2020). S tem potovanjem je želel svoji dve domovini na nek način povezati: Jugoslavijo predstaviti Združenim državam Amerike, slednjo pa Kraljevini Jugoslaviji. Svoje doživljanje vrnitve na Kranjsko in v takratno Jugoslavijo v letih 1932 in 1933 je obširno opisal v romanu *The Native's Return* (delo je v izvirniku izšlo leta 1934). Knjiga, ki je v slovenščino prevedena pod naslovom *Vrnitev v rodni kraj* in je eno od del, ki ga v povezavi z razvojem inovativnih turističnih proizvodov v pričujoči monografiji tudi vrednotimo, se je po izidu v Združenih državah Amerike uspešno prodajala in utrdila pisateljev ugled strokovnjaka za multikulturalizem in etnična vprašanja.

1.1 Cilji in raziskovalna vprašanja

V naši interdisciplinarni raziskavi smo si zastavili več raziskovalnih vprašanj in ciljev. Zanimalo nas je, kako je razvit literarni turizem v Sloveniji, kakšna je njegova vloga pri oblikovanju podobe destinacije, kako je mogoče uporabiti literarno besedilo, lik ali avtorja za povečanje zanimivosti destinacije in kako v nadaljnji razvoj tovrstnega turizma vključiti konkretna dela Louisa Adamiča.

Raziskovalni cilji so bili: opredeliti vlogo literarnega turizma v slovenskem in svetovnem turizmu, analizirati razvitost literarnega turizma v Sloveniji, analizirati vključenost literarne dediščine Louisa Adamiča v obstoječo turistično ponudbo, oblikovati smernice za (dodatno) vključevanje njegove dediščine in na njeni osnovi zasnovati nove turistične produkte.

Z znanstveno monografijo želimo prispevati k zavedanju vloge in k pomenu literarnega turizma ter hočemo spodbuditi njegov nadaljnji razvoj kot oblike trajnostnega turizma v Sloveniji.

Povsem zavestno smo se odločili za izid monografije v slovenskem jeziku, saj je eden od pomembnih ciljev našega raziskovalnega dela prispevati k razvoju področja in terminologije turizma v slovenskem jeziku.

1.2 Omejitve

Prvotni raziskovalni načrt je predvideval študijsko pot po destinacijah, ki jih Adamič v svojih literarnih delih omenja, vključevanje teorije potovanja (angl. *Travel Theory*) po Mansfieldu in Wesslerju (2020) in popis touremov/turemov¹ (Mansfield, 2015, 2019). Žal so nas omejitve glede potovanj zaradi razglašene pandemije Covid-19 v letu 2020 omejile na študijske poti po Sloveniji. To dejstvo predstavlja omejitev naše raziskave.

1.3 Financiranje in zahvala

Zadnjih pet let (2015–2020) se na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru posvečamo sistematičnemu raziskovanju literarnega turizma. V znanstveni monografiji je predstavljen del spoznanj, ki na naslednjih straneh iz zakladnice slovenske literarne dediščine pozornost usmerjajo na analizo in vrednotenje izbranih del pisatelja in intelektualca Louisa Adamiča. Predstavljena raziskava nima posebnega vira financiranja in je nastala v okviru rednega znanstvenoraziskovalnega dela na že omenjeni instituciji, k njenemu načrtovanju pa so prispevale izmenjave v okviru projektov *Erasmus+ Teaching in Erasmus+ Training*.

Zahvala, da je znanstvena monografija nastala in izšla, gre tudi recenzentom:

- prof. dr. Violeti Zubanov, izvrstni kolegici, strokovnjakinji za področje komuniciranja z ostrim kritiškim očesom z Univerze Educons;
- prof. dr. Mladenu Kneževiču z Libertas International University, ki je skozi skupne projekte vedno spodbujal k postavljanju vprašanj izven okvirjev;
- dr. Charlesu Mansfieldu, enemu vodilnih raziskovalcev literarnega turizma na svetu, izjemnemu kolegu in projektnemu sodelavcu z britanske univerze University of Plymouth, čigar raziskave s področja literarnega turizma navdihujejo, skozi dolge razprave in dopisovanja pa je pripomogel tudi k obliki te knjige.

¹ 'Toureme' je izraz, ki ga je uporabil Charles Mansfield (2015, 2019) za določeno poljubno kulturno vrednost, ki jo bralec prepozna v literarnem besedilu in ki služi kot osnova načrta ali načrt za lastno potovanje. V slovenskem jeziku predlagamo poslovenjeno črkovanje, in sicer 'turem' z naglasom na *e* [turém].

2 Zakaj literarni turizem?

Vloga literarnega turizma, ki ga širše opredeljujemo kot turistično dejavnost, povezano z literarnimi kraji in literarnimi osebnostmi (Squire, 1996), je čedalje bolj prepoznana tudi kot orodje znamčenja in marketinga destinacije, saj lahko ustvari, nadgradi in okrepi podobo znamenitosti ali destinacije, zmanjša težave sezonskosti oziroma velikega obiska samo v določenih terminih in ublaži učinke množičnega turizma na najbolj obiskanih in priljubljenih točkah (Vitić - Četković idr., 2020, str. 94). Konkurenca med destinacijami je velika, ključna pri izbiri turistov pa je podoba, saj se le-ti odločajo na njeni osnovi, torej glede na to, kako vidijo določeno destinacijo (Pike, 2009).

Literarni turizem je eno od orodij, ki skozi oblikovanje domišljenih kulturnih programov omogoča nadgradnjo in izboljšanje podobe destinacije, razlikovanje od drugih sorodnih destinacij in izboljšanje turistične izkušnje (Carson idr., 2017). Yiannakis in Daviesova (2012), ki sta sicer literarni turizem raziskovala na primeru Avstralije, menita, da je, gledano z ekonomskega vidika, še posebej primeren za umestitev v podeželske regije.

Literarni turizem prištevamo k dediščinskemu in kulturnemu turizmu. Prav slednji je v Evropi v porastu in v svetu po podatkih *Svetovne turistične organizacije* (WTO) predstavlja okrog 37 % vsega turizma oziroma je, kot navajajo Richards, King in Yeungova (2020), s 40-odstotnim deležem v svetovnem turizmu ena pomembnejših vrst turizma.

Ko govorimo o kulturnem turizmu v Sloveniji, je treba poudariti, da nimamo podatkov o tem, kolikšen delež slovenskega turizma, ki znaša okrog 13 % slovenskega bruto družbenega proizvoda (BDP), predstavlja kulturni turizem. Glede na to, kako so kultura in kulturne znamenitosti vključene v turistično ponudbo, upravičeno sklepamo, da je to vrsto turizma v Sloveniji mogoče nadgraditi, upošteva je kulturno in etnološko raznolikost na Slovenskem, bogato dediščino, danosti slovenskega podežlja ter preplet med mestnim in podeželskim.

V preteklih petih letih je slovenski turizem vztrajno rasel. Od januarja do konca decembra leta 2019 so slovenski namestitveni objekti zabeležili več kot 6,2 milijona turističnih prihodov in 15,7 milijona turističnih prenočitev, kar po podatkih *Slovenske turistične organizacije* (STO) pomeni 5 % več prihodov in 0,5 % več prenočitev kot leta 2018, pri čemer so tuji turisti ustvarili dobrih 11 milijonov vseh turističnih prenočitev in 4,7 milijona prihodov, domači pa 4,4 milijona prenočitev in 1,5 milijona prihodov (STO, 2020). V letu 2020 je zaradi omejitev, povezanih s Covid-19, nastala posebna situacija, ki se bo kljub uvedbi turističnih bonov, ki jih prejmemo vsi s stalnim prebivališčem v Sloveniji (prebivalci, stari do 18 let, v vrednosti 50 evrov, tisti nad 18 let pa v vrednosti 200 evrov), odražala tudi v statističnih podatkih. Posledično s tem se je turistična kampanja v Sloveniji maja 2020 pod sloganom »*Zdaj je čas. Moja Slovenija*« usmerila v privabljanje domačih gostov (STO, 2020). Literarni kraji in kraji z literarno dediščino imajo torej priložnost, da privabijo ta segment ljudi, ki na svojih potovanjih po Sloveniji iščejo in cenijo z literaturo in umetnostjo popestrjeno ponudbo. V Veliki Britaniji, na primer, kjer dobro poznamo razmere zaradi vključenosti v mednarodno raziskavo o literarnem turizmu, se načrtno posvečajo razvoju literarnega turizma kot pomembnega turističnega trenda in bodoče zaposlene v turizmu izobražujejo za delo in ustvarjanje na tem interdisciplinarnem področju (izobraževalne programe imajo na University of Bristol, Manchester Metropolitan University, University of Leicester, University of Plymouth, Bath Spa University, University of Derby, University of Kent, Staffordshire University itd.). Obstaja torej zavedanje, da ima razmerje med branjem in turistično izkušnjo široke razsežnosti, ki skozi branje, izobraževanje in lastno pisanje vplivajo na oblikovanje

posameznikove identitete (Mansfield in Wessler, 2020), oblikovanje poslovnih idej, ustvarjanje življenjskega sloga in dobrega počutja.

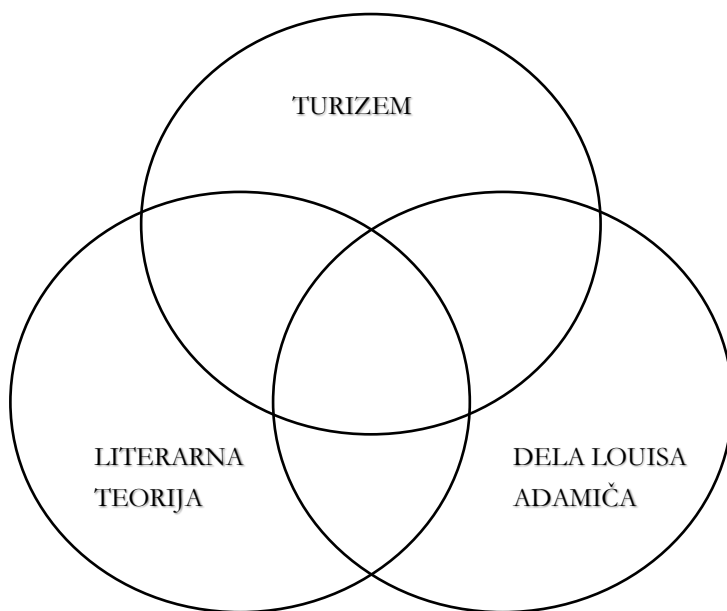
Aktualna *Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma* (2017–2021) izpostavlja kulturni turizem kot pomembno vejo slovenskega turizma, in sicer predvsem skozi produkt *Mesta in kultura*. *Operativni načrt trženja kulturnega turizma 2018–2020* (ONKULT) se natančneje ukvarja z njegovim trženjem in kot del kulturnega turizma predvideva razvoj literarnega turizma, ki kot »obiskovanje in označevanje mest, povezanih s pisatelji in njihovim delom« (Watson, 2009), v Sloveniji sicer nima tako bogate tradicije kot npr. v Veliki Britaniji in Franciji (Mansfield, 2015), kljub temu pa je literarni turizem prepoznan kot možnost obogatitve turistične ponudbe (Zupan Sosič, 2018; Potočnik Topler, 2016) in je skladen z vizijo razvoja slovenskega turizma, ki želi spodbujati butični turizem.

3 Uporabljene metode

Turizem je interdisciplinarno področje, ki se prepleta z veliko drugimi področji, med drugim z umetnostjo in seveda z umetniškim področjem literature. Tudi raziskava, ki jo predstavljamo v tej znanstveni monografiji, je interdisciplinarna, saj združuje oboje: turizem in književnost, z obravnavo Louisa Adamiča pa posega na področje literarne teorije in delno na raven ameriških študij (Vennov diagram na sliki 1). Prepletamo torej turizem, literarno teorijo in dela Louisa Adamiča (z omembo krajev oziroma destinacij), pri čemer nas zanima sinergijsko učinkovanje vseh treh področij, ki se kaže v literarnoturističnih izkušnjah in doživetjih (Vennov diagram na sliki 1b). V prvem delu monografije predstavljamo literarni turizem, ki je podvrsta kulturnega turizma, kot orodje za razvoj trajnostnega turizma, in ponujamo vpogled v temeljno strokovno in znanstveno literaturo ter primere dobrih praks, pri čemer smo sledili Mansfieldovi (2015) metodologiji raziskovanja literarnega turizma in uporabili metode deskripcije, analize, primerjave in sinteze ter metodo terenskega dela oziroma metodo zapiskov s terena, ki jo kot nepogrešljivo metodo pri preučevanju in razvijanju literarnega turizma opredeljuje Mansfield (2015). V drugem delu monografije, ki temelji na analizi podatkov, diskurzivni analizi, analizi besedila, interpretaciji in analizi vsebine, pa kot vir za razvoj literarnega turizma v Sloveniji v ospredje postavljamo literarno dediščino slovenskega izseljenskega pisatelja in intelektualca Louisa Adamiča, ki pri opisovanju poti, zgodb in srečevanj, reflektiranju lastnih občutkov in opažanj kulturnih pojavov uporablja tudi metodo

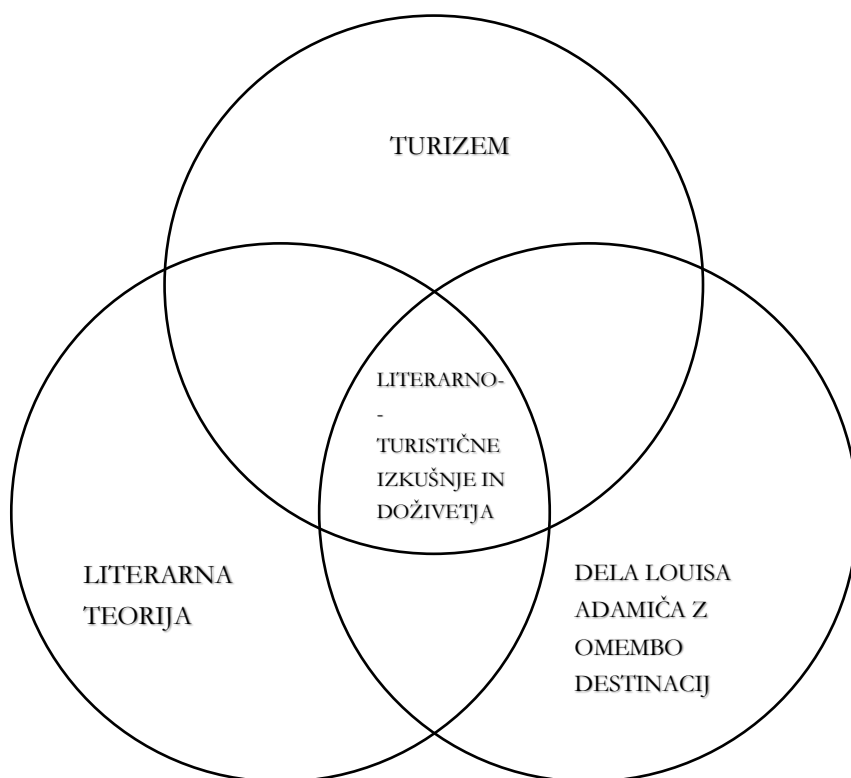
avtoetnografije. Avtoetnografija se uporablja v potopisnem pripovedništvu (ang. *travel writing*), hkrati pa je kvalitativna raziskovalna metoda, ki ima širok razpon uporabe, ki sega od raziskovanj osebnih izkušenj do raziskovanj izkušenj drugih v določeni raziskavi (Mendez, 2013). Avtoetnografijo npr. v svoji raziskavi uporablja raziskovalec, ki opisuje, analizira, tvori dialoge z obravnavano temo, pri čemer je seveda zaradi osebne vpletenosti in posledične subjektivnosti potrebna refleksija (Ellis idr., 2011). Ellisova in Bochner (2000, 739) jo opisujeta kot »avtobiografski žanr pisanja, ki razkriva večplastnost zavesti in povezuje osebno s kulturnim«. Prav tako o avtoetnografiji kot analitični metodi piše Anderson (2006, 375), ki pravi, da je analitična avtoetnografija metoda, pri kateri je raziskovalec 1) polnopravni član raziskovalne skupine, 2) ki je kot tak predstavljen tudi v objavljenih znanstvenih besedilih in 3) je zavezan analitični raziskovalni agendi, osredinjen na izboljšanje teoretičnega razumevanja širših družbenih pojavov.

Eden od razlogov, da smo v ospredje postavili prav Louisa Adamiča, je ta, da njegova dediščina ni dejavno vključena v slovensko turistično ponudbo kot na primer dediščina Franceta Prešerna ali kakšnega drugega slovenskega literarnega ustvarjalca ter za zdaj še ni del slovenske pisateljske poti, ki je trenutno eden pomembnejših turističnih proizvodov literarnega turizma v Sloveniji.

Slika 1: Vennov diagram, ki prikazuje interdisciplinarnost naše raziskave.

V naši raziskavi prepletamo torej turizem z literarno teorijo, in sicer na primeru izseljenskega avtorja Louisa Adamiča, vse z namenom, da raziščemo sinergijske učinke področij in možnosti snovanja literarnoturističnih izkušenj in doživetij, ki jih v Vennovem diagramu (slika 1b) postavljamo v presečišče vseh treh področij. Literarnoturistične izkušnje in doživetja so v naši raziskavi predstavljena kot področje, ki ga je mogoče kakovostno razvijati z vključevanjem turističnih, literarnoteoretskih in književnih znanj, spoznanj in izkušenj. Če je povezava med književnimi deli in literarno teorijo običajna, pa skozi našo raziskavo med drugim pokažemo povezavo med turizmom in literarno teorijo ter med turizmom in deli Louisa Adamiča.

Slika 1b: Vennov diagram, ki prikazuje literarnoturistične izkušnje in doživetja kot presečišče treh ključnih področij.

4 Doživljanje kulture in kulturni turizem

Kulturo je mogoče doživeti na različne načine in na različnih mestih. Kulturni turizem je ena od možnosti, ki je priljubljena in raste tudi zato, ker se je v zadnjih desetletjih razdelil na veliko podvrst oziroma niš – od dediščinskega, umetniškega, gastronomskega, filmskega do ustvarjalnega (Richards, 2018). Govorimo o nišnem turizmu. Raziskave o doživljanju kulture so v porastu zlasti od pojava tako imenovane izkušnjske ekonomije (angl. *experience economy*, Pine in Gilmore, 1999). Prav kulturne izkušnje in kulturna doživetja so vse pogostejše dojeta kot bistvo turizma (Ritchie idr., 2011). Glede na širino pojma *kultura* ne preseneča, da so opredelitve kulturnega turizma različne (Aluza idr., 1998), obstaja pa soglasje, da gre za pojav, pri katerem turisti uživajo kulturo (Richards, 1996). ONKULT 2018–2020 (str. 8) povzema definicijo *Evropske potovalne komisije* (angl. *European Travel Commission*), ki deli kulturni turizem na zunanji in notranji krog. Notranji predstavlja primarne elemente kulturnega turizma (sem sodita dediščinski turizem in turizem umetnosti), zunanji pa predstavlja sekundarne elemente kulturnega turizma (sem sodita življenjski slog s tradicijo, kulinariko, običaji itd. in kreativne industrije). Tudi opredeljevanje kulturnih turistov ni enostavno, saj kultura različnim ljudem pomeni zelo različno (McKercher, Du Cros, 2003). Za veliko turistov je kulturni turizem potovanje z namenom doživljanja tuje kulture. Uživajo v različnih novih

znamenitostih, glasovih, okusih in vonjih, medtem ko raziskovalci in tržniki kulturni turizem opredeljujejo kot posebno kategorijo turističnih proizvodov, ki se razlikuje od drugih turističnih proizvodov in dejavnosti (Hall, MacArthur, 1998; Leask, Yeoman, 1999; Richards, 1996). Glede na raznovrstnost dejavnosti znotraj kulturnega turizma in vedenjske vzorce turistov obstaja več tipov kulturnih turistov. Silberberg (1995) opredeljuje štiri tipe kulturnih turistov – od izjemno motiviranih do naključnih. Stebbins (1996) meni, da se kulturni turisti delijo na dva tipa, in sicer na splošne in specializirane turiste, McKercher in Du Cros (2003) pa glede na motiv in globino izkušnje ločita pet tipov kulturnih turistov. *Evropska potovalna komisija* (angl. *European Travel Commission*), katere tipologijo so prevzeli tudi snovalci ONKULT 2018–2020 (str. 9), v glavnem turiste ločuje na tiste, ki jim je kultura primarni motiv obiska, in na tiste, ki jim kultura predstavlja zgolj enega od motivov obiska. Za nadaljnji razvoj kulturnega turizma v Sloveniji sta ključni obe kategoriji.

5 Dediščina in dediščinski turizem

Dediščina je pomemben vir kulturnega turizma. Pogosto v strokovni in znanstveni literaturi zasledimo tudi termin *dediščinski turizem*. Zanj obstajajo različne opredelitve, ki izhajajo iz različnih razumevanj in opredelitev dediščine (Agarwal in Shaw, 2018). Opozoriti velja, da razvijanje turizma na osnovi kulturne dediščine praviloma ni osredotočeno na množično kulturo (Alvarez - Garcia idr., 2019). Poria, Butler in Airey (2001, 1047) navajajo, da je dediščinski turizem pogosto opredeljen in razumljen kot turizem, ki je »/.../ osredinjen na to, kar smo podedovali, kar je lahko kar koli: od historičnih zgradb do umetniških del in lepih razgledov /.../«, kar je po njihovem mnenju lahko problematično, zato predlagajo obravnavo dediščinskega turizma glede na motivacijo in percepcijo turistov namesto na attribute posamezne lokacije. Tako ločijo (2001, 1048) tri tipe dediščinskih turistov: (1) turiste, ki obišejo lokacijo, ki velja za del njihove dediščine, (2) turiste, ki obišejo lokacijo, za katero menijo, da predstavlja dediščino, čeprav ni povezana z njihovo dediščino, in (3) turiste, ki obišejo dediščinsko lokacijo, ki je posebej označena kot lokacija dediščine, čeprav se te oznake ne zavedajo. Ključno je tudi dožemanje dediščine, saj je vedenje tistih turistov, ki dediščino dojemajo kot del lastne dediščine, drugačno (Poria idr., 2003). Ko govorimo o vključevanju literarne dediščine v turizem, ugotavljamo, da so – denimo v Veliki Britaniji, Franciji in še na nekaterih destinacijah, že uspešno razvili literarni turizem, saj ima v teh delih Evrope tradicijo nekje od 19. stoletja,

medtem ko njegovi začetki segajo v 17. in 18. stoletje, ko je bilo v razcvetu obdobje *Grand Toura*, ki je predstavljajo temeljni del izobraževanja mladih aristokratov (Agarwal in Shaw, 2018). Marsikje drugod po Evropi je literarna dediščina, kljub temu da je pestra in bogata, v turistični ponudbi še precej zapostavljena, literarni turizem pa področje, ki je kljub temu, da ne gre za nov trend, slabše raziskano (Čevik, 2020). Ob tem ne gre prezreti jezikovne specifičnosti literarnega turizma, saj avtorji pišejo v svojih maternih jezikih, med katerimi so zgolj nekateri zelo razširjeni, v večini primerov pa gre za jezike, ki jih govorijo predvsem materni govornici. Pri uspešnem vključevanju literarne dediščine v turistično ponudbo je zato ključno kakovostno prevajanje, na kar opozarja tudi Mansfield (2015).

Kaj sploh je literarni turizem? Obstaja veliko opredelitev, a o njih podrobneje v nadaljevanju. Zelo preprosto bi ga opredelili kot podvrsto kulturnega in dediščinskega turizma, ki je povezana s književnostjo, bodisi z obiskovanjem krajev, ki so povezani s književnimi liki, avtorji ali njihovimi deli, bodisi z obiskovanjem krajev zaradi lastnega književnega ustvarjanja. Veliko prostorov in krajev, ki so postali turistično zanimivi prav zaradi povezanosti s književnostjo ali tudi zaradi tega, je povezanih z znanimi pisateljskimi imeni. Nekaj jih navajamo v nadaljevanju.

(1) V Benetke je William Shakespeare (1564–1616) postavil svojo komedijo *Beneški trgovec*.

(2) Verona privablja turiste s prizorišči Shakespearjeve tragedije *Romeo in Julija*.

(3) Med Shakespearjeve kraje uvrščamo tudi Stratford upon Avon v Veliki Britaniji, kjer se je veliki književnik rodil in kjer danes med pomembnejše znamenitosti kraja sodita njegova rojstna hiša in družinska hiša Ann Hathaway, njegove žene.

(4) Prav tako imata pomembno povezavo z Williamom Shakespearjem London (npr. elizabetinsko gledališče Globe, ki ga je leta 1599 ustanovila prav Shakespearjeva igralska družba), in (5) Pariz, kjer je znamenita knjigarna *Shakespeare and Company*.

(6) Z Dunajem so povezani književni ustvarjalci Franz Kafka (1883–1924), Johann Nestroy (1801–1862), Ingeborg Bachmann (1926–1973), Arthur Schnitzler (1862–1931), pa tudi Nobelova nagrajenka Elfriede Jelinek (1946–). Veliko o teh in drugih avstrijskih književnih ustvarjalkah in ustvarjalcih, ki so sooblikovali avstrijsko literarno krajino od konca 18. stoletja do danes, se je mogoče poučiti v Literarnem

muzeju (Literaturmuseum) na Dunaju, kjer je med drugim na ogled pohodna palica še enega avstrijskega (po materi Slovenca) Nobelovega nagrajenca za literaturo Petra Handkeja (1942–) (Literaturmuseum, 2020).

(7) Z literarnim muzejem, v katerem predstavljajo madžarsko klasično in sodobno književno dediščino, od leta 1954 obiskovalce vabijo tudi v madžarsko Budimpešto. Tamkajšnji muzej nosi ime po madžarskem književniku Sandorju Petőfiju (1823–1849) (Petőfi Literary Museum, 2020).

(8) Na Hrvaškem je literarna dediščina predstavljena v več večjih ali manjših muzejih, podobno kot v Sloveniji, informacije o posameznih muzejih in književnikih, kot so Miroslav Krleža (1893–1981), Vladimir Nazor (1876–1949), August Šenoa (1838–1881) in mnogi drugi, tudi manj znani avtorji in avtorice, pa so zbrane na spletnem portalu *Književna dediščina v muzejih* (hrv. *Književna baština u muzejima*) (Književna baština u muzejima, 2020).

Dobre primere uporabe književne dediščine najdemo tudi drugje: eden takšnih je (9) Jasna Poljana v Rusiji, kjer se je rodil eden največjih pisateljev vseh časov Lev Nikolajevič Tolstoj (1828–1910), avtor romanov *Vojna in mir* in *Ana Karenina*.

(10) Cabourg v Franciji je povezan z Marcelom Proustom (1871–1922), saj je avtor tam preživel svoje počitnice vsako poletje, od 1907 do 1914 (ProustInk.com, 2020).

(11) Dartmoor in Devon veljata za deželo pesnika Teda Hughesa (1930–1998), saj je od leta 1961 živel v vasi North Tawton na obrobju narodnega parka (Legendary Dartmoor, 2020).

(12) Na Škotskem je pomembno literarno ime Robert Burns (1759–1796), ki mu je posvečenih več muzejev, dogodkov in festivalov.

(13) Vas Sils Maria v Švici je za turiste zanimiva tudi zato, ker je tam na ogled tako imenovana *Hiša filozofa in pesnika* Friedricha Nietzscheja (1844–1900), Nietzsche-Haus, v kateri je preživel svoja poletja v letih 1881, 1883 in 1884–1888 (Nietzschehaus, 2020).

(14) Dublin je znan kot mesto Jamesa Joycea (1882–1941), pisateljevo dediščino pa ohranja, predstavlja in dejavno vključuje v turistično ponudbo *The James Joyce Centre*, o čemer podrobneje piše Jurinčičeva (2016).

(15) Madrid je poznan, ker je tam umrl Miguel de Cervantes (1547–1616), avtor znamenitega romana *Don Kibot*, in ker je tam muzej *Casa Cervantes*, muzej *Casa de Cervantes* pa je tudi v Valladolidu, kjer je pisatelj preživel del svoje mladosti (Museo Casa Natal de Cervantes, 2020).

(16) Avtorja, ki sta osnova za oblikovanje literarnih poti po Lizboni, sta Fernando Pessoa (1888–1935) in Jose Saramago (1922–2010), ki je leta 1998 prejel Nobelovo nagrado za književnost.

(17) Homer (8. stol. pr. n. št.) je navdih za veliko literarnih poti po Grčiji.

(18) Finski avtorici Tove Jansson je posvečena stalna razstava v muzeju umetnosti *Moomin* v Helsinkih (Moomin, 2020), ko govorimo o finskem literarnem turizmu, pa velja omeniti, da za njegovo osnovo še vedno velja finski ep *Kalevala*, s katerim se je utemeljil finski jezik.

(19) Na Švedskem sta najbrž najbolj znani imeni, povezani z literarnim turizmom, August Strindberg (1849–1912) in Astrid Lindgren (1907–2002). Slednja je dober primer tega, da lahko literarni turizem snujemo na osnovi literature, ki ne izhaja nujno iz bližnjega okolja, saj je Pikin festival v slovenskem Velenju uspešna zgodba, ki jo lahko tudi prištevamo k literarnemu turizmu.

(20) Islandija, ki je tudi geografsko zanimiva zaradi oddaljenosti od celinskega dela Evrope, gradi literarni turizem na vrsti književnih ustvarjalcev, med katerimi izstopa Halldór Laxness (1902–1998), Nobelov nagrajenec za književnost leta 1955.

(21) Wang Zengqi (1920–1997) je kitajski avtor, ki je svojo mladost preživel v kraju Gaoyou, kar je bil navdih za mnoge njegove zgodbe in kjer danes na temelju Zengqijeve literarne dediščine razvijajo tudi turizem (Jia, 2009).

(22) Na Novi Zelandiji je izjemno znana književna osebnost avtorica Katherine Mansfield (1888–1923), ki ji je posvečen muzej v rojstnem Wellingtonu.

(23) Nobelov nagrajenec za književnost leta 1973 – Patrick White (1912–1990) je gotovo eden najvidnejših avstralskih ustvarjalcev in avtor, na čigar dediščini literarni turizem snuje Avstralija.

(24) John Maxwell Coetzee (1940–), ki je leta 2003 prejel Nobelovo nagrado za književnost, in Eugène Marais (1871–1936) sta zgolj dva od mnogih avtorjev, zaradi katerih je Južna Afrika zanimiva tudi kot literarna destinacija.

(25) Leonard Cohen (1934–2016), Margaret Atwood (1939–) in Michael Ondaatje (1943–) so imena, ki literarne turiste vabijo v Kanado.

(26) Gabriel García Márquez (1927–2014), ki je Nobelovo nagrado za književnost prejel leta 1982, je ime, ki literarne turiste privablja v Kolumbijo.

(27) Čilska avtorica Gabriela Mistral (1889–1957), ki je leta 1945 prejela Nobelovo nagrado za književnost, v njeni državi pa so na osnovi njene dediščine razvili literarno pot, in še en čilski avtor, prejemnik Nobelove nagrade za književnost leta 1971 – Pablo Neruda (1904–1973), ki je prav tako navdihnil oblikovanje literarne poti.

(28) Mario Vargas Llosa (1936–) je perujski avtor, dobitnik Nobelove nagrade za književnost leta 2010. V Limi je literarna pot, posvečena njemu.

(29) Octavio Paz (1914–1998), dobitnik Nobelove nagrade za književnost, je pred smrtjo živel v Mexicu Cityju in prav tam si je mogoče ogledati zadnje bivališče tega mehiškega avtorja.

(30) V Združenih državah Amerike je cela vrsta literarnih muzejev in tematskih poti, ki so posvečene avtorjem in avtoricam: npr. Ernest Hemingway (1899–1961), ki ga povezuje tudi s Slovenijo, saj je v romanu *Zbogom, orožje* opisoval dogajanje na soški fronti, Emily Dickinson (1830–1886), Norman Mailer (1923–2007), Kurt Vonnegut (1922–2007) itd.

Navedeni primeri seveda predstavljajo zgolj peščico avtorjev in služijo kot prikaz, da je mogoče povezati književnost in turizem ter na osnovi literarne dediščine oblikovati turistične zanimivosti, turistične proizvode in celo turistične destinacije, kot sta na primer Austin v Teksasu in Edinburg na Škotskem. Slednji je leta 2004 postal prvo mesto literature (angl. City of Literature). Gre za pobudo UNESCA, ki po točno določenih kriterijih² med tistimi mesti, ki vložijo kandidaturo za naziv, vsaka štiri leta izbere nova in jih doda na seznam mest z naslovom *City of Literature*. Ljubljana je ta naslov dobila leta 2015, med ostalimi mesti pa so še Angoulême, Bagdad, Barcelona, Bejrut, Bucheon, Dublin, Dunedin, Durban, Exeter, Granada, Heidelberg, Iowa, Krakov, Kuhmo, Lahore, Leeuwarden, Lillehammer, Lviv, Manchester, Melbourne, Milano, Montevideo, Nanjing, Norwich, Nottingham, Óbidos, Odesa, Praga, Quebec, Reykjavík, Seattle, Slemani, Tartu, Ulyanovsk, Utrecht, Wonju in Vroclav (UNESCO, 2020). Pobuda literarnih mest je sicer del mreže ustvarjalnih mest (angl. *Creative Cities Network*). K ohranjanju, spoznavanju in promociji književne dediščine ter k njenemu vključevanju v turizem pa lahko pripomorejo tudi projekti, kot so *Evropska prestolnica kulture* (angl. *European Capital of Culture*), *Najboljša evropska destinacija* (angl. *European Best Destination*) in *Svetovna prestolnica knjige* (angl. *UNESCO World Book Capital*). Inicativ, katerih cilj je izboljšati izkušnjo obiska destinacije z vključevanjem književne in druge kulturne dediščine, kar prispeva ne zgolj k večjemu turističnemu potencialu, ampak tudi h krepitvi identitete destinacije in njenih lokalnih prebivalcev, je torej več, vse pa se v svojem bistvu zavedajo vrednosti in pomena literarne dediščine in ustvarjalnosti ter z vključevanjem tega v turizem stremijo k izboljšanju turistične izkušnje.

V Sloveniji je književna dediščina pestra, raznolika in z muzeji pisateljskih hiš, s spominskimi sobami, ploščami in tematskimi potmi dobro ohranjena. Prav tako predstavlja pomemben del slovenske identitete, saj so javna infrastruktura, ulice in trgi poimenovani po literatih. Adamič, na primer, ima svojo ulico v Zgornji Šiški v Ljubljani, v Mariboru in v Novem mestu ter Adamičevo cesto v Grosupljem. Vse to so dodatni razlogi in argumenti, ki govorijo v prid temu, da bi bilo literarno dediščino smiselno bolj vključiti v turizem in turistično ponudbo. Čeprav je slovenska literarna dediščina v prvi vrsti zanimiva za slovenske obiskovalce in turiste, je hkrati za tuje

² Kakovost, količina in raznovrstnost objavljenih knjig v mestu, količina in kakovost izobraževalnih programov na primarni, sekundarni in terciarni ravni, ki v ospredje postavljajo domačo in tujo književnost, književnost, dramo in/ali poezijo, mesto gosti dogodke in festivale, ki promovirajo domačo in tujo književnost, obstoj knjižnic, knjigarn, javnih in zasebnih kulturnih prostorov, ki ohranjajo, promovirajo in razširjajo domačo in tujo književnost, založniki so vpeti v prevajanje književnih del iz različnih tujih jezikov in tuje književnosti, dejavna vpetost tradicionalnih in novih medijev v promocijo književnosti in krepitev trga za nove književne proizvode.

obiskovalce in tuje turiste vir informacij, ki ga je treba interpretirati z vidika ločnice med resničnostjo in fikcijo, ter svojevrstna vstopnica v spoznavanje slovenske kulture in zgodovine, zato je ključno že ob načrtovanju in snovanju literarnih znamenitosti turistično ponudbo prilagoditi različnim segmentom obiskovalcev in turistov.

6 Literarni turizem in literarni turisti

6.1 Povezovanje književnosti in turizma

Turizmu in literaturi je skupno potovanje, saj potujemo kot turisti in kot bralci literarnih del (Ferreira idr., 2020). Čeprav imajo potovanja zaradi književnosti in s književnostjo dolgo tradicijo, je področje literarnega turizma v akademski sferi razmeroma mlado in kljub priljubljenosti precej manj raziskano, kot bi pričakovali. Res je, da najdemo razprave o literarnem turizmu in njegove raziskovalce na vseh kontinentih, s to razliko, da na področju raziskovanja in oblikovanja literarnih turističnih proizvodov prednjačijo v Veliki Britaniji, medtem ko je na primer v Južni Afriki, ki jo v smislu literarnega turizma preučuje tudi Stiebelova (2004), literarna dediščina izjemno bogata, vendar še ne v celoti ovrednotena glede vključevanja v turistično ponudbo. Ko govorimo o literarnem turizmu, povezujemo književnost in turizem, torej vrsto umetnosti z eno najpomembnejših industrij na svetu, ki za mnoge države v razvoju predstavlja glavni vir dohodka in ki se lahko po dobičku v svetovnem merilu primerja z naftno industrijo ali jo po podatkih *Svetovne turistične organizacije* pri Združenih narodih (UNWTO, 2020) celo prekaša. Literarni turizem je vrsta kulturnega in dediščinskega turizma, ki vključuje »potovanja v kraje, znane zaradi povezanosti s knjigami ali z njihovimi avtorji« (Squire, 1993). V ospredje

postavlja književnike in književne osebe (Squire, 1996), obiskovalce in turiste pa na destinacijo privabi neka oblika literarne asociacije z njo (Robinson in Andersen, 2002, Agarwal in Shaw, 2018). Herbert (2001) za literarne prostore oziroma literarne kraje pravi, da svoj pomen načeloma pridobijo zaradi povezave z določenim avtorjem ali delom, literarni turizem pa opredeljuje kot obiskovanje krajev, ki so povezani z resničnimi življenji avtorjev ali pa s prizorišči iz njihovih del (Herbert, 1995). V enem svojih člankov Herbert opozarja (Herbert, 1996) na večdimenzionalnost literarnih prizorišč, saj obiskovalcem ponujajo veliko zanimivosti, od vpogleda v življenjske zgodbe pisateljev do povezanosti s posameznimi deli, kjer se prepletata resnično in izmišljeno, do spoznavanja nekdanjega načina življenja, pa tudi zabavo, možnosti za ustvarjanje in zdrav način življenja. Poleg tega obisk literarnega kraja obiskovalcu ali turistu omogoča, da nadgradi svojo izkušnjo z branjem besedil in recenzij ter skozi obisk vzpostavi dialog z avtorjem, ga bolje razume, поблиže spozna njegovo življenje in dela (Potočnik Topler, 2016). Nenazadnje se lahko dotakne avtorjevih predmetov ali spominkov (Busby in Klug, 2001). Turisti so porabniki literarnega turizma v raznolikih oblikah (Jiang, Yu, 2020), saj lahko ta vrsta turizma zadovolji različne okuse in zato privablja zelo raznoliko občinstvo (Ommundsen, 2005). Gentilejeva in Brownova (2015) poudarjata izobraževalni potencial literarnega turizma in možnost, da se skozi oblike literarnega turizma visoka kultura približa obiskovalcem in turistom, Squireova (1994a) pa med drugim izpostavlja literarni turizem kot obliko kulturnega komuniciranja in simbolične kulturne vrednote literarnega turizma, med katere prišteva otroštvo, podeželje, avtentičnost in ohranjanje dediščine.

Pri literarnem turizmu gre torej za prepletanje najrazličnejših praks obiskovanja in označevanja prizorišč, povezanih z avtorji in njihovimi deli (Watson, 2009). Tovrstna oblika turizma tako obsega pravzaprav vse, kar je povezano s potovanji in književnostjo, vključno z literarnimi dogodki, performansi in festivali. Smithova (2012, 9–11) pravi, da so del literarnega turizma tudi podpisovanje knjig in delavnice kreativnega pisanja ter da posameznike, da postanejo literarni turisti, spodbudijo ne zgolj drama, proza in poezija, ampak tudi biografska in avtobiografska dela. Povezava med branjem in turizmom je torej lahko zelo močna (Mansfield, 2015), zato je literarni turizem med drugim prepoznan kot orodje za privabljanje obiskovalcev v literarne kraje (Busby in Shetliffe, 2013). Še več: v zadnjih letih se je izkazalo, da imata literarni turizem in potopisno pripovedništvo čedalje pomembnejšo vlogo v promociji (O'Connor, Kim, 2014), marketingu in znamčenju destinacije ter v celostnem razvoju trajnostnega turizma (Vitić - Četković idr., 2020).

Prav pri oblikovanju podobe destinacije ima literarni turizem izjemno vlogo, o čemer je pisal že Dann (1999), ki razlikuje med turistom in potopisnim pripovedovalcem (ang. *travel writer*), saj je potopisni pripovedovalec po njegovem tisti, ki bere in piše, česar običajen turist ne počne. Pomembno je, da se destinacija predstavi kot privlačna za obiskovalce, zato so ključne interpretacija, ki lahko obsega multimedijske vsebine ali preproste smerokaze, in zgodbe (Herbert, 1996).

6.2 Snovanje literarnega turizma in literarni turisti

Literarni turisti so različni po svojih zanimanjih, interesih in motivih. V strokovni in znanstveni literaturi se jih pogosto povezuje z nostalgijo in nostalgičnostjo (Squire, 1993; Herbert, 1995, 2001; Robinson, Andersen, 2002). Urry (1995, 2002) jim pripisuje romantični pogled (angl. *romantic gaze*) in trdi, da je pri literarnih turistih, ki so dobro izobraženi (Herbert, 2001), izraziteje izražen namen obiska literarne destinacije. Herbert (1996) jih v grobem razdeli na dve vrsti: (a) prvi potujejo zaradi literature in avtorjev ter jim je to glavno vodilo, primarna motivacija, (b) drugi pa se na literarnih destinacijah med svojimi potovanji znajdejo nenačrtovano (Herbert, 1996). S tipologijo literarnih turistov in literarnega turizma so se ukvarjali Butler (1986, v Busby in Klug, 2001), Busby in Klugova (2001), marketinška agencija Mintel (2011) ter Gentilejeva in Brownova (2015). Prav slednji (2015, 28) povzemata delo svojih predhodnikov in literarni turizem delita na: (1) poklon določenemu literarnemu kraju, pri čemer gre za spoznavanje ozadja določenega dela in za literarne popotnike; (2) pomembne kraje iz določenih literarnih del; (3) privlačnost krajev, ki so zanimivi za literarne like in osebnosti; (4) literatura postane tako priljubljena, da določeno literarno prizorišče postane destinacija; (5) potopisno pripovedništvo; (6) filmski turizem; (7) literarni festival; (8) turizem knjigarn. Ob tej razdelitvi gre poudariti, da se določene vrste lahko prekrivajo ali podvajajo – literarni festivali so recimo lahko organizirani na posameznih priljubljenih literarnih krajih itd.

Tudi literarni kraji, ki so lahko samostojne znamenitosti ali del ponudbe turističnega kraja, se med seboj razlikujejo, zato mora biti posebnostim prilagojena promocija, ki mora upoštevati ekonomski (z obiskom znamenitosti se zasluži) in kulturni (razširjanje znanja o avtorju in njegovem delu) vidik (Herbert, 1996). Slika 2, povzeta po Herbertu (1996), predstavlja dejavnike, ki jih je treba upoštevati pri načrtovanju promocije kraja, znamenitosti ali destinacije. Odločitve, ki jih morajo sprejeti snovalci oz. upravljalci znamenitosti ali destinacij, so povezane z merili promocije in s tem, kakšno podobo destinacije želijo doseči. Snovalci z oglaševanjem in s

promocijo prek uporabe tradicionalnih in novih medijev o destinaciji sporočajo potrošnikom oz. potencialnim obiskovalcem, turistom. Na odločitve potencialnih obiskovalcev in turistov vplivajo (medijska) sporočila in moč oglaševanih avtorjev, ki jo Herbert (1996, 79) imenuje pritegnitvena moč (angl. *pulling power*). Slednja izraža privlačnost določenega avtorja za obiskovalce in je hkrati pogojena z drugimi danostmi kraja. Pri odločitvah potencialnih turistov za obisk literarne znamenitosti ali literarnega kraja igrajo pomembno vlogo infrastruktura, ki je na voljo, interpretacija in zgodbe, torej med drugim enostavnost dostopa, kakovost turistične posebne in splošne ponudbe ter pričakovano zadovoljstvo potencialnega turista. Ključno je spremljanje zadovoljstva obiskovalcev in turistov z njihovo izkušnjo na literarni destinaciji. Na tej osnovi snovalci in upravljalci znamenitosti namreč ovrednotijo uspeh promocije in vpliv oziroma posledice za kraj, obiskovalci pa ocenijo svojo izkušnjo obiska in kaj so pridobili z njo (Herbert, 1996). Ko obiskovalec obiše literarni kraj, mesto, kjer je živel, ustvarjal ali zgolj počitnikoval določen avtor, se lahko zgodi posebna izkušnja, edinstveno doživetje, saj se mogoče razgleduje po sobah, kjer je avtor domoval, skozi okno opazuje pokrajino, ki je morda enaka kot v avtorjevih časih itd. Temu dodaja – poleg informacij, ki jih dobi ob obisku – svoje občutke, interpretacije in poglede, ki so povezani s krajem, z avtorjem, delom, ki ga je prebral, morda vleče vzporednice z lastnimi izkušnjami in življenjem. Gre za doživetja in občutke, ki so lahko zelo močni, kot ugotavlja tudi Squireova (1993, 1994b) na primeru *Beatrix Potter*. Močna občutja kot del literarnih romanj v svoji raziskavi potrjuje tudi Brownova (2016), ki je v študijo vključila obiskovalce grobov Jean-Paula Sartra in Simone de Beauvoir. Pri analizi je opazila močne vzporednice med literarnimi in verskimi romanji. Ne glede na morebitno obiskovalčevo ali turistovo predhodno povezanost z literarno znamenitostjo ali literarno destinacijo, je za uspešen razvoj literarnih turističnih proizvodov ključno, da se razvijajo specializirani proizvodi in da se oblikujejo doživetja ter turistične izkušnje, ki bodo za turiste privlačne (McKercher idr., 2004) in avtentične. Na slednje – varovanje avtentičnosti, ki je naloga skrbnikov literarnega prostora – opozarjata Fawcettova in Cormackova (2001) v svoji analizi treh literarnih prostorov, povezanih z avtorico Lucy Maud Montgomery v Kanadi. Po drugi strani poznamo tudi komercialno uspešna literarna prizorišča, ki so povsem fiktivna in bolj kot z avtorji povezana s posameznimi fikcijskimi deli (Joliveau, 2009, Hoppen idr., 2014), pri čemer nekateri kritiki zmajujejo z glavo, da gre za maličenje resne literature. Primer izjemne komercialne uspešnosti v Veliki Britaniji, ki se sicer prekriva s filmskim turizmom, je *Harry Potter*, v katerem je veliko izmišljenih

prostorov, ki tudi v primeru, ko so uporabljeni zgolj v filmu, ne pa tudi v knjigi, dobijo dimenzijo literarnosti (Robinson, Andersen, 2002; Busby, George, 2004).

Slika 2: Promocija literarnih in umetniških krajev, povzeta po Herbertu (1996, 79).

Upravljalci in snovalci literarnih znamenitosti so lahko različni – od zasebnikov do javnih muzejev, tam zaposlenih kustosov in kuratorjev ali pa za znamenitosti skrbijo na ravni tako imenovanih DMO-jev (angl. *destination management organization*), ki v Sloveniji delujejo v okviru posameznih občin ali regij, medtem ko *Slovenska turistična organizacija* (STO) skrbi za celovit razvoj slovenske turistične ponudbe (STO, 2020). V vseh primerih je ključno povezovanje s strokovnjaki in, ko gre za še živeče avtorje, z avtorji, saj možnost srečanja z njimi poveča privlačnost destinacije.

7 Literarni turizem v Sloveniji

7.1 Od spominskih sob do literarnih poti

Domovi pesnikov in pisateljev so lahko zanimive turistične točke, tudi v Sloveniji oziroma, bolje rečeno, še posebej v njej, saj je književnost trdno zasidrana v naši zavesti kot gradnik narodove identitete in samobitnosti. Prav zaradi tega se pojavlja ideja o osrednjem slovenskem literarnem muzeju, ki bi vse to bogastvo ohranjal, populariziral, o njem izobraževal in med drugim služil kot pospeševalec literarnega turizma, o čemer piše Zupan Sosičeva (2018). V Sloveniji trenutno namreč obstaja več spominskih in rojstnih hiš, ki delujejo kot literarni muzeji, poleg teh pa je še veliko spomenikov, spominskih plošč in drugih obeležij, ki opominjajo na literarna imena. Osrednjega literarnega muzeja v Sloveniji za zdaj nimamo.

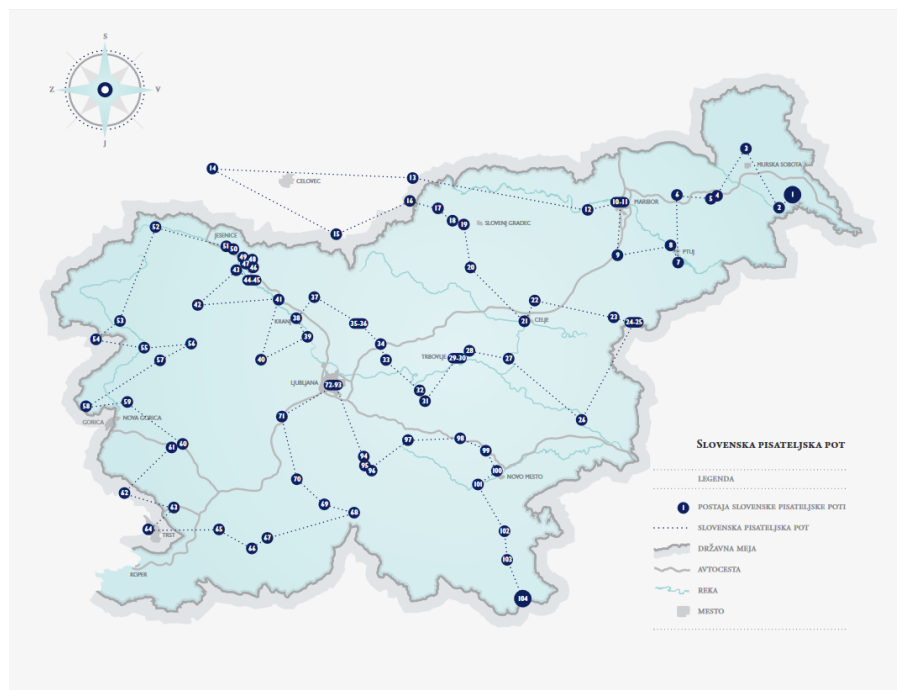
Zagotovo ima posebno mesto, ko govorimo o literarnem turizmu, *Narodna in univerzitetna knjižnica* (NUK) v Ljubljani, slovenska nacionalna knjižnica, ki ima poleg zbiranja nalogo varovanja in raziskovanja.

Mreža splošnih knjižnic je v Sloveniji izjemno razvejana in kakovostna, marsikatera od njih skrbi za spominske sobe avtorjev, za promocijo in ohranjanje literarne dediščine z domoznanskimi zbirkami. Med njimi ima posebno mesto in vlogo zagotovo še Univerzitetna knjižnica Maribor, osrednja knjižnica Univerze v Mariboru.

Poleg knjižnic, ki najpogosteje pripravljajo literarne dogodke, pogovore, večere in kulturne prireditve, so se v nekaterih slovenskih krajih uveljavili posebni literarni prostori, namenjeni predstavljanju in promociji književnosti in avtorjev – slovenski javnosti in v nekaterih primerih tudi tujcem. Med tovrstnimi prostori velja omeniti Trubarjevo hišo literature, ki deluje v okviru Mestne knjižnice Ljubljana (Trubarjeva hiša literature, 2020), in Vodnikovo domačijo Šiška, ki jo sofinancira Mestna občina Ljubljana – Oddelek za kulturo (Vodnikova domačija, 2020).

Razvoj literarnega turizma je v sozvočju z ambicijo Slovenije, da se umesti kot zelena, aktivna in zdrava destinacija za petzvezdična doživetja, k čemur stremi s promocijo osrednjega slovenskega certifikacijskega orodja za spodbujanje trajnostnega razvoja turizma, imenovanega *Zelena shema slovenskega turizma* (STO, 2020).

Društvo slovenskih pisateljev je leta 2013 predstavilo več kot 700 kilometrov dolgo slovensko pisateljsko pot, ki poteka po vsej Sloveniji (Društvo-dsp, 2020), povezuje pa 104 rojstne hiše in domove slovenskih pesnikov in pisateljev: od rojstne hiše Miška Kranjca v Veliki Polani v Prekmurju do rojstne hiše Otona Župančiča v Vinici v Beli krajini (sliki 3 in 4). Slovenska pisateljska pot poteka torej od Pomurja do Podravja in naprej do Koroške, kjer zavije proti Savinjski dolini, proti Celju in Obstatelju, se nadaljuje proti Zasavju in Posavju, nato na Gorenjsko, zavije proti Obali in Krasu, vzhodno proti Notranjski in Ljubljani, zaključi pa se na Dolenjskem in v Beli krajini. V slovensko pisateljsko pot so vključeni tudi domovi slovenskih ustvarjalcev, ki živijo na slovenskem narodnostnem ozemlju zunaj Slovenije.

Slika 3: Slovenska pisateljska pot

(vir: Društvo-dsp, 2020)

POSTAJE SLOVENSKE PISATELJSKE POTI

1 Misko Kranjec Velika Polana	27 Anton Aškerc Globoko	53 Simon Gregorčič Vršno	69 Juž Kozak Ljubljana
2 Ferdo Godina Dolnja Bistrica	28 L. Mirzel, T. Selihkar Trbovlje	54 Ivan Trnko Trzin	70 Primož Kozak Ljubljana
3 Frank Bukvič Puconci	29 Mile Klopčič Zagorje ob Savi	55 Ivan Pregelj Most na Soči	71 Janez Menart Ljubljana
4 Edvard Kocbek Šv. Jurij ob Ščavnici	30 Cene Vipotnik Zagorje ob Savi	56 France Bevk Založje	72 Mira Mihelič Ljubljana
5 Bratko Kreft Biserjane	31 Janez Vajkard Valvasor Bogenšperk	57 Ciril Kosmač Šlap ob Idriji	73 Ivan Mirak Ljubljana
6 Lojz Kraigher Sveta Trojica	32 Slavko Grum Smartno pri Litiji	58 Alojz Gradnik Medana	74 Josip Murn Aleksandrov Ljubljana
7 France Forstnerič Pobrežje	33 Dane Zajc Zgornja Javorška	59 Matej Bor Dol pri Grgarju	75 Lili Novy Ljubljana
8 Ivan Potrč Štani	34 Janko Keranič Brdo pri Lukovici	60 Janez Svetokriški Vipavski Križ	76 Marjan Rožanc Ljubljana
9 Anton Ingolič Spodnja Pobjava	35 Rudolf Maister Kamnik	61 Danilo Lonkar Ajdovščina	77 Dominik Smole Ljubljana
10 Stanko Majcen Maribor	36 France Balant Kamnik	62 Igo Gruden Nabrdina	78 Gregor Strniša Ljubljana
11 Berta Bojseti Maribor	37 Josipina Turnograjska Preddvor	63 Srečko Kosovel Tomaj	79 Anton Vodnik Ljubljana
12 Janko Glazer Ruše	38 Rudi Seligo Kranj	64 Vladimir Bartol Sveti Ivan	80 Valentin Vodnik Ljubljana
13 Janko Messner Dob	39 Simon Jenko Podreča	65 Bogomir Magajna GorjueVreme	81 Božo Vodušek Ljubljana
14 Andrej Sustar Drabosnjak Kostanje	40 Ivan Tavčar Visoko	66 Dragotin Kette Prem	82 Ziga Zois Ljubljana
15 Valentin Poljanšek Obirsko	41 Karl Mauser Podbrezje	67 Miroslav Vilhar Zagorje na Pivki	83 Vitomil Zupan Ljubljana
16 Milka Harman Libauč	42 Janez Mencinger Bohinjska Bistrica	68 Zofka Kveder Loški Potok	84 Primož Trubar Radica
17 Leopold Suhodolčan Prevalje	43 Tone Svetina Bled	69 Fran Milčinski Lož	85 Josip Svirčar Podsmreka
18 Prežihov Voranc Korčje	44 Anton Tomaž Linhart Radovljica	70 Jože Udovič Cerinca	86 Fran Levstik Dolnje Retje
19 Franc Ksaver Meško Sele	45 Ivan Hriboviček Radovljica	71 Ivan Cankar Vrhnika	87 Josip Jurčič Muljava
20 Karel Destovnik Kajuh Šottlarij	46 France Prešeren Vrba	72 Peter Božič Ljubljana	88 Pavel Golar Trebnje
21 Vladimir Levstik Celje	47 Janez Jalen Rodine	73 Kristina Brenk Ljubljana	89 Tone Pavček Sentjurij
22 Anton Novačan Zadobrova	48 Fran Saleški Finžgar Zirovnica	74 Izidor Cankar Ljubljana	90 Janez Trdina Novo mesto
23 Ela Peroci Sveti Križ	49 Matija Čop Zirovnica	75 Fran Erjavec Ljubljana	91 Jože Dular Varda vas
24 Jože Šmit Rogatec	50 Pavle Zidar Jesenice	76 Andrej Hieng Ljubljana	92 Lojze Kraker Semeč
25 Branko Hofman Rogatec	51 Tone Cufar Jesenice	77 Mila Katič Ljubljana	93 Miran Jarc Črnomelj
26 A. Bohorič, J. Dalmatin Krško	52 Josip Vandot Kranjska Gora	78 Lojze Kovarič Ljubljana	94 Oton Zupančič Vrhnika

Slika 4: Postaje Slovenske pisateljske poti

(vir: Društvo-dsp, 2020)

Vsaka slovenska regija ima svoje priljubljene kraje, povezane s književnostjo. Najbolj znani in med obiskovalci najbolj priljubljeni so tisti, ki predstavljajo največje slovenske pesnike in pisatelje: Vrba na Gorenjskem, kjer se je rodil pesnik France Prešeren, Vrhnika z Ivanom Cankarjem, Velike Lašče Primoža Trubarja, Mežiška dolina kot dežela kralja Matjaža in Prežihovega Voranca, Leopolda in Primoža Suhodolčana itd. Pisateljska pot skozi književnost pripoveduje zgodbo o Sloveniji in predstavlja ter ohranja slovensko književno dediščino. Kot pot, ki poteka po vsej Sloveniji, je postala zanimiva za razvoj kulturnega in literarnega turizma pri nas. Trenutno privablja predvsem slovensko govoreče turiste. Z nadgradnjo predstavitve slovenskih avtorjev v tujih jezikih, s predstavitvijo na spletnih straneh in socialnih omrežjih v angleškem in drugih tujih jezikih, ob uporabi informacijskih in prostorsko lokacijskih tehnologij (Joliveau, 2009) bo postala eden od zanimivejših proizvodov kulturnega turizma. Izpostavlja jo tudi *Operativni načrt trženja kulturnega turizma Slovenije 2018–2020* (ONKULT, 5), ki predvideva rast števila kulturnih turistov v Sloveniji, za doseganje dobrih rezultatov predstavlja pet ključnih gradnikov za nadaljnji razvoj kulturnega turizma v Sloveniji: (1) partnerstvo in komunikacijo (pod čemer razumemo izjemen pomen sodelovanja), (2) produkte in doživetja, (3) pozicioniranje, (4) trženje in (5) merjenje. V načrtu ONKULT je med drugim zapisano: »Kultura je tako kot večni dokaz človeške ustvarjalnosti povezovalac, trajnostna komponenta in rdeča nit cikličnega gibanja časa. Kultura je v Sloveniji torej peti letni čas« (2017, 47).

Poleg slovenske pisateljske poti, ki poteka po vsej Sloveniji, imajo svoje literarne poti še posamezni kanonizirani avtorji. Tako poznamo Prežihovo pot v Občini Ravne na Koroškem, pot Čez goro k očetu, ki jo je Lovro Kuhar - Prežihov Voranc popisal v istoimenski črtici oziroma potopisu in ki poteka po slovenskem ozemlju ter po avstrijskem Koroškem, organizira pa jo Planinsko društvo Ravne na Koroškem v spomin na pot, ki so jo prehodile Prežihove žena in hčerki na božični večer leta 1932, da bi se srečale s Prežihom (tic-ravne.si). Omenimo še zelo znano Popotovanje od Litije do Čateža (v spomin na Frana Levstika), Cankarjevo literarno pot (Občina Vrhnika) in Gregorčičevo spominsko pot (Renče, Arčoni, Rabatovec, Gradišče nad Prvačino).

Predvsem z vidika ohranjanja zapostavljenega dela literarne kulturne dediščine je *Forum slovanskih kultur* pobudnik nove literarne poti, imenovane *Pot pisateljic*, ki bo posvečena slovanskim pisateljicam, in sicer z namenom, da se poudari ženska ustvarjalnost in ženski boj za človekove pravice v 20. stoletju. Načrtovano je, da bo

pot povezovala muzeje, spomenike, čitalnice, spominske sobe, kavarne ter poleg znanstvenega in kulturnega področja vključevala lokalne skupnosti, turistične znamenitosti, gastronomijo in ustvarjalno industrijo. Med slovenskimi pisateljicami bo del te poti Zofka Kveder (fsk.si, sta.si, 2019).

Slovenske literarne poti ponujajo različne vsebine, nekatere so povezane s festivalskim dogajanjem. Med številnimi literarnimi in pesniškimi festivali v Sloveniji izpostavljamo *Festival Vilenica*, ki ga organizira *Društvo slovenskih pisateljev* (vilenica.si), *Dneve poezije in vina*, ki jih pripravlja *Zavod Beletrina* (stihoteka.com), in mednarodno srečanje pisateljev na Bledu, ki ga pripravlja slovenski center *PEN* (penslovenia-zdruzenje.si). Vsi omenjeni festivali imajo mednarodni značaj in so pomembni z vidika povezovanja, predstavljanja in promocije slovenske literature ter seznanjanja s tujo.

Na osnovi analize zbranih podatkov in pregleda literature ugotavljamo, da je literarnoturistična dejavnost v Sloveniji prisotna in po njenih delih različno razvita. Za sistematični nadaljnji razvoj literarnega turizma predlagamo pripravo *Strategije razvoja literarnega turizma v Sloveniji*, ki bi opredelila ključne cilje in ukrepe za njihovo doseganje.

7.2 Nove tehnologije kot podpora nadaljnemu razvoju literarnega turizma v Sloveniji

Družbeni mediji, nove tehnologije, aplikacije, turizem 4.0 in 5.0 je le nekaj besed in besednih zvez, ki opominjajo, da živimo v času neslutnih tehnoloških možnosti, ki omogočajo razvoj pametnega turizma. Sodobni turist ni zgolj prejemnik informacij in storitev, temveč je, če tako želi, aktivni udeleženec, sodelavec in sooblikovalec turističnih izkušenj (Potočnik Topler, Zekanović Korona, 2018). Internet danes omogoča, da turist ne zgolj sprejema, ampak tudi sam širi informacije z blogi in prek različnih spletnih platform (Li in Wang, 2011, Leung idr., 2013). Ključno za nadaljnji razvoj literarnega turizma je, da najde pot na internet in na mobilne aplikacije, ki omogočajo dostop in razširjanje tako rekoč brez omejitev, kar nikakor ne izključuje literarnega potovanja s knjigo v roki in branja običajne tiskane knjige. Raziskava je namreč pokazala, da imata tiskana in elektronska knjiga vsaka svoje značilnosti in da je izbira literarnega turista oziroma odločitev za tiskano ali elektronsko oziroma zvočno knjigo odvisna od demografskih, kontekstualnih in okoliščinskih dejavnikov (2014, 1705). Digitalizacija literarnih muzejev, različnih spominskih sob in odlomkov

literarnih del ter osebnih predmetov avtorjev, kot so na primer pisma in razglednice, omogoča, da književno dediščino odkrivamo prilagojeno individualnim potrebam, interesom, brez krajevnih in časovnih omejitev. Hoppen idr. (2014) izpostavljajo primer Edinburga in brezplačno mobilno aplikacijo, imenovano *Ian Rankin's Edinburgh*, ki ponuja virtualni ogled tega kraja in njegovih literarnih zanimivosti in prostorov, ki so povezani s škotskim piscem kriminalk Ianom Rankinom, rojenim leta 1960 (ianrankin.net).

Čeprav se literarni turizem pogosto povezuje z branjem, izobraženostjo in sedečim načinom življenja, velja poudariti, da gre za stereotip, saj tudi literarni turizem vključuje gibanje in je lahko odlična motivacija za zdravo preživljanje prostega časa – z obiski različnih literarnih poti na primer, ki jim ob digitaliziranih vsebinah lahko sledimo prek pametnih telefonov, bralnikov in tablic.

7.3 Strokovna obravnava literarnega turizma v Sloveniji

Ko govorimo o strokovnih in znanstvenih objavah, ki obravnavajo literarni turizem, velja omeniti, da je iz baze *Cobiss* (cobiss.si) razvidno, da je literarni turizem mlado akademsko področje.

Prvo diplomsko delo, ki vključuje literarni turizem, je iz leta 2000. Gre za delo z naslovom *Literarna zapuščina Josipa Vandota v turistični ponudbi Kranjske Gore* Ksenje Košir (podatek o visokošolskem zavodu ni znan, kot kraj publikacije je zabeležen Bled). Iz leta 2006 je diplomsko delo *Literarna dediščina Srečka Kosovela kot osnova za oblikovanje turističnih programov* avtorja Jake Pečjaka (ni podatka o visokošolskem zavodu, kot kraj publikacije je zabeležen Bled), leta 2009 je nastala diplomska naloga *Kekčeva dežela* avtorice Mete Nučič (podatek o visokošolskem zavodu ni znan, kot kraja publikacije sta zabeležena Bled in Kranjska Gora), leta 2009 je Barbara Ženko na Univerzi na Primorskem zagovarjala diplomsko nalogo z naslovom *Možnosti trženja literarnega lika v turistične namene*. Prav tako na Univerzi na Primorskem je leta 2009 Nina Jurinčič napisala diplomsko delo z naslovom *(Avan)turistični potopisi Toma Križnarja in Evalda Flisarja*. Leta 2012 je Janja Spevan na Univerzi na Primorskem pripravila zaključno projektno nalogo z naslovom *Literarna zapuščina jugozahodne Slovenije v turistični ponudbi*. 2016. je Anita Kraševac na Univerzi na Primorskem napisala diplomsko delo z naslovom *Idejna zasnova za nov proizvod: literarni tematski park*. Istega leta (2016) je na Univerzi na Primorskem nastalo diplomsko delo *Vpliv literarnega festivala na razvoj vinskega turizma na primeru festivala Sanje v Medani* avtorice

Tine Carelli. Tri leta kasneje, tj. 2019, sta na Fakulteti za turizem na Univerzi v Mariboru nastali dve diplomski deli na temo literarnega turizma, in sicer je Jasna Obrez zagovarjala diplomsko delo *Literarni turizem v občini Šentjur: primer Daniela Artička*, Sarah Šantl pa diplomsko delo z naslovom *Literarni turizem v občini Ravne na Koroškem: primer Lovra Kubarja - Prežibovega Voranca*.

Kar zadeva ostale strokovne in znanstvene objave, povezane z literarnim turizmom, baza *Cobiss* izkazuje, da je tudi v Sloveniji nekaj avtorjev, ki se ukvarjajo s tem področjem in o njem tudi objavljajo. Leta 2014 je Nina Jurinčič v reviji *Fontana* objavila prispevek z naslovom *Od besed k fizičnemu svetu: literarni turizem po romanu Drakula*, leta 2016 pa znanstveni članek z naslovom *Literarni turizem in kulturne geografije krajev: študija primera – Center Jamesa Joycea in Dublin* v reviji *Annales*. Leta 2015 je Zavod Ivana Cankarja za kulturo, šport in turizem izdal knjigo z naslovom *1. literarni triatlon na Slovenski pisateljski poti: Prešeren – Trubar – Cankar, Literarni triatlon, Slovenska pisateljska pot*. Prav tako leta 2015 so na Ravnah na Koroškem izdali zbornik z naslovom *Mednarodni posvet na temo Implementacija literarne zgodbe in literarne poti v turizmu*. Leta 2019 je Franci Just napisal knjigo *Prekmurski pisateljski prostori*. O literarnem turizmu pa sicer od slovenskih avtoric objavljata tudi Alojzija Zupan Sosič in Jasna Potočnik Topler.

8 Louis Adamič – ustvarjalec dveh svetov in izziv za raziskovalce

Pri naslovu tega poglavja se v delu naslova *Louis Adamič – ustvarjalec dveh svetov* naslanjamo na naslov monografije Jerneje Petrič iz leta 1981 *Svetovi Louisa Adamiča*. Glede na številne vloge, ki jih je imel obravnavani avtor, so njegovi svetovi zagotovo mnogi, če pa se omejimo na navezanost na prostor in kraj, ki sta poleg časa osrednji kategoriji tudi v turizmu, sta Adamičeva svetova vsaj dva: Slovenija in Združene države Amerike – njegovi dve domovini; glede na njegovo doživljanje obeh prostorov in svetov, kot ju je popisal v svojih delih, najbrž v obratnem vrstnem redu. Koncept prostora se je v raziskovanju pojavil okrog leta 1960 in je pomemben za raziskovanje razmerij med človekom in okoljem (Patterson, Williams, 2005), seveda tudi v turizmu. Vsekakor sta oba prostora/svetova – slovenski in ameriški – za Adamiča zelo pomembna, saj sta ga oblikovala, krepila, mehčala. Prav to je velikokrat glavna tema ali vsaj naslov njegovih del (*Moja rojstna dežela, Moj rodni kraj, Moja Amerika, Smeh v džungli* itd.).

Vsak kraj ali prostor ima svoje značilnosti, družbene, ekonomske, zgodovinske in kulturne, svoje zgodbe in pomene (Grenni idr., 2020), posameznik pa se nanje naveže (Gustafson, 2001) – tako ali drugače, z dobrimi ali s slabimi izkušnjami, spomini itd. Če bi naštevati pisatelje, ki razmišljajo in pišejo o prostoru, bi Louis

Adamič vsekakor sodil mednje. Opisov prostorov in občutij, ki jih ti vzbujajo, je v njegovih delih namreč mnogo. Ker gre poleg za vedra, pogosto za zapletena in težka občutja izseljenca, so tovrstna besedila posledično tudi mračna. V enem od njih takole opisuje svoje stike s Slovenijo:

Zadnjih petnajst let so bili moji stiki z domom nenavadno rahli. Potem, ko je Amerika stopila v vojno, dve leti nisem mogel pisati domov, ker sem bil ameriški vojak, moja družina pa je bila v Avstriji. Bili smo si sovražniki. Dve leti ali tri leta po vojni pa so bile moje razmere takšne, da ni bilo prijetno pisati o njih nikomur – torej nisem pisal. Zadnjih osem ali devet let sem navadno pisal domov vsakih šest mesecev – karto ali kratko pismo s sporočilom, da sem zdrav, in da upam, da so zdravi tudi vsi domači. Veliko več jim nisem mogel pisati. Prvič: nisem jim mogel pričeti praviti o Ameriki in o sebi, kako čustvujem do Amerike, kako čudovita in strašna dežela je to, kako me očaruje in vznemirja. Utegnili bi kaj napačno razumeti, marsikaj, kar bi jim povedal, bi jih lahko zbegalo, potem bi jim moral pojasnjevati in tako dalje, pisanju ne bi bilo ne konca ne kraja – in čemu. Slednjič bi v resnici ne vedeli ničesar ali pa bi vedeli zelo malo o Ameriki in meni. Človek mora živeti v Združenih državah zelo dolgo, da jih lahko pričinja spoznavati. Mimo tega bi lahko, če bi zbudil v njih zanimanje za Ameriko, nekateri izmed mojih bratov ali sestra hoteli priti čez morje – tega pa nisem želel. Imel sem dovolj lastnih težav. In na Kranjskem se jim morda prav tako dobro godi, kakor bi se jim godilo v Ameriki ... In drugič: zadnja leta znam izraziti samo še najbolj vsakdanje stvari v svojem materinem jeziku. Po slovensko bi že ne znal pisati o zamotanih stvareh, kakršno je moje življenje v Ameriki (1962, 9–10).

Prostor, v primeru zgornjega odlomka ameriški prostor, je pri Adamiču vir zapletenih čustev in občutij oziroma »zamotanih stvari«, kot pravi sam, ki so ga kot izseljenca in izseljenskega pisatelja nedvomno zaznamovale. Veliko študij je napisanih o prostorih, ki zaznamujejo vsako človeško življenje in oblikujejo našo identiteto kot tudi posamezniki oblikujejo identiteto kraja. Pod drobnogled so jih vzeli Peng in sodelavci (2020), ki so v svoji raziskavi potrdili, da so prostori in ljudje soodvisni.

Neredko se zgodi, da ima enak prostor skozi čas različna poimenovanja. Kot je razvidno iz odlomka, Adamič Slovenijo poimenuje kot »Avstrijo« in kot »Kranjsko«, kar nam priča o tem, da marsikaj vpliva na prostor in nato slednji različno na posameznika, odvisno od določenega časa in okoliščin, tudi političnih, kot je bilo to

v pisateljevem primeru. Nekdo določen prostor doživlja v vojni, nekdo v drugem času enak prostor v miru, nekdo v dežju, drugi v soncu itd. Adamič kot ameriški vojak ni smel niti pisati svoji družini, saj je bila na sovražnikovem ozemlju – v Avstriji in, kot piše, tudi njegov sovražnik, kar je dejstvo, ki lahko porodi stiske in tesnobna občutja. Poleg mnogih njegovih opisov prostorov so za našo analizo posebej izstopajoči in z vidika vrednotenja dela kot turističnega vira tisti, ki opisujejo, da se prostori skozi čas niso spremenili ali vsaj ne bistveno. Eden takšnih je Adamičev opis vožnje z vlakom iz Trsta do Ljubljane (1962, 18): »Še neki drug splošen vtis sem dobil na vlak. Kranjska je bila videti tako zelo, zelo majhna.« Prav ta lastnost, če jo povežemo s turizmom in govorimo o majhnosti destinacije Slovenija, je lahko zaradi njene lažje obvladljivosti in gibanja po njej njena prednost.

O Adamiču je napisanih veliko študij, knjig, razprav in znanstvenih člankov. Müller (2015, 253–254) navaja nad 1300 poročil, kritik in komentarjev, 10 znanstvenih, literarnozgodovinskih in publicističnih knjig, tri doktorske disertacije, več magistrskih in diplomskih del, organizirani so bili štirje simpoziji, med pomembnejše preučevalce pisatelja pa prišteva Careyja McWilliamsa, Harolda Zyskinda, Henryja A. Christiana, Franceta Adamiča, Jernejo Petrič, Janjo Žitnik Serafin, Tatiano Dumas - Rodico in Dana Shiffmana. Gotovo je treba omeniti, kot izhaja iz bibliografskega sistema *Cobiss* (plus.si.cobiss.net, 2020), še Aleša Debeljaka, Marjana Drnovška, Draga Druškoviča Leonoro Flis, Mihaela Glavana, Mirka Juraka, Matjaža Klemenčiča, Tineta Kurenta, Jožeta Mundo, Jakoba Müllerja, Borisa Paternuja, Jožeta Pirjevca, Marijo Stanonik, Janeza Stanonika in Majdo Stanovnik.

Bogato je arhivsko gradivo o pisatelju, hranijo ga v knjižnici na Univerzi Princeton, v *Immigration History Research Centru* na Univerzi Minnesota, 3 škatle, ki so javno dostopne (gre za njegove objave in korespondenco), pa hrani tudi *Arhiv Republike Slovenije*, kjer je zabeleženo, da je »umrl v nepojasnjenih okoliščinah (ustreljen)« (arsq.gov.si, 2020).

V Občini Grosuplje v Sloveniji je na ogled pisateljeva spominska soba (Culture.si,2020) in v tamkajšnji knjižnici hranijo nekaj gradiva, ki je povezano z njim.

Ker je Adamičevo dejavnost zaradi povezav z Jugoslavijo in omenjene naklonjenosti komunizmu spremljala obveščevalna agencija FBI (angl. *Federal Bureau of Investigation*), je pisatelj zabeležen v njihovih arhivih, in sicer v datotekah *Masterfile*, ki so na več mestih težko berljive in z močnimi uredniškimi posegi, saj so določeni deli izbrisani (FBI arhiv, 2019).

Da bi med tem gradivom našli kaj, kar bi dodatno pojasnilo pisateljevo življenje in smrt, se zato zdi malo verjetno.

Kljub obsežnemu gradivu celovitega ovrednotenja leposlovnega opusa in celovite raziskave njegovega delovanja še nimamo. Podobno ugotavlja tudi Müller (2015, 254–257), ki navaja, da je v pisateljevi biografiji »celo v najnovejših objavah še vedno marsikaj zmotnega« in med tem omenja »fantazijska« pisanja o Adamičevi smrti, izenačevanje besedilnih podatkov leposlovnih del, podanih v prvi osebi, z objektivnimi dejstvi (eden takšnih pogosto napačno navajanih podatkov je Adamičev prihod v Združene države Amerike: mnogi ugledni raziskovalci so namreč kot njegov datum prihoda dolgo navajali konec leta 1913, kot piše Adamič v svoji uspešnici *Laughing in the Jungle/Smeh v džungli*, namesto pravilnega 28. decembra 1912), pogosto se napačno navaja tudi letnica rojstva (1899 namesto 1898; to napako opazimo celo na spominski plošči na pisateljevi rojstni hiši v Prapročah pri Grosupljem), iz šole ni bil izključen zaradi političnega delovanja, kot piše v *Smehu v džungli*, ampak zaradi slabega uspeha, saj je v njej močno popustil. Napačnih enačenj iz Adamičevih leposlovnih del z dejanskimi biografskimi podatki je torej kar nekaj (Müller, 2015).

8.1 Gibanje, migracije, izseljenstvo

Preseljevanje ljudi iz različnih razlogov je skozi zgodovino in še danes ena od stalnic, ki nas spremlja in zaznamuje naše usode. Lahko gre za preseljevanje za daljša obdobja ali za krajše preselitve, ko govorimo o turizmu. Med priseljenci in tistimi, ki menjajo svoje prostore bivanja in delovanja, so vedno tudi književniki, ki se morajo spoprijeti z novimi okoliščinami in biti odprti za razlike, ki jih doživijo ob migraciji (Zarif Keyrouz, 2020). Louis Adamič zagotovo sodi v kategorijo izseljenskih književnikov, ki se je v svojo rojstno domovino vrnil kot turist in tam preživel devet mesecev, kar je med drugim popisal v romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj*. Književnost migrantov seveda ni zanimiva zgolj z vidika umetniške vrednosti, temveč predstavlja pomembno družbeno komponento, ki je dragocena kot vir

izobraževanja in osveščanja o večkulturnosti ter kot zgodovinski dokument določenega obdobja. Wittke (1946, 189) poudarja pomen izseljenske književnosti z mislijo, da »odseva čas, prostor in družbo svojega nastanka«, in nadaljuje, da pisatelji pomagajo pisati zgodovino (prav tam). To vsekakor drži tudi v primeru Louisa Adamiča, čeprav je, ko presojamo določen čas, potrebna izjemna previdnost oziroma preverjanje dejanskih dejstev v zgodovinskih virih, da fikcije, torej izmišljenega, iz umetniških del ne poistovetimo ali zamenjamo z resničnimi dejstvi (Müller, 2015), pri čemer analitike v Adamičevem primeru morda zavede pisateljev slog pisanja in njegov pristop literarnega žurnalizma, ki poleg subjektivnega vključuje zgodovinsko preverljiva dejstva (Flis, 2020).

Migracije so postale po Wittkeju (1946, 189) pomemben dejavnik tudi v književnosti, saj živimo v dobi mobilnosti (angl. *age of mobility and borderlessness*) (Pourjafari in Vahidpour, 2014, 679). Pourjafari in Vahidpour (2014, 681–686) razlagata, da izseljenska književnost portretira like, ki se z migracijami soočajo na najrazličnejše načine, njen cilj pa je skozi raznovrstne pripovedi prikazati družbene, kulturne, ekonomske in politične vidike priseljenčevega življenja v družbi gostiteljici. Ko govorimo o slovenskih izseljenskih avtorjih, predvsem tistih, ki so za svoj motiv izbrali motiv preseljevanja, po svojih prizadevanjih za uspešno integracijo priseljencev in strpno multikulturno družbo izstopa Louis Adamič. Proučevalci njegovega življenja in dela – Mirko Jurak (1981, 126–135), Jerneja Petrič (1988, 409–411) in Janja Žitnik Serafin (Žitnik Serafin, 2013) – ocenjujejo, da velja za najuspešnejšega slovenskega izseljenskega avtorja. Žitnik Serafinova (Žitnik Serafin, 2013/) tezo podkrepi s podatki iz pisateljeve biografije: pisateljev opus obsega okoli 20 knjig, na stotine člankov, revijalnih objav in predavanj, je prejemnik številnih nagrad in priznanj (Guggenheimova štipendija leta 1932, izbravec Kluba knjige meseca leta 1934, dobitnik Anisfieldove nagrade za najboljše delo o rasnih vprašanjih v sodobnem svetu leta 1940, prejel je častni doktorat Univerze Temple v Filadelfiji leta 1941, jugoslovanski red bratstva in enotnosti leta 1944). Zaradi naštetega si je v Združenih državah Amerike pridobil ugled in bil celo gost predsednikov – Roosevelta in Trumana.

Ko razpravljamo o Adamičevem prispevku, je gotovo nujno izpostaviti dejstvo, da je v svojih delih upovedoval teme, kot so brezposelnost, nasilje, težave priseljencev, njihovo vključevanje in večkulturnost. Vse to je še danes prav tako aktualno kot v prvi polovici dvajsetega stoletja. Če so bile te teme v njegovem času izraženo značilne za Združene države Amerike, v tem trenutku zaznamujejo dovršen del razvitega

sveta. Zato ne preseneča, da Adamiča danes odkrivajo in citirajo ugledni avtorji s področja etničnih in migracijskih študij, nekatera njegova leposlovna dela pa so uvrščena v antologijo ameriške proze.

8.2 Življenjska pot Louisa Adamiča

Življenjska zgodba najuspešnejšega slovenskega izseljenskega pisatelja se bere kot napeta zgodba in roman. Predstavlja potencialni vir inovativne turistične izkušnje in možnost raziskovanja ne zgolj za literarne teoretike, ampak za teoretike in praktike s področja turizma. Čeprav je postal svetovljan, se je njegova pot pod imenom Lojze(k) začela 23. marca 1898 v Prapročah na Spodnjem Blatu pri Grosupljem, v takratni Avstro-Ogrski. Slika 5 prikazuje današnji videz njegove rojstne hiše na naslovu Praproče pri Grosupljem 12. Stavba je razglašena za spomenik zgodovinskega pomena.

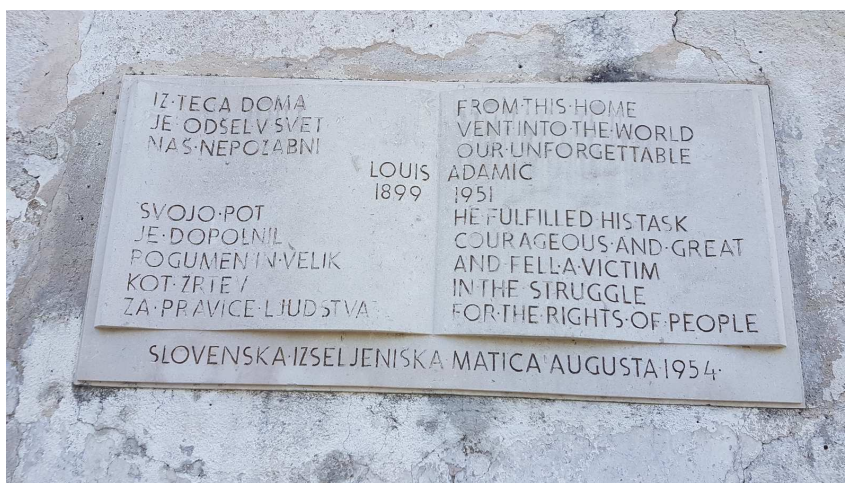

Slika 5: Rojstna hiša Louisa Adamiča, Praproče pri Grosupljem 12

(vir: J. Potočnik Topler)

Na pisateljevi rojstni hiši, ki si jo je mogoče ogledati le z zunanje strani, je spominska plošča (slika 6), odkrita leta 1954, posvečena Louisu Adamiču, na kateri v slovenskem in angleškem jeziku piše, da izhaja iz te hiše in da je »svojo pot /.../ dopolnil pogumen in velik kot žrtev za pravice ljudstva«. Na njej je napačno

navedena Adamičeva letnica rojstva (pravilna letnica je 1898 in ne 1899).

Slika 6: Spominska plošča na rojstni hiši Louisa Adamiča, Praproče pri Grosupljem 12
(vir: J. Potočnik Topler)

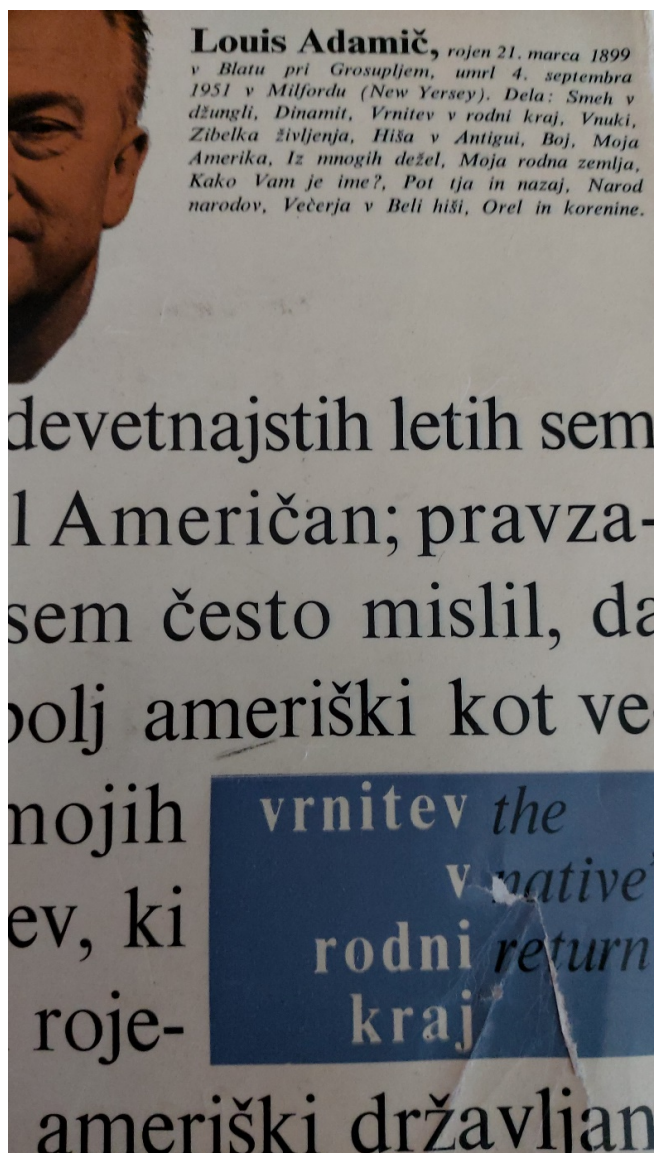
Slika 6b: Spominska plošča na rojstni hiši Louisa Adamiča – z vidno hišno številko Praproče pri Grosupljem 12
(vir: J. Potočnik Topler)

Da se je v Prapročah rodil Louis Adamič, pričata spominska plošča in spomenik, posvečen pisatelju (slika 7), na katerem je zabeležena pravilna letnica Adamičevega rojstva – 1898.

Slika 7: Spomenik, posvečen Louisu Adamiču, ki stoji ob njegovi rojstni hiši v Prapročah pri Grosupljem 12 (vir: J. Potočnik Topler).

Datum rojstva Louisa Adamiča je pogosto zabeležen napačno. Celo na platnici slovenske izdaje njegovega romana *Vrnitev v rodni kraj*, izdanega leta 1962 pri Cankarjevi založbi, je naveden datum 21. marec 1899 (slika 8).

Slika 8: Naslovnica Adamičevega romana *Vrnitev v rodni kraj*, izdanega leta 1962 pri Cankarjevi založbi (vir: J. Potočnik Topler).

Adamič se je šolal v Grosupljem, nekaj časa v Ljubljani, že pri 14 letih pa je prek Francije iz Le Havra emigriral v Združene države Amerike. Tam je bil najprej nekaj časa zadržan na Ellis Islandu (tam je danes muzej, posvečen migrantom), saj je imel pri sebi samo sedem dolarjev, kar je bilo premalo za vstop v državo. Potem pa mu je pri tem pomagal stric (nps.gov). V Ameriki je doživljal vzpone in padce ter se seznanjal z novo kulturo (Potočnik Topler, 2013, 59).

Kljub mladostnim sanjam in pogumu je Adamič v Združenih državah Amerike doživel trdo življenje priseljenca. Najprej je v New Yorku delal pri časopisu *Glas naroda* in se, ko je osvojil osnove angleškega jezika, kmalu z zavzetostjo in delom povzpел do novinarja. Pred odhodom v ameriško vojsko je nekaj časa pometal tla v svilarni v Patersonu v New Jerseyju, kjer je od blizu spoznal garaško življenje ameriških priseljskih delavcev ter manj svetle plati življenja v deželi priložnosti in v tako imenovani »obljubljeni deželi«, ki jih je popisal v romanu *Smeh v džungli*.

Moji sodelavci so bili zelo različni od delavcev, ki sem jih mnogo let pozneje srečal pri najraznejših delih v Kaliforniji. Po veliki večini tujci, kratki, zajetni, nepismeni Italijani in Francozi iz Kanade, med katerimi je le redko kdo govoril angleško. Gledal sem nanje z menjajočimi se čustvi; nekaj časa mi je bilo težko zanje in sem jih pomiloval, pa so mi zopet začeli presedati in mi skoro mrzeti. Nasproti gospodarjem so bili brez moči, predani jim na milost in nemilost. Plače so imeli nizke, toda delali bi bili še za mnogo manj. Ko je bil dan pri kraju, so klamali domov, nemo, topo, s težkim ovzdušjem brezupja krog sebe. Amerika jim je bila daljna in tuja. Ničesar niso vedeli o njej, niti niso imeli sposobnosti ali želje, da bi kaj zvedeli in se поблиže poučili o deželi, v kateri garajo. Živeli so iz dneva v dan, iz rok v usta, gnani od ozkosrčne sebičnosti. (Adamič, 1933, 138)

Ne gre spregledati, da pisatelj, ko govori o drugih priseljencih, omenja, da jih je, pa čeprav sam priseljenec, gledal »z menjajočimi se čustvi«. Sklepamo lahko, da to nakazuje na pisateljevo vključevanje v ameriško družbo, na njegovo asimilacijo in prevzemanje zaželenih ameriških vrednot, čeprav je po Shiffmanu (29) »odklanjal /.../ površinsko asimilacijo«. Adamič naj bi ameriško državljanstvo dobil leta 1917, že leto prej, v prvi svetovni vojni, pa se je javil za prostovoljca v ameriški armadi v Evropi (Shiffman, 2005, 29). Po vojni je potoval po Združenih državah, Evropi,

Srednji in Južni Ameriki, Havajih in Filipinih (Adamic³ 1934: 3), nato pa na različnih koncih države iskal delo, kot piše v delu *Smeb v džungli* (Adamič, 1933, 237). V nadaljevanju zaradi vpogleda v Adamičevo rabo angleškega jezika dodajamo odlomek v izvirniku:

For a time I hung around the employment agencies – the "slave market" – on Madison Street in Chicago. I got laboring jobs around Chicago which lasted two or three weeks. My last job in the vicinity of Chicago was on a big road-building project outside of Joliet. From there I went with a couple of other workers to St. Louis, and from St. Louis to Kansas City; moving from one place to another as impulse and necessity bade me. (Adamic, 1932, 189)

To obdobje svojega življenja in delavske razmere v Združenih državah Amerike, v katerih je iskal delo, Adamič popisuje v knjigi *Dynamite/Dinamit*, s katero je pomembno opozoril nase leta 1931. To delo mu je prineslo enoletno štipendijo. Knjiga se še vedno uporablja kot učbenik o medrazrednih bojih v Združenih državah Amerike. Sicer je v tem času iskanja in težkega preživljanja, ko je »med delom na kopnem in med nočnimi stražami čital skoro vse, kar mi je prišlo pod roke« (Adamič 1933, 238) v St. Louisu naletel na Theodorja Dreiserja, ki je s svojimi »prepovedanimi knjigami«, kot so *Jennie Gerhardt*, *Genius*, *Sister Carrie*, *The Financier* in *The Titan*, pomembno vplival nanj: »From Dreiser I gained in a few weeks a clearer perception of life in general and of life in America in particular /.../, except perhaps by reading *The Education of Henry Adams*, which came my way soon after, aboard a ship« (Adamic 1932, 190).

Ko analiziramo pisavo Louisa Adamiča, je nujno poudariti, da je pisal v angleščini, ki se je je priučil v Združenih državah Amerike. Ta jezik se je torej začel učiti v svojih najstniških letih. Kljub temu da je veliko bral in pisal ter se kot novinar in urednik uril v časnikarski angleščini, se ga je naučil v omejenem obsegu, če ga na primer primerjamo s pisateljem, ki se ga je začel učiti ob rojstvu. Sklepamo, da je zato poleg sledenja dokumentarnemu stilu literarnega novinarstva njegovo izražanje nezapleteno, jasno, jedrnato, preprosto in nenazadnje razumljivo tudi tistim, ki sicer niso večji prebiranja zahtevnih književnih besedil v angleškem jeziku. Razumljivost širšemu krogu potencialnih turistov je sicer lahko prednost, ko gre za vključevanje

³ *Adamic* je angleški zapis avtorjevega priimka. To črkovanje je v monografiji uporabljeno, kadar gre za povzemanje in citiranje pisateljevih del v izvirniku, torej v angleškem jeziku. Kadar povzemamo in citiramo Adamičeva dela v slovenskem prevodu, uporabljamo slovenski zapis avtorjevega priimka, torej *Adamič*.

književnih del v turistični diskurz, saj lahko dosegamo širši krog bralcev. Seveda pa so Adamičeva dela na voljo tudi v slovenskih prevodih. V pričujoči monografiji zato navajamo odlomke iz izvornikov in iz prevodov v slovenski jezik.

Christian (1975, 113), ki obravnava Adamiča skozi prizmo priseljenca, ki pride v deželo, kjer je vse mogoče – v deželo sanj, ga opisuje kot velikega navdušenca, ki je s svojimi deli in prepričanji prav zaradi svoje neizmerne zagnanosti – ni želel postati le pismen, hotel je postati pisatelj – uspel o vlogi priseljencev in o tem prepričal marsikoga.

Leto 1931 je bilo za Louisa Adamiča zelo pomembno tudi zasebno – poročil se je s Stello Sanders,⁴ o čemer piše v najkrajšem poglavju *Moje Amerike* (47), ki obsega dobre pol strani.

V knjigi *Laughing in the Jungle/ Smeh v džungli*, ki je izšla leta 1932, za njeno dokončanje je dobil Guggenheimovo⁵ štipendijo, skuša med drugim razložiti koncept ameriške družbe kot džungle, pri čemer se navezuje na Dreiser-Adamsovo pojmovanje:

The Dreiser-Adams conception of life and nature as a chaos – a jungle– within which man dreams and strives for law and order, longs and labors for "normalcy" (then a new word and political slogan in the United States), and simultaneously, in his blundering human way, does everything in his power – particularly in America – to prevent their realization, appealed strongly to my sense of the ridiculous; whereupon my serious spells began to grow less frequent and lighter. (Adamic 1932, 191–192)

Tako je Adamič spoznaval Združene države Amerike, njihovo realnost, zakone tamkajšnje družbe in njihovo literaturo, med drugim Uptona Sinclairja, ki mu je svetoval, katere teme je smiselno upovedovati v literaturi. Ta mu na vsak način odsvetoval zgodovinske teme: »*History is bunk.*« (1938: 48), s čimer se Adamič ni

⁴ Adamič svojo bodočo ženo opiše takole: »She was lovely, intelligent. She had read a great deal, including something I had written, which she said was 'pretty bad'« (Adamic 1938: 47).

⁵ Ustanova, katere pobudnika sta bila Simon Guggenheim, senator in lastnik številnih rudnikov, in njegova žena, je letno podelila od štirideset do petdeset štipendij Američanom (!), in sicer na področju književnosti, gledališke umetnosti, glasbe, zgodovine, filozofije in prirodoznanstva, in sicer z namenom, da pospeši znanstveno in kulturno dejavnost. Dobitniki štipendij so lahko potovali v kateri koli del sveta, da bi dokončali nameravano delo. Adamič je dobil štipendijo za obdobje od 1. maja 1932 do 1. maja 1933. V pogodbi je pisalo, da je denar namenjen avtorju, da bo napisal roman o »Bohunkih« ali »Hunkiejih«, ki so okoli leta 1890 zaradi dela prišli v Združene države Amerike. Dejstvo, da so bili med dobitniki Guggenheimove ustanove tudi tako znani ustvarjalci, kot so J. Dos Passos, W. H. Auden, C. Aiken, C. McCullers, H. Crane, A. Tate, S. V. Benét in drugi znani Američani, kaže, kako pomembna je bila štipendija za Adamiča (Petrič, 1981, 112).

strinjal. Vztrajal je pri svojih pogledih in v literarna besedila vključeval veliko zgodovinskih osebnosti, dogodkov in dejstev.

Adamič je začel kot delavec, napredoval je v kurirja, novinarja in urednika, pisateljska pot pa se mu je odprla leta 1928, ko je priznani ameriški publicist H. L. Mencken v svojo revijo *The American Mercury* sprejel prvo njegovo zgodbo. V članku leta 1928, ki ga je naslovil *The Land of Laughs/Dežela smeha*, je, tako piše v romanu *Laughing in the Jungle*, zapisal:

Seen with the proper perspective and with both an objective and a subjective sense of reality, the American Scene /.../ is unquestionably the most vitally interesting and amusing under the sun. As a show, life here is beyond improvement: an endless comedy of futility and chaos in which whole hordes of meddlers, busy bodies, snoopers, inspirationalists, idealists, crusaders, reformers, rogues, uplifters and nuts of all denominations try with various degrees of subtlety and all too meager success to abolish one another, in their efforts (some of them honest and serious enough) to establish law and order, usher in an era of peace and bliss, make life more worth living, and induce the race to hoist itself to a higher level by its own bootstraps. Each labors frantically according to his own ideas or lack of them, thereby achieving nothing except revealing his petty individual ego and increasing the excitement, which calls from year to year for more and more reformers and crusaders to propagate this or the other swell idea. The show is flavored with enough pathos and dignity to keep it from degenerating into a farce. /.../ (Adamic, 1932, 193)

Adamičeva avtobiografija, ki – poudarjamo – vsebuje elemente fikcije, pretiravanja in olepševanja, je torej kritika ameriške družbe in prikaz priseljenčevih stisk, saj ga je poleg medu in mleka v obljubljeni deželi pričakalo še vse kaj drugega. Če je na začetku romana *Smeb v džungli/Laughing in the Jungle* mogoče iz pisateljevih spominov razbrati predvsem navdušenje in vznemirjenje, smo v nadaljevanju priča razočaranju, preziru in strahu pred neuspehom. Kakor Adamič pred očmi bralca dozoreva, tako se počasi razblinja idealistična podoba Združenih držav Amerike. Sprva obetavna dežela je prikazana z večjo mero treznosti in kritike. Skozi roman lahko bralec spremlja pisateljev osebnostni razvoj in oblikovanje njegove identitete, razmišljanja, preizpraševanja, dvome, zmage in poraze. Adamič nam tako poleg zgodbe, ki jo pripoveduje, poleg opisov svojih poti in potovanj, predstavlja vlogo literature kot spodbujevalke bralčevega potovanja vase, kot preizpraševalke bralčevih pogledov in stališč ter kot sooblikovalke bralčeve identitete. Podobno je mogoče doživeti tudi

turistična potovanja. Kadar jih združimo z branjem in dejansko sledimo avtorjevim potem, morebiti celo z lastnimi zapisi in/ali s pisanjem, je mogoča še izrazitejša izkušnja, o čemer pišeta Mansfield in Wessler (2020) na osnovi spoznanj projekta *Travel Writers Online/Potopisci na spletu*.

K razumevanju in interpretaciji posameznih Adamičevih del pomembno pripomore poznavanje avtorjeve življenjske zgodbe, zato nadaljujemo z nizanjem podatkov, ki so po naši presoji bistveno zaznamovali njegovo življenjsko pot.

Ko govorimo o njegovi pisateljski karieri, sta pomembna mejnika gotovo knjigi *Dynamite/Dinamit* in *Laughing in the Jungle/Smeh v džungli*, s katerima se je v Združenih državah Amerike uveljavil kot pisatelj. (Seveda kot »priseljenski«, kar je nemogoče enačiti s pisatelji, rojenimi v Združenih državah Amerike, in si je pozneje velikokrat prislužil še pridevnik »delavski«, kar je med vrsticami najbrž pomenilo, da gre za manj pomembno ali pa vsaj ne posebej kakovostno literaturo.) Bil pa je Adamič tudi urednik, literarni kritik, prevajalec, politično angažiran in vsesplošno javno delujoč intelektualec. Njegovemu prevajanju velja nameniti nekaj več besed, saj mu je bilo »v veliko pomoč; ne le, da je tako širil svoj besedni zaklad, ampak je tudi prodiral v zgradbo in slog del, ki jih je prevajal in tako zgradil lastni model novele« (Petrič, 1981, 15). V dvajsetih letih je prevedel več del Ivana Cankarja in Finžgarjev zgodovinski roman *Pod svobodnim soncem*, ki, kot navaja Petričeva (1981, 16), ni nikoli izšel, in dodaja, da sodi med njegove najambicioznejše poskuse prevod *Hlapca Jerneja*, ki je »vzbudil veliko pozornost med našimi priseljenci v Ameriki« (21):

Knjižna izdaja Hlapca Jerneja je izpolnila svoj namen: dobro se je prodajala in našla pot v družino prenekaterega priseljenca. Razumljivo pa je, da ni naletela na tako širok odmev med ameriško publiko in v ameriškem tisku, ker je bilo v tem času zanimanje za prevodno književnost še manjše od zanimanja za izvirna domača dela. (Petrič 1981, 21)

Ko predstavljamo Adamiča, je ključno zavedanje, da gre za široko osebnost. Deloval je namreč na različnih področjih, zato bi bilo omejevanje zgolj na njegovo pisateljsko vlogo, nepopolno in krivično do njegovega lika ter dela. Ni bil zgolj najuspešnejši slovenski izseljenski pisatelj, kar je najpogostejša oznaka, ko gre za tega slovenskega izseljenskega avtorja, ampak je prvi izseljenski prevajalec iz slovenskega v angleški jezik (Potočnik Topler, 2019).

Leta 1932 je, kot smo že omenili, prejel Guggenheimovo štipendijo, se v letih 1932 in 1933 vrnil v Jugoslavijo ter to izkušnjo leto kasneje (1934) popisal v *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj*. Knjiga je postala uspešnica in knjiga meseca ameriškega knjižnega kluba, kar je bila zanj odlična promocija. V prvih dveh tednih po izdaji je bilo prodanih 70.000 izvodov in že v prvem tednu so v osemsto časopisih izšle večinoma naklonjene recenzije (Dumas Rodica, 1997, Shiffman, 2005). Tako je Adamič še utrdil ugled posrednika med kulturami oziroma kot njegov doprinos ocenjuje Shiffman: »Ko je Adamič dopolnil šele nekaj čez trideset let, se je že uveljavil kot priznan kritik ameriške 'džungle', pa tudi kot tolmač jugoslovanske kulture za ameriško javnost« (Shiffman, 2005, 38). S svojim delom, s pisanjem o problemih časa v Ameriki in na Slovenskem, zlasti pa s podpiranjem jugoslovanskega partizanskega gibanja, si je pridobil številne prijatelje in na drugi strani nevarne nasprotnike (Shiffman, 2005).

Po uspehu *Dinamita in Vrnitve v rodni kraj* je Adamič v obdobju od 1935 do 1945 objavil niz knjig o nezavidljivem položaju migrantov v razmerju do večinskega prebivalstva. O potomcih priseljencev je pisal v romanu *Grandsons: A Story of American Lives* (1935), priseljenstvu sploh je posvetil še knjige *From Many Lands* (1940), *Two-Way Passage* (1941), *What's Your Name?* (1942), *A Nation of Nations* (1945) in *My America, 1928–1938* (1938). V slednji piše:

Clearly I was an American from Slovenia, or a Slovenian who came to America and became an American. By coming to the United States and becoming an American writer, I had jumped the boundaries and restrictions, the profound and elaborate pettiness, of the Old World. I was of two worlds, which met in that blizzard on the Iron Range in Minnesota, in Cleveland and elsewhere – not perfectly, but still, they met: America and Slovenia. (Adamic, 1938, 137–138)

Ko ga Oton Župančič ob obisku Slovenije povprašal, kaj je: Slovenec ali »Amerikanec«,⁶ mu je Adamič postregel z izčrpnim odgovorom, iz katerega je mogoče nedvoumno razbrati, da se ne glede na to, kaj je, počuti kot Američan:

⁶ V slovenskem prevodu *Laughing in the Jungle* iz leta 1933 je za prebivalca Amerike uporabljena beseda *Amerikanec*, ki jo je danes zamenjala beseda *Američan*.

»I am an American citizen and as such, of course, an American at least legally or technically. But I believe and hope I am an American not only legally and technically but actually. Watching other Americans in the United States who were born there, I sometimes think I am more American than a great many of them. Certainly America interests me more than it does a good many native Americans I know who happen to be there simply because they were born there. And I really like America, with all her faults (perhaps partly for her faults); and her future fascinates and intrigues me. In fact, I think I love the place. Writing, I use the American language, which is also part of my means of thinking. Once I was overheard saying something in my sleep; I spoke English. I guess I am an American, all right. And I feel I belong there. But, of course, I was born a Slovenian, here in Slovenia or Carniola; there is no denying that; and, if I may judge by the feelings I have experienced since my homecoming, I am also a Slovenian. There is my mother – she is a Slovenian woman; I am her son. /.../ I have never thought of this before, for in America I have been too occupied with immediate problems, too busy discovering America, wondering about her, going from place to place, earning my living, trying to become a writer; now that you ask me, I would say that I am an American of Slovenian birth; but if you like it better, you can consider me a Slovenian who went to America when he was not quite fifteen and became Americanized, became an American. It is all the same to me; personally, so far as I am aware, I have no problem on this point. There is no conflict in me between my original Slovenian blood or background and my being an American." (Adamic, 1938, 126–127)

Za Američana se je nedvoumno označil tudi na začetku knjige *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj*: »In those nineteen years I had become an American« (3). Ali v prevodu Mire Mihelič v izdaji Cankarjeve založbe iz leta 1962: »V teh devetnajstih letih sem postal Američan /.../« (1962, 7). Njegova misel se nadaljuje takole: »/.../ pravzaprav sem često mislil, da sem bolj ameriški kot večina mojih znancev, ki so bili rojeni kot ameriški državljani. Nenehoma, skoraj fanatično, sem se zanimal za ameriško dogajanje, za ideje in sile, delujoče v ameriškem narodnem življenju, za gibanja, smeri in osebnosti, za tehnični napredek, za družbene, gospodarske in politične probleme in nasploh za neznansko dramo *Novega sveta*« (1962, 7). Glede na to, da je pisatelj prišel v Združene države kot deček, je najbrž ta trditev resnična in do neke mere logična, pa vendar za Adamiča, ki je bil zagovornik multikulturalizma, nekoliko presenetljiva, saj je bila pri njem živa tudi slovenska etnična pripadnost. Shiffman meni, da Adamič »etnične identitete in amerikanizacije ni razumel kot izključujočih se pojmov« (129) in navaja njegovo pismo rabinu

Morrisu B. Lazaronu,⁷ v katerem piše: »Rojen sem bil v katoliški družini v Sloveniji, ki je zdaj del Jugoslavije; zdaj sem ameriški državljan, toda nisem dober katoličan, niti dober Slovenec ali Jugoslovan; Američan sem, čeprav me v današnji Ameriki marsikaj moti, in strastno verjamem samo v eno stvar, namreč da imamo možnost ustvariti izredno kulturo in civilizacijo.«

V desetletju po letu 1935 je bil Adamič nadvse spoštovan. Med drugo svetovno vojno je pri ameriški administraciji in predsedniku Rooseveltu kot častni predsednik *Slovensko-ameriškega narodnega sveta* (SANS) deloval v prid slovenskega narodnoosvobodilnega boja. Leta 1945 je prišel na čelo *Inštituta za etnična vprašanja*. Napisal je več uspešnic, večkrat so se z njim posvetovale vladne agencije, 13. januarja leta 1942 je celo večerjal v Beli hiši s predsednikom Franklinom Delanom Rooseveltom in z britanskim ministrskim predsednikom Winstonom Leonardom Churchillom. Z njima se pogovarjal o delu *Two-Way Passage*, v katerem je razvijal misel, da bi Združene države Amerike po drugi svetovni vojni pomagale Evropi s strokovnjaki in ji tako povrnile, kar so od nje dobile v preteklosti s priseljenci. Ta večer je bil Adamičeva iztočnica za knjigo *Dinner At the White House* (1946) in za poznejšo kritiko zunanje politike Združenih držav Amerike. Churchill ga je zaradi razžalitve tožil, na sodišču zmagal – tožbo dobil (Bekken 2008). Adamič je namreč napisal, da je Churchill, takrat že bivši premier, britansko zunanjo politiko do Grčije vodil v skladu z interesi britanske banke, ki naj bi mu posodila denar za investicije v Grčiji (Potočnik Topler, 2012).

Shiffman (2005, 52) ugotavlja, da so Adamičevemu ugledu zelo škodile Churchillova tožba zaradi razžalitve, stalne obsodbe politike Združenih držav in navdušene izjave o Sovjetski zvezi. Po letu 1947 naj bi na odprta vrata naletel »samo pri maloštevilnih publikacijah, ki niso bile levičarske, in zares tudi ni drugega pričakoval v luči razpoloženja v javnosti, kot si ga je razlagal.«

Po vojni, leta 1949, je Adamič še enkrat obiskal svojo rojstno domovino, da bi spoznal stvarnost nove Federativne ljudske republike Jugoslavije. Rezultat prebivanja v domovini in raziskovalnega dela je knjiga *The Eagle and the Roots/Orel in korenine*, v kateri primerja na novo osvobojeno Jugoslavijo (z vzletelim orlom je enačil Tita) in ameriški makartizem. Knjigo je dokončala Adamičeva žena Stella

⁷ Adamičovo pismo Morrisu B. Lazaronu, 6. februar 1939, *Adamic Papers*, Princeton University Library (Shiffman 129).

Sanders. V Ameriki je izšla leta 1952, leto po njegovi pomanjkljivo pojasnjeni smrti 4. septembra leta 1951 v Milfordu v New Jerseyju. V slovenščini je bila objavljena šele leta 1970 pod naslovom *Orel in korenine*, 18 let po ameriškem izvorniku. Vladajočim, ki so pričakovali slavospeve, pisanje Louisa Adamiča ni bilo pogodu. Domnevajo, da bi prav to delo utegnilo biti povod pisateljeve smrti. Našli so ga namreč mrtvega na goreči kmetiji, s puško v naročju in s časopisnim izrezkom, v katerem ga obtožujejo, da je bil sovjetski vohun. Čeprav je mrliški oglednik ocenil, da je šlo v Adamičevem primeru za samomor, mnogi temu niso verjeli.

Ne glede na uradne različice o pisateljevi smrti in domneve glede tega, kako se je njegovo življenje v resnici končalo, Adamičeva zadnja leta niso bila prijetna. Mnogi so mu zamerili, da je delal v korist medvojne in povojne Jugoslavije, zato je postal tarča groženj in celo osebnih napadov nanj (Petrič, 1981, Shiffman, 2005, Bekken, 2008). Loteval se ga je strah in je menda razmišljal o selitvi v Evropo; predvsem se mu je mudilo, kot da bi ga obhajale zle slutnje o smrti (Potočnik Topler, 2012).

Arhivsko gradivo dokazuje, da si je pisatelj prav do konca tragično prekinjenega življenja v slovenskem jeziku dopisoval s prijatelji, z znanci in s sodelavci v Ljubljani: poleg Toneta Seliškarja tudi z Jušem Kozakom in Josipom Vidmarjem (Potočnik Topler, 2012). Nekaj mesecev pred smrtjo, 15. januarja 1951, je Seliškarju pisal o svojem počutju, bistvo pisanja pa je, kot trdi Mihael Glavan, »njegova zelo neposredna politična analiza sočasne slovenske družbene resničnosti, ki jo povezuje tudi s svojo knjigo *Orel in korenine* in z globalno politiko« (Kurent idr., 1998):

Pred par dnevi sem pisal Vidmarju in ga prosil, da mi on ali kdo drug pošlje vsebino Kidričevih opomb o Kocbekovi kritiki. To se mi zdi važna stvar. Svoboda je težko vprašanje. Jaz se ga dotaknem v moji knjigi. Mera uspeha Nove Jugoslavije bo v obsegu rušenja tega vprašanja: v definiciji ali dilimitizaciji svobode, v kateri bo mogel pojedinec duševno dihati in se razvijati. Seveda to bo veliko odvisno od ostalega sveta. Težka stvar. /.../ Tukaj je cela zunanja politika v luftu. Sam hudič ve, kaj bo, ko pride dol. Jaz bi rekel, da ZDA vam ne bodo veliko pomagale, ako vas vaši sosedje napadejo. Upam, da se motim. Izgleda, da splošne vojne (z Rusijo) ne bo letos – ali USA mora imeti krizo, mora imeti vsaj omejeno (limited) vojno, ker ako mir izbruhne, celi ta sistem skrahira mnogo hujše, kot je skrahiral leta 1929. /.../ Razvijate pa se zanimivo. Mogoče je, da boste vi ideološka baza bodočnosti. Tito more postati osvobodilni vodja cele Evrope. Če bo postal, to je druga stvar. Kot sem ti mogoče rekel tukaj, Amerika je materialna baza svetovne revolucije. To je velik

predmet: kako spojiti ti dve bazi. Mislim, da Sovjetski savez (tudi Lenin) je odigral svojo pozitivno vlogo. Kina se dviga; mogoče Indija se bo dvignila. Meni je žal, da je Jugoslavija zavzela tako ostro stališče napram Kini; menda je morala vsled suše in nadajoč se, da ji bodo Združene nacije oziroma države pomagale, ako ste napadeni ... No, bomo videli. (Adamičevo pismo Seliškarju)

Zgornje pismo, sploh, če ga beremo v celoti, vsebuje precej dragocenih podatkov, med drugim tudi Adamičev pogled in komentar ameriške protikomunistične historije, ko pravi, da Združene države Amerike potrebujejo zunanjega sovražnika v podobi militantnega sovjetskega komunizma, ker lahko tako učinkovito obvladujejo potencialno ogroženost domačega agresivnega kapitalizma. Pismo je seveda pomembno tudi kot pričevanje, da je Adamič stik s Slovenijo ohranil do svoje smrti in da ga je misel na rojstno deželo spremljala v najtežjih življenjskih trenutkih.

8.3 Aktualnost adamičevih osrednjih literarnih motivov

Adamičevo aktualnost izpostavljamo skozi celotno monografijo. V tem podpoglavju so ob analizi pisateljevih del zbrane ugotovitve nekaterih njegovih, predvsem mednarodnih, preučevalcev življenja in dela.

Debeljak (1998) ga označuje kot pisatelja, ki je v svojih zgodbah uspel prikazati boleče plati zgodovine. Paul Knaplund (1946) ga v recenziji dela *A Nation of Nations* (četrti Adamičeva knjiga, posvečena izseljenskim vprašanjem) opisuje kot novinarja, izobraženca in zavzetega propagandista domače Jugoslavije. Cooper (2003, 622) pravi, da je v vsa svoja dela uspel vnesti (angl.) »the perspective of the 'outsider who is on the inside'«.

Obravnavani pisatelj je prav zaradi vsega zapisanega še danes aktualen z vidika migracijskih in etničnih študij, saj je vztrajno poudarjal pomen etnične dediščine in opisoval vlogo priseljencev pri gospodarskem in kulturnem razvoju Združenih držav ter se zavzemal za njihovo pluralno družbo. Povzemajo ga tudi ugledni avtorji s področij večkulturnosti, enakopravne integracije priseljencev in razvijanja medkulturne zavesti. Verjel je namreč, da priseljenci iz Mehike, Italije, Španije, Nizozemske, Francije, Rusije, Jugoslavije, Poljske, Irske itd. in njihovi potomci pomembno prispevajo k razvoju ameriške družbe, ki ima posledično zaradi njih veliko koristi. Prav te pisateljeve ideje so v mednarodnem prostoru še danes pomembne, Adamičeva dela pa primerjamo z deli Wille Cather (1873–1947),

Thomasa Bella (1903–1961), Charlesa Simica (rojen 1938 v Beogradu), če naštejemo le nekaj velikih literarnih imen.

Ne glede na Adamičevo politično prepričanje in delovanje ter kakovost njegovih književnih del, ki jih je pisal v angleškem jeziku, je njegova zapuščina bogata in vredna nadaljnjega raziskovanja ter ovrednotenja, tudi v smislu vključevanja pisateljeve osebnosti, njegovih del in aktualne sporočilnosti, ki veje iz njih, v turistično ponudbo, posebej namenjeno in prilagojeno tistemu segmentu turistov, ki sodijo v skupino kulturnega, dediščinskega in literarnega turizma.

Slogovno lahko Adamičeva dela uvrstimo v žanr dokumentarne proze in literarnega novinarstva, v kateri je popisoval realnost Združenih držav Amerike in teme, kot so nasilje, vključevanje priseljencev v ameriško družbo, brezposelnost, boj za preživetje itd. (Potočnik Topler, 2012). Pri romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj* lahko govorimo o potopisnem pripovedništvu (angl. *travel writing*) – to je termin za (literarna) besedila, v katerih potopisec odkriva, ocenjuje in vrednoti kulturo/kulture ter družbo/družbe, ki jo/jih spoznava na poti (Alú, Hill, 2018).

Adamič je bil kritik ameriške družbe. Želel je opozoriti na napake, težave in nepravilnosti, zato da bi se prakse, rešitve in odločitve, za katere je menil, da so nepravilne, odpravile. Tako je v predgovoru k drugi izdaji prenovljenega in popravljenega *Dinamita/Dynamite*, ki je izšel leta 1934, zapisal:

The story that I present here is, as I see it, a criticism of our American capitalist-democratic civilization, the most severe criticism, it seems to me, that anyone could write; but during the writing of the book my constant attitude toward America – this vast country with its 125,000,000 people, its immense natural wealth and great beauty, its high genius and marvelous technical equipment – was, and still is, one of love and of confidence in its ultimate future. (Adamic, 1934, 2)

Adamič je torej kljub temu, da je videl, opažal in glasno opozarjal, kaj vse je treba v ameriški družbi popraviti in odpraviti, verjel v njeno svetlo prihodnost. Njegova kritika se je, če parafraziramo zgornji odlomek, porajala, ker mu je bilo mar in je zaupal v ameriški sistem.

Precej je razmišljal o pomenu nasilja. V knjigi *Dinamit/Dynamite: The Story of Class Violence in America*, ki je prvič izšla leta 1931, se je ukvarjal z delavskimi nemiri in s stoletnim bojem med ameriškim kapitalom ter delavstvom od začetka industrializacije do izida te knjige. Kasneje je v delu *My America/Moja Amerika* razmišljal o gospodarski krizi, ki ni pa ni le-to, ampak tudi kriza vrednostnega sistema, o njenih posledicah in o delavskem razredu:

Economically, the most severely affected by this crisis – which, however, is much more than an economic crisis – are, of course, the ordinary, most numerous folk: the factory workers, the many kinds of unskilled laborers, and petty clerks: the anonymous mass, which some of our current »revolutionary intellectuals« think Marx had in mind when he wrote the words »proletariat« and »revolution«. But I believe that if Marx saw this »proletariat« in America today he would see precious few who might encourage him in his idea (if I understand him aright) that the impetus for the great change toward a new collectivist social order would come directly from this class. (Adamic, 1938, 298)

Cilj poslovanja v Združenih državah Amerike je, kot navaja Adamič v *My America/Moja Amerika*, ustvarjanje dobička ne glede na posledice, pa čeprav za ceno človečnosti:

Business corporations, as we have them nowadays, are not social or humane institutions – not even human. They are, for the most part, impersonal, unsocial, powerful, outside the control of society. To be a successful business manager, a man must be or become dehumanized, almost inhuman, at least in his capacity as a business man. Indeed, it can scarcely be said that corporations are managed by men in any real, vital sense of the word. They are operated almost purely by policy, which in the course of years and decades – since the beginning of Big Business – has jelled into tradition, and which has scant, if any, consideration for the human element in business. Profits, profits – that is the thing! (Adamic, 1938, 305)

Nekatera pisateljeva opažanja so naravnost strašljiva – npr: »no one in corporate business, as it functions today, is personally or directly responsible to society or civilization« (1938, 307). Veliko besedil namenja opisovanju tesnobe ljudi v kapitalizmu: »V taki deželi, kjer kapitalizem sedi varno v sedlu in se dejansko vse človeške vrednote izražajo preračunane v dolarje, ni početje človeka, ki se skuša prikopati na površje ter napredovati, le brezupno, marveč celo malce absurdno

/.../« (1933, 241)

V *My America/Moja Amerika* lahko preberemo njegov razmislek o tem, kako bi bilo mogoče ameriško obliko kapitalizma predrugačiti in narediti bolj človeško:

The problem is what to do about it – not only this coming fall, but generally. I don't believe the American people want to abolish private capitalism and go communist or entirely state-socialist or state-capitalist – not yet. I think that in the next several years, if this current excitement about making business social means anything, effort will be exerted to make business behave and act consistently for the benefit of the people. Such effort will probably result in a terrible fight, which will shake the United States to its depths. Business will oppose it. The people are liable to have a hard time deciding on just how to turn business the master into business the servant. They are apt to have extreme difficulty in doing that chiefly by political means, through laws, etc.; for business has the power to pervert politics and laws, and much experience in such perverting. Labor ---? (Adamic, 1938, 308)

Adamič, kot je razbrati tudi iz odlomkov, v delu *My America/Moja Amerika* obsoja materializem Američanov in meni, da lahko k razvoju razsvetljene demokracije pripomorejo marksistično pojmovanje enakopravnosti in protesti aktivistov, tudi nasilni, čeprav je po drugi strani, kot pravi, do nasilja skeptičen (Adamic, 1938, 308). Poleg kapitalizma in njegovih pojavnih oblik Adamiča v *My America/Moja Amerika* zaposluje družbena in politična ureditev – ameriška demokracija. V tem delu o njej razmišlja takole:

(D)emocracy is, in a great many respects, a defensive, almost negative, way of conducting human affairs. Generally, I think, this is due to the fact that human development has not yet reached a very high level. In a more local or particular sense, the fault is that all too many Americans are mere bystanders, rather than participants-in-things. This may be due in part to our prevailing educational methods and the movies and commercialized sports, all of which ask us only to sit and keep our eyes open; the movies even don't care if we fall asleep in the seat. /.../ Well, I want America to be roused from this merely defensive nature of her democracy, and have a chance to determine what she ought to do about it and then proceed to do it. (Adamic, 1938, 662)

V Ameriki je Adamič torej na lastni koži spoznaval zakonitosti demokracije in ugotavljal, da potrebuje tovrstna ureditev, če želi prispevati k vzpodbudnemu okolju, aktivnega državljana, kar veliko Američanov, ki so nemi opazovalci in se prepuščajo politiki »kruha in iger«, ni.

V literarnem delu *My America/Moja Amerika* v poglavju *Ellis Island and Plymouth Rock* Adamič pojasnjuje, da je proti množičnemu priseljevanju v Združene države Amerike (Adamic 1938, 208–209). To njegovo stališče nekoliko preseneča, saj je kot priseljenc in človek, ki je dobro poznal problematiko priseljevanja v Združene države Amerike, moral poznati in razumeti nujno številnih, da se v to državo preselijo. Prav tako njegovo stališče do priseljevanja potrjuje prepričanje o njem samem, da je Američan in da kot njen državljan razmišlja o tem, kaj lahko priseljenci doprinesejo in česa ne ter kako jim lahko Amerika pomaga. Veliko se je ukvarjal s položajem in z občutenji druge generacije priseljencev, za katero je menil, da je v precej slabšem položaju kot prva, generacija njihovih staršev (Adamic, 1938, 212).

Adamič si je prizadeval ameriško družbo osvestiti o življenju mnogih Američanov povsem na robu, opozarjal je na njihovo brezpravnost in nemoč, ki je bila še večja zaradi neznanja ali slabega znanja angleščine; dejstvo je, da se je ta sloj ljudi težko povezoval, saj so prihajali iz različnih kultur in so govorili različne jezike.

Njegovi opisi izpred več kot osemdesetih let se berejo kot zgodbe marsikaterega današnjega priseljenega delavca z nizko izobrazbo, najsibo v Združenih državah ali v Evropi. Aktualnost Adamiča je torej, sploh skozi oči današnjega evropskega in slovenskega bralca, prav osupla, kar priznava tudi Parrillo (1994). In seveda je tudi o tovrstnih temah mogoče pripovedovati sodobnemu kulturnemu turistu, saj ima ta zelo raznolika in specialna zanimanja. Nemalo je takšnih, ki se z veseljem poglobijo v življenje literarne osebnosti ali se podajo po poteh določenega ustvarjalca ali ustvarjalke – lahko dobesedno ali skozi zgodbe, ki jih pripoveduje turistični vodnik, in odlomke, ki pripovedujejo o določenih časih in krajih, morebiti v romantično poetičnem jeziku, ki mu je Adamič podlegel večkrat, ko je opisoval razmere in pokrajino v rojstni domovini Kranjski, ali pa v jeziku kritičnega opazovalca, čemur smo prav tako pogosto priča v njegovih besedilih, še posebej, ko gre za opisovanje družbenih in kapitalskih zakonitosti.

Sredstva tistih, kot pravi Adamič ne le v *Dinamitu*, temveč tudi v *My America/Moji Ameriki* (Adamic, 1938, 298–299), ki jim je bil dobiček edini življenjski cilj, so bila neetična in nehumana, zato so bile množice, ki so se borile za svoje preživetje, vedno znova premagane in poteptane.

Adamič obsoja roparski kapitalizem in meni, da bi ga morala obsoditi tudi ameriška družba. V delu *My America/Moja Amerika* prikazuje nasilje nad delavci, ki ga povzročajo kapitalistični odnosi in je bilo še posebej izrazito v času velike gospodarske krize v tridesetih letih dvajsetega stoletja. V *Dinamitu* pa podaja opis družbe strašnih nasprotij: na eni strani so človeka nevredna beda delavskih množic, brezposelnost in samomori, na drugi strani pa ogromno razkošje nesramno bogatih izkoriščevalcev. Nasilje v različnih oblikah prežema vso knjigo in ni usmerjeno samo s strani izkoriščevalcev na zatirane, temveč tudi v obratni smeri.

Razmere na trgu dela ob koncu 19. stoletja, kot navaja Adamič v *Dynamite/Dinamitu*, so bile neizprosne:

In the labor market every worker competed with every other. Class solidarity was impossible, for, by the natural power of example of the man on top, and by other means of influence, the very rich imparted to the entire population a large measure of their own feelings and ideas in regard to the aims of life in America. The millionaire's estimate of the value of wealth was almost universally accepted. Essentially, the rich and the poor were dominated by the same ideas, and fired by the same feverish urges and desires. And the universal feeling about wealth naturally and necessarily developed the intense and unlimited competition which made life a bitter struggle, not with Nature to obtain shelter and subsistence, which would seem to be the normal life for man, but of man against man and class against class, in which an ever-increasing number must inevitably fail and be crushed. The rich were getting richer, and the poor poorer. (Adamic, 2008, 20)

Dynamite/Dinamit, kot ocenjuje Bekken (2008: i) v predgovoru k izdaji iz leta 2008, je (angl.) »an important document in the historiography of the labor movement«. Čeprav se je v določenih delih izgubila aktualnost, je za razumevanje razmer v Združenih državah Amerike še vedno uporabno branje.

V *Dynamite/Dinamitu* med drugim živo opisuje razmere v Združenih državah Amerike na začetku dvajsetega stoletja, ko se je večala revščina in se je kapital kopičil v rokah peščice:

The wave of radicalism that had begun to roll over the United States in the first decade of the twentieth century grew amazingly as the decade approached its end. The people were beginning to realize more clearly that they were being caught in a combination of circumstances distinctly unfavorable to their economic and social advancement. Indeed, this development of the existing system threatened to crush them into poverty while steadily enhancing the power of a comparatively small class of capitalists, whose power already was far too great. Legally and otherwise, capital continued to concentrate. It was organized against labor and against the public at large. If, now and then, labor succeeded in coercing capital to give it an increase of wages, capital immediately increased the price of products, and thus the public, which included labor, actually paid for the increase. (Adamič, 2008, 129)

Pisatelj je imel izraziti socialni čut in je bil kot priseljenc najbrž še dovtetnejši za trpljenje mnogih, ki so se s težavo preživljali. Adamičeve Združene države Amerike, velesila, katere državljan je postal s ponosom, so bile torej, če na kratko parafraziram pisatelja, čudovita država z veliko težavami in izzivi. Ker je materializem prežehl ameriško družbo, bi bile po Adamičevem mnenju potrebne spremembe na več ravneh. Preobraziti bi se moral tudi kapitalizem, saj se mora kapital zavedati svoje dolžnosti do delavstva in spoznati, da je blagostanje mogoče le, če imajo vsi delo in če so zanj dobro plačani. »Society must always *compel* business to function for the social good, and not only for the social good but for the good of business itself« (296).

Pisatelj že v *Dinamitu* razlaga, kako velika težava je v Združenih državah Amerike brezposelnost. V času krize je bilo namreč kar med deset in petnajst milijonov brezposelnih (Adamič, 2008, 283). Seveda je na strani izkoriščanega delavstva, hkrati pa ima z današnjega stališča zelo radikalen pogled na delavski razred, saj daje bralcu slutiti, da opravičuje nasilen boj za pravice (Adamič, 2008, 340).

Aktualnost *Dinamita* in nekaterih drugih njegovih del je nesporna. Bralcu se ob prebiranju nekaterih odlomkov odvijajo prizori iz medijskih poročil. Prav tako je moč potegniti veliko vzporednic s krizami, ki so prizadele Združene države Amerike, Evropo in svet po 2. svetovni vojni.

Iz Adamičevega pisanja je mogoče sklepati, da Združene države Amerike zanj niso bile anglosaška dežela, temveč dežela vseh tja priseljenih narodov. Prepričan je bil, da bodo na duhovno, kulturno, družbeno in politično prihodnost Amerike vplivali ravno priseljenci, njihovi otroci in vnuki z vso svojo pisano dediščino, ki so jo prinesli s seboj iz starih domovin. Še več: poudarjal je, da so priseljenci ne le obogatili, temveč spremenili ameriški nacionalni značaj.

Čeprav je po Adamiču Amerika dežela priložnosti (angl.) »with all manner of possibilities in her future, both immediate and distant« (135), pisatelj v *My America/Moji Ameriki*, ki je v nekem smislu nadaljevanje *Smeba v džungli*, prikazuje temnejše plati življenja v Združenih državah Amerike, sploh za priseljence, ki jih velikokrat kljub trudu doletita razočaranje in neuspeh. Kakor je v *Laughing in the Jungle/Smebu v džungli* Amerika – džungla – tisti osnovni motiv, okoli katerega je nanizal svojo zgodbo in zgodbe drugih priseljencev, tako se tudi v *My America/Moji Ameriki* vse vrti okrog nje, o njej naniza kup zgodb, občutij, primerjav in razmišljanj. Problematika priseljencev je torej Adamičev osrednji motiv oziroma eden od osrednjih. Tudi v *Dinner at the White House* piše o tem, da so Ameriko zgradili priseljenci (Adamic, 1946, 4–5). Njihov prispevek je poudarjal tudi v prejšnjih knjigah, npr. v *The Native's Return/Vrnitvi v rodni kraj*, kjer trdi, da je (angl.) »much of our immigrants' energy /.../ frozen in America's present-day greatness« (1934, 364). Adamič je veliko razmišljal o prihodnosti Amerike in sveta, o vlogi, ki jo ima ta v njem. Verjel je, da imajo demokratični potencial, vendar ga nekako ne zmorejo uresničiti. V zadnjih delih so njegovi predlogi postajali vse samozavestnejši, vse bolj ga je zaposloval boj za prenovno ameriške demokracije. O tem, v katero smer naj se razvija, je v *Dinner at the White House*, ki je bila zadnja objavljena knjiga za časa pisateljevega življenja, zapisal:

Our democracy here has to become dynamic and begin to go places. Or it will continue to shrink and, after we have helped to defeat the Fascists in Europe and Asia, it is likely to curdle into Fascism of some special American variety, including racism (Anglo-Saxon, anti-Anglo-Saxon, KKK, anti-Semite, anti-Negro) and general reaction at home and crass dollar imperialism abroad. Then the worst in American life will come to the top and submerge the good, and the sound people everywhere else, those who are struggling for a decent life, will reject us and turn elsewhere for inspiration and leadership. And we won't like that. At the same time, whether anyone wishes it or not, we'll be pulled into an ideological struggle at home and abroad, and

be headed for another international war which will be also a civil war in many separate countries. (Adamic, 1946, 93–94)

S to knjigo se je zaradi že omenjenih zapletov in Churchillove tožbe zaključilo pisateljevo petnajstletno uspešno sodelovanje z založbo *Harper*, ki je objavila dvanajst njegovih knjig, začeni s *Smebom v džungli*, in z njimi ustvarila četrto milijona dolarjev dobička (Žitnik, 1988, 73–74).

Dlje, kot je Adamič bival v Združenih državah Amerike, bolj je spoznaval pomembnost večkulturnosti:

/.../ America, during the past three hundred years, has /.../ assimilated millions of the oppressed from all over the world. Here we have established liberty and the elements of true democracy, free from the binding traditions of the Old World that have resulted in death for millions of people. We have demonstrated that men of all races, all creeds /.../ can live together in peace and fellowship, and serve the best interests of all. (Adamic, 1946, 123)

Shiffman (2005, 15) meni, da Adamič »ni bil preprosto le zgodnja lastovka dokumentiranja in priznanja dosežkov in tradicij priseljencev, ki jih prinaša sodobni multikulturalizem; njegovo razumevanje etnične identitete je kompleksno na način, ki so ga multikulturalisti začeli priznavati šele v zadnjih letih«. Ocenjuje, da je nanj »brez dvoma vplival marksizem, toda že od začetka pisateljske kariere se je v ideoloških okvirih nelagodno počutil. Zavračal je vsak poskus, da bi ga opredelili; vztrajno se je štel za neodvisnega misleca brez skritih političnih namenov« (84).

Adamič se zaveda, da so v Združenih državah Amerike nujne spremembe: »Much is wrong with America, of course, and I suppose that in the next ten years the whole country will go through a lot of misery.« (Adamic, 1934, 364) Pozneje zapiše: »I want America to have a chance to think and debate about the methods of progress most suited to her, and gradually – not *via* any short-cuts – to deal with her internal discords and incongruities, which are dislocating her life, throwing it out of focus.« (Adamic, 1938, 662) Kljub vsemu pa delo *Moja Amerika* zaključí z vznesenima mislima: »I want America to remain America.« in »I want America eventually to become a work of art.« (Adamic, 1938, 662)

Adamičevi pogledi na razmere v svetu so za bralce in bralce – potencialne turiste, tudi ameriške turiste, ki prihajajo v Evropo in Slovenijo, nekateri z namenom obiskati rojstno deželo prve dame Združenih držav Amerike – Melanie Trump, ki izvira iz Sevnice, ali s kakšnim drugim namenom, še vedno zanimivi. Tudi zato, ker so Združene države Amerike tako ali drugače prisotne skozi celoten Adamičev opus, velikokrat predstavljene v pozitivni luči. Na tem mestu se pojavlja vprašanje, ali je bila njegova navdušenost nad to državo vedno povsem iskrena ali je morda kot priseljenc občutil določeno mero samocenzure, ki ga je (zavestno ali podzavestno) gnala v to, da je kljub temu, da je bil pogosto tudi njen zelo oster kritik, moral kot protiutež ohranjati navdušenje nad njo. Mogoče se je bal, da bi ga utegnila zaradi premalo naklonjenosti njegova nova domovina zavrniti, sam pa si je nadvse želel pripadati ameriški družbi. Da bi se iz Združenih držav Amerike vrnil v staro domovino Jugoslavijo, je najbrž bila povsem izključena možnost, saj se je zelo zameril njenim oblastem. Kakor koli, kot ugotavlja Žitnik Serafinova (2020) v svojem najnovjšem članku, v katerem skozi pregled dosedanjih dognanj preizprašuje relevantnost Louisa Adamiča v 21. stoletju, ostaja dejstvo, da se je obravnavani pisatelj že v svojem času ukvarjal z vprašanji glede globalne družbe, ki so pereča še danes. Prav zato se k Adamiču vračajo mnogi raziskovalci, objavljajo pa se tudi novi slovenski prevodi njegovih del (npr. *Resnica o Los Angelesu*).

Adamičevo aktualnost podkrepi še dejstvo, da je bila leta 2019 v Moderni galeriji v Ljubljani na ogled razstava z naslovom *Na robu – Vizualna umetnost v Kraljevini Jugoslaviji (1929–1941)*, katere kustos in vodja projekta je bil Marko Jenko in za katero je eno od izhodišč predstavljalo prav Adamičevo delo *Vrnitev v rodni kraj* (mg-lj.si). Del razstave je bil tudi Portret Louisa Adamiča (olje na platnu iz leta 1932) avtorja Petra Dobrovića iz *Hiše zapuščen Galerije Petar Dobrović* iz Beograda (slika 9).

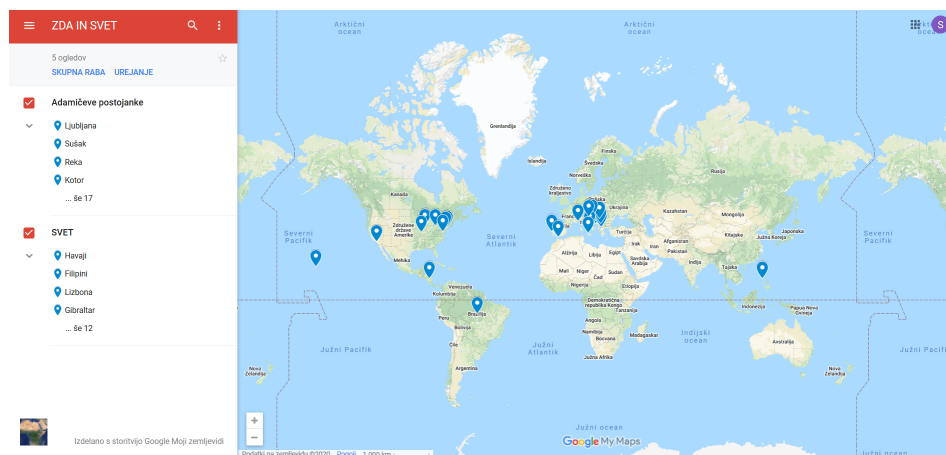
Slika 9: Petar Dobrović, *Portret Louisa Adamiča*, 1932, olje na platnu, *Hiša zapuščin* (Galerija Petar Dobrović), Beograd
(vir: Mg-lj.si.Moderna galerija Ljubljana)

9 Analiza besedil literarnih del Moja rojstna dežela in Vrnitev v rodni kraj

Adamičeva romana *Moja rojstna dežela/My Native Land* (1943) in *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return* (1934) sta izjemno pomembna in dragocena vira za načrtovanje in razvoj literarnega turizma na osnovi njegovega sicer zajetnega literarnega opusa.

V romanu *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return* Adamič popisuje svoje potovanje iz Združenih držav Amerike v Slovenijo: do Trsta sta z ženo potovala z ladjo, ki se je med drugim za nekaj ur ustavila v Lizboni, Gibraltarju, Cannesu, Neaplju in Palermu (1962, 11), z vlakom pa sta se vozila iz Trsta do Ljubljane, o čemer je Adamič napisal: »Kratka vožnja z vlakom iz Trsta v Ljubljano (slika 15) je bila čudovito doživetje, zlasti potem, ko smo prekoračili italijansko mejo in sem bil slednjič v svoji stari domovini« (1962, 17). Slovenska izdaja romana *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return* vsebuje tudi fotografije Louisa Adamiča (slika 11), pisatelja, ko predava na Univerzi Princeton (slika 12), Adamiča z ženo Stello (slika 13) in obisk slovenskih literatov pri Adamičevih v Blatu (slika 14). Slika 9 prikazuje zemljevid z destinacijami, ki jih je med svojim življenjem obiskal Adamič – od Blata, Grosupljega, Ljubljane, Bleda,

Bohinja, Dražgoš v Sloveniji do Trsta v Italiji, Reke, Suška, Splita, Dubrovnika, Šibenika, Korčule na Hrvaškem, Kotorja, Cetinja, Podgorice v Črni gori, Galičnika, Skopja in Bitole v Severni Makedoniji, Sarajeva v Bosni in Hercegovini, Beograda v Srbiji, pa njegove postojanke Lizbono, Gibraltar, Cannes, Neapelj in Palermo, San Pedro, Los Angeles, Washington, New York, Chicago, Milford, Cleveland, Joliet, Havaje v ZDA in Filipine (zemljevid na sliki 10).

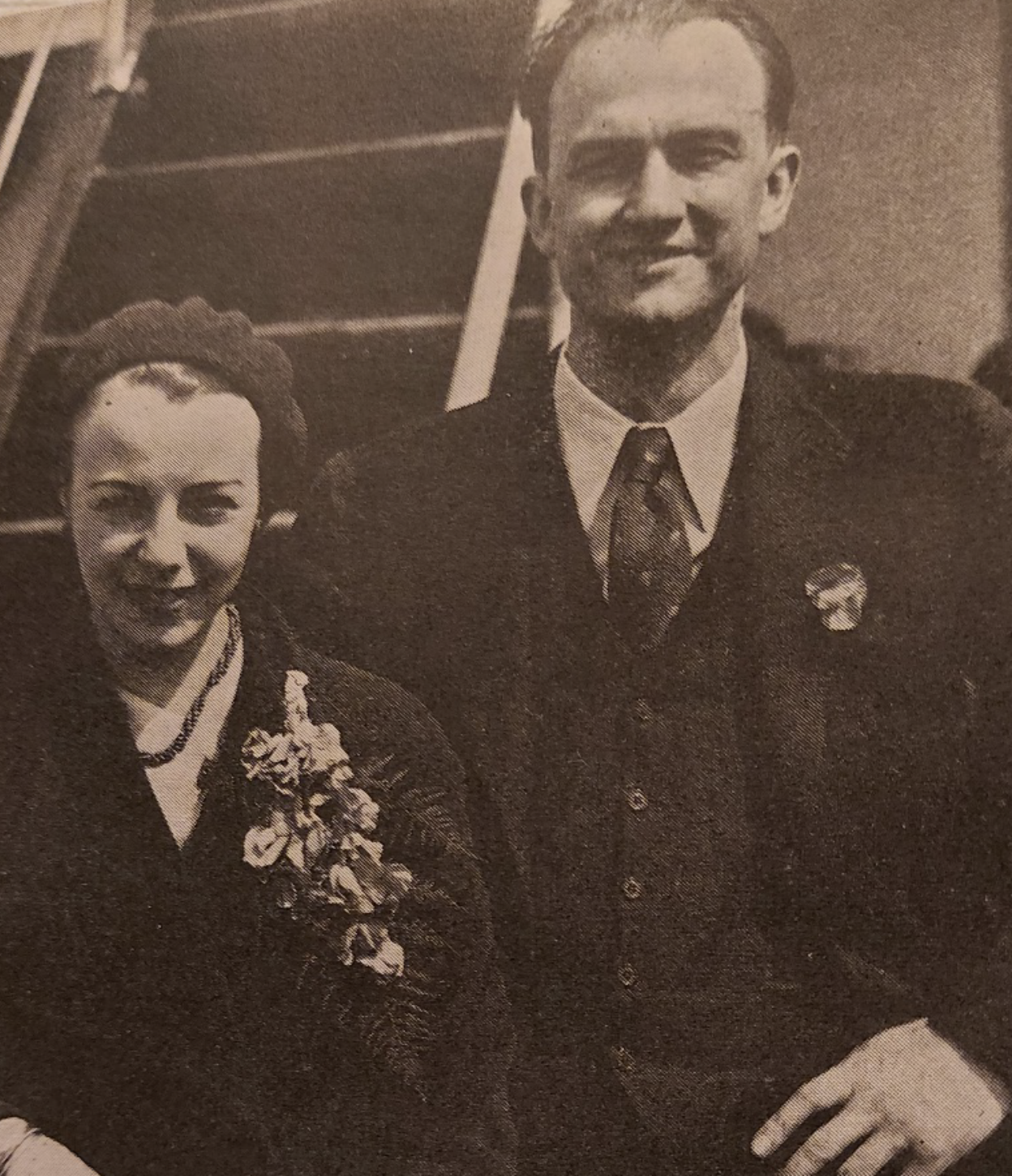
Slika 10: Zemljevid z Adamičevimi postajankami v Sloveniji in po svetu
(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

Slika 11: Fotografija Louisa Adamiča, vključena v slovensko izdajo knjige
Vrnitev v rodni kraj

Slika 12: Fotografija Louisa Adamiča, ko ima govor na Univerzi Princeton, vključena v slovensko izdajo knjige *Vrnitev v rodni kraj* (CZ, 1962).

Slika 13: Fotografija Louisa Adamiča in njegove žene Stelle, ko se na ladji Saturnia vračata v Kraljevino Jugoslavijo, vključena v slovensko izdajo knjige *Vrnitev v rodni kraj* (CZ, 1962).

Slika 14: Fotografija obiska slovenskih literatov pri Adamičevih v Blatu pri Grosupljem, vključena v slovensko izdajo knjige *Vrnitev v rodni kraj* (CZ, 1962).

9.1 Adamičevo potovanje po Sloveniji

Slovenska pokrajina je Adamiča nadvse prevzela. Navdušen je bil nad naravo in kmečko arhitekturo. To je zapisal tudi v svojem romanu: »/.../ preprosta kmečka arhitektura vasic še podčrtava lepoto pokrajine. Hiše in vasi sodijo tja. Zdi se, kot da so zrastle iz tal. Te hiše sodijo natanko tja, kjer so, tako z estetskih kot z gospodarskih pogledov. Mnoge so stale tam, kjer so zdaj, že pred več sto leti. V skladnosti so z gozdovi, jezeri, polji. K celotnemu obrazu dežele sodijo in so njegova prikupna, prvinska sestavina.« (1962, 17–18)

Kot piše pisatelj v romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj*, sta z ženo Stello v Sloveniji preživela veliko lepih trenutkov. Nekaj časa sta bivala na Bledu, v Bohinju, Ljubljani in v domačem Blatnem, kar je tudi popisal.

Med njegovimi besedili najdemo natančne opise slovenskih šeg in navad. Kakšna je navada ob obiskih, je Adamič zapisal v poglavju z naslovom *Po devetnajstih letih*. Slovensko podeželsko gostoljubnost slika takole: na mizi je bilo polno »jedi in vina za nas vse, sedli smo in poskušali jesti in piti, toda na materino žalost ni nobeden

izmed nas bogve kako zalagak« (1962, 26). Ob neki drugi priložnosti, ko so Adamiča v Blatu obiskali literati iz Ljubljane, je zapisal, da je gostija, pri pripravi katere so sodelovali celotna družina in vaščani, »trajala vse popoldne« (1962, 38). Ob tem je navedel nekaj podrobnosti: »France in Jože, brez suknjičev, oborožena s predpasniki, sta prinesla na prosto krožnike (izposojene iz vse vasi) in pladnje, naložene s kosi pitanega teleta. /.../ Stan in Ante sta gostom nalila vina, Poldka pa jim je pripela na obleko spominčice in šmarnice. Moja najmlajša sestra Anica je prinesla kruha in kolačev« (1962, 38). Tako Adamič izvrstno prikaže slovensko gostoljubnost, ki je del slovenske folklore, tradicije in identitete ter, ko govorimo o turizmu, njegov ključen del.

Zelo obširno Adamič opiše navade in običaje ob poroki na podeželju, ki se razlikuje, kot pravi, od poroke v mestu. V poglavju *Moj bratranec Tone se poroči* takole opisuje prelomen življenjski trenutek in pojasnjuje velik pomen bodoče neveste, saj »ne gre samo za to, da si bo vzel ženo, temveč da bo pripeljal v gospodinjstvo, ki je pogosto staro več stoletij in ga vodijo po starih izročilih, novo gospodinjjo, ki bo zaradi svojega položaja lahko krepko vplivala na družino in na vso vas« (1962, 41). V nadaljevanju pravi:

Ženin je navadno edini človek, ki ga zanima dekletova vnanjost. Očetova pglavitna skrb je njena dota, zdravje in telesna vzdržljivost – ali je dobra delavka ali ne. Ženinova mati si želi dobrosrčno snaho, ponižno, skromno dekle, ki bo lahko brez tožbe prenašala trpljenje, skratka, vzorno kmečko ženo. Sorodniki imajo prav take skrbi kot oče in mati, podobne dvome, slutnje in predsodke, povrhu pa upajo, da mlada ne bo imela strupenega jezika. Vaščanke, ki niso v sorodu z družino, se boje, da bo lepša ali bogatejša, kot so bile one, ko so se poročile, ali da se bo bolje obnesla pri delu na polju kot one, tako da jim bodo njihovi možje kazali kot redek zgled ženskih vrlin. Vse te sorodnice in sosede prihajajo po mili volji in s pravico, ki jim jo daje izročilo, k bodočemu ženinu ali njegovemu očetu ali materi ali k vsem trem z nasveti, predlogi, migljaji in čenčami. Ta in ta, pravijo, ima te in te dobre lastnosti; bogata je in krepka, dobra je pri molži, pri okopavanju in pri žetvi; če je treba, zna tudi ravnati plug in brano na polju, spretno zna sukati šivanko; toda – in teh »toda«, majhnih in velikih je potem nešteto. (Adamič, 1962, 42)

Glede slovenskih običajev Adamič piše, da »koreninijo globoko v ljudskem življenju in so bogato pobarvane z domačo šegavostjo in poetičnim duhom (1962, 44). Takole terjajo pravila, ki jih opisuje Adamič:

Ko so se odločili za nevesto, je bil zdaj prvi korak, ki ga je bilo treba napraviti na poti, po kateri naj pride Tone v zakon, da je njegov oče poprosil nekega svojega prijatelja, priletnega in premožnega kmeta iz Blata, naj bo njegovemu sinu starešina, in to je poleg ženina in neveste najvažnejša vloga v drami kranjske poroke. Hkrati je Tone, ki se je nekam abotno nasmihal, vprašal mene, ali hočem biti njegov drug ali priča. Ženinov drug je navadno samski, toda v mojem primeru so napravili izjemo. Nato sva se nekega četrtega pozno popoldne s starešino odpravila v Gatino. Izvedela sva, da stari Gale nekaj dela v gozdu poleg vasi, in tam sva ga našla – moža pri petinšestdesetih letih, toda mlajšega na pogled, z mirnimi očmi, z rokami, na katerih so krepko izstopale žile, z brki mroža in globokim glasom. Kake pol ure smo sedeli na panjih v gozdu, se pogovarjali o tem in onem – o Ameriki, krizi, velikanskem družbenem poskusu v Rusiji, o letošnji zamudni pomladi pa o tem, da bi bil potreben dež. Slednjič je starešina omenil, da se neki njegov prijatelj, namreč stari Miha iz Blata, bivši župan, ki ga vsi spoštujejo in cenijo, namerava umakniti v kot in oženiti svojega najstarejšega sina Toneta, ki gleda za Julko. Stari Gale je izrazil začudenje in ni hotel, kot je pač navada, niti slišati o tem, da bi se hči omožila. Neumno je misliti kaj takega. Julka je zadrževa, je še mlada, niti dvaindvajset jih še nima; potrebujejo jo doma, dobra delavka je, predobro, da bi jo mogel pogrešati, sicer pa še ni začel spravljati dote zanjo in kolikor ve, bo stari stiskač Miha »Bog mu daj učakati sto let« – terjal nerazumno veliko doto. Vse to pogovarjanje je bilo le igra, kratka enodejanka, ki jo je bilo treba zaigrati na pol za res na pol za šalo, in močno sem se moral truditi, da sem obdržal resen obraz, medtem ko je starešina dokazoval Julkinemu očetu, da je to najsijajnejša priložnost zanjo, da je Tone dober fant in njegovo posestvo najlepše v vsem okolišu. Dolgo sta se prerekala. Julkin oče je zmajal z glavo. »Ne, ne! Zakaj si je vtepel v glavo, da mora vzeti moje dekle? Saj je še nič koliko drugih, kajne? Jaz imam pa eno samo.« »No, če res tako misliš, Gale, pojdeva drugam,« je rekel starešina in vstal. Jaz, ki mi je izročilo nalagalo, da moram ravnati kot njegov odmev, sem prav tako vstal, rekoč, da Tone nedvomno lahko dobi vsako dekle, ki bi mu ugajalo. Vsi smo se posmejali, priznavajoč tako drug drugemu, da je vse to samo velikanska šala. »Seveda,« je nato hlastno rekel Gale, »moram, da bi bil vsem pravičen, vprašati še mater in Julko – videli bomo, kaj mislita.« Taka pripomba pomeni, da je oče privolil v hčerino poroko. (Adamič, 1962, 44–45)

Dogajanje ob snubitvi in poroki je v potopisnem romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj* popisano skoraj do zadnje podrobnosti: številni obiski, pozdravi, priprave na poroko, ki je bila »prvi ponedeljek v juliju, ko je bilo pričakovati, da bodo vsi že pospravili seno in bo nastopil kratek premor v delu« (1962, 50), šranga, obred, gostija

in govori. Ob tem se podrobneje ustavljam, saj so lahko pričujoči odlomki vir za etnološko spoznavanje Slovenije, za seznanjanje z njeno zgodovino, tradicijo, s šegami in običaji.

V preteklosti so različne etnološke in folklorne prireditve v Sloveniji vključevale kmečke ohceti, ki so na slikovit in zabaven način prikazovale ljudske običaje, ob tem pa bogatile turistično ponudbo, danes pa najbolj znano tradicionalno podeželsko oziroma kmečko predstavitev ter doživetje poroke pripravlja *Turistično društvo Bohinj* v okviru prireditve *Etno vikend* (tdbohinj.si).

Adamič je skušal v svojem romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj* čim podrobneje predstaviti kranjsko, torej slovensko in jugoslovansko realnost, zato se je v poglavju *Smrt čaka na strica Janeža* pomudil tudi ob smrti: »Prej ali slej moramo vsi v večno domovanje, tako kot zbeži rosa pred soncem /.../« (1962, 61) Tako kot poroki je tej temi namenil celotno poglavje.

Poleg Bleda, Bohinja in okolice Grosupljega tudi Ljubljana najde svoje mesto v romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj*. Svoje vtise s sprehoda po njenem starem delu je Adamič strnil v naslednje vrstice:

Stari rimski zid je bil videti nekoliko bolj razdrapan, kot sem se ga spominjal, in sredi mesta so postavljali dvanajstnadstropni nebotičnik. Toda nad reko Ljubljanico so se bočili isti mostovi, ista devetstoletna trdnjava z gradom, zdaj razsvetljena ponoči, se je dvigala na hribu, isti petstoletni magistrat je stal tam, le da je bil pred njim namesto kipa cesarja Franca Jožefa kip pokojnega Petra Srbskega. Gledal sem iste stare cerkve in spomenike pisateljem, slovničarjem, glasbenikom, govornikom in pesnikom, stare prodajalnice z istimi starimi izveski nad vrati. (1962, 19)

Gorenjska ima v Adamičevih delih posebno mesto. V poglavju romana *Moja rojstna dežela/My Native Land* z naslovom *Ljubezen v Sloveniji* Adamič (1983, prev. B. Gradišnik) opisuje Bohinj, kjer je z ženo Stello Sanders preživel nekaj časa leta 1932, ko je bil na obisku v Jugoslaviji:

Nekega dne proti sončnem zahodu sva se vzpela po pobočju zadaj za hotelčkom. Pot, ki jo je oblival ostri vonj po borovcih, se je vila prek štrlečih korenin velikih dreves in med ledenišskimi balvani. Prišla sva do vzpetine, kjer se je križalo nekaj stez in kjer je bilo drevje posekano, tako da se je odpiral širok razgled čez jezero. Ena

izmed stez je vodila k Triglavu, najvišji in najbolj znameniti gori v Sloveniji, v vsej Jugoslaviji. (1983, 21)

V poglavju *Fant in njegova vas* v romanu *My Native Land/Moja rojstna dežela* pisatelj omenja Dražgoše, kamor sta med enim svojih daljših sprehodov prav tako prišla z ženo Stello (1983, 34): »To je bila ena večjih slovenskih vasi: kakih osemdeset hiš z nekako štiristo petdesetimi prebivalci. Stara srenja. Eden izmed vaščanov, s katerim sem se zapletel v pomenek, naju je ponosno peljal v cerkev in nama pokazal zlate baročne oltarje, ki so stali tam vse od leta 1658.«

O Bohinju piše Adamič tudi v romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj*: »Ostala sva v Bohinju tri tedne. Še nikoli nisva dihala takšnega zraka ali uživala takšnega miru.« (1962, 88) Tam je, kot pravi, opravil le malo pisateljskega dela, saj je bil kraj »preljubezniv, preveč očarljiv« (1962, 89). O njem je zapisal:

Bohinjsko jezero z okolico je eden najlepših in najzanimivejših krajev, kar sva jih kdaj videla. Skrajna me je nekoliko spominjalo na jezero Tahoe ob kalifornijsko-nevadski meji, kamor sem šel pred nekaj leti na izlet iz Los Angelesa. Bohinj ima včasih prav tako posebno modrino kot jezero Tahoe, le da je njegova gladina mirnejša, skoraj otožna, spokojna, skoraj zmeraj gladka, samo včasih se tu pa tam nakodra, kadar jo nenadoma vzvalovijo sunki vetra z gora v njegovi neposredni bližini. Veliko manjše je od Taha, dolgo samo kaki dve milj in kake pol milje široko v sredini, kjer doseže globino dobrih sto čevljev. Oblikovano je v podobi elipse ter napolnjuje veliko planinsko kotanjo, ki je nedvomno ledeniškega izvora. (Adamič, 1962, 88)

V romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj* Adamič omenja tudi bohinjski sir, »ki ga, kadar je primerno dozorel, mnogi srednjeevropski restavraterji cenijo bolj od marsikaterega švicarskega sira« (1962, 90), in Staro Fužino:

Vas leži sredi majčkene, ozke doline, ki je podaljšek jezerske kotanje, le nekaj čevljev nad vodno gladino. Okrog in okrog vasi so (seveda v poletnem času) zeleni travniki in polja z deteljo, koruzo, repo, krompirjem in fižolom. Po dolini in skozi vas se prekopicuje planinski potok, ki se nedaleč od vasi izliva v Savo. (Adamič, 1962, 89–90)

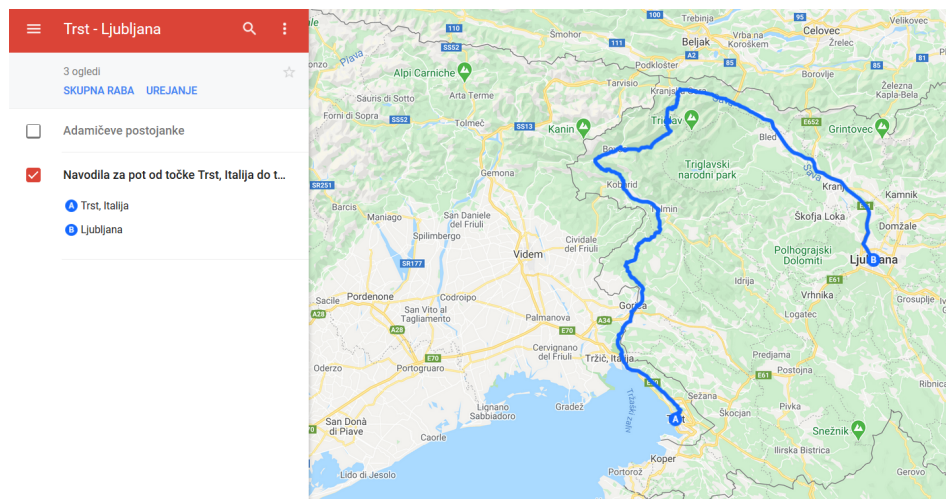
Adamič je cenil, če sodimo po njegovih opisih gurmanskih izkušenj, čeprav je bil vaju tudi pomanjkanja, dobro hrano in jedajo. Kulinarika se je pogosto našla v njegovih opisih. Piknik na Blejskem jezeru z družbo izbranih slovenskih novinarjev in književnikov je strnil v naslednje vrstice:

K Blejskemu jezeru naju je odpeljala družba mladih časnikařev, ki so bili mnogi izmed njih tudi pesniki. Vse popoldne smo veslali okrog otočka sredi jezera na velikanskem člunu, na katerem je bilo poleg nas tudi več vrečk s klobasami, hlebci črnega kruha, posode z gostim kislim mlekom, flaškoni z rdečim in belim vinom, harmonika in kakšna tri godala. (Adamič, 1962, 31)

Adamič o Sloveniji piše kot o zelo kulturni deželii in opisuje celo dejavnosti literarnega turizma, čeprav jih seveda ne poimenuje s tem terminom:

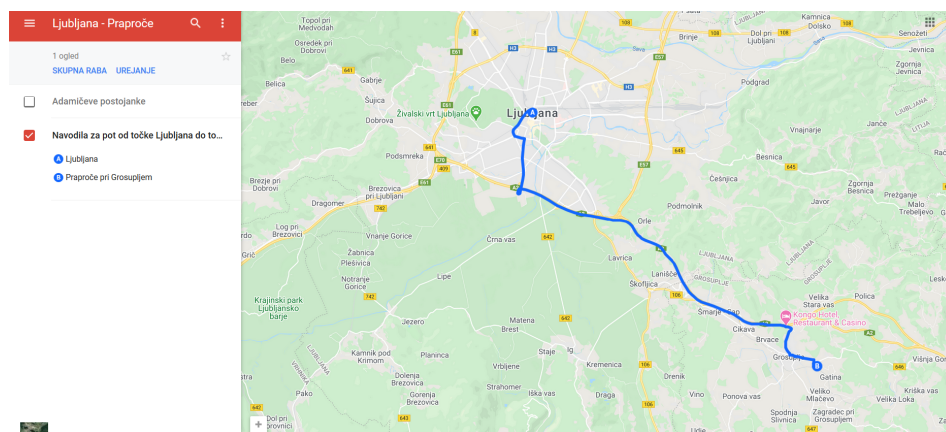
Malo po malo mi je postalo jasno, kar sem nedoločno vedel že kot deček, da je poleg kmetijstva najvažnejša slovenska industrija kultura. Bila je bistven del dežele. V Ljubljani je bilo sedem velikih knjigarn (tako velikih kot večina trgovin z železnino, z mešanim blagom in drogerij v mestu); dve izmed teh sta bili stari več kot dvesto let. /.../ Povedali so mi, da so v Ljubljani v dveh letih osemindesetkrat uprizorili Hamleta. Večina mestnih ulic se imenuje po pesnikih, esejistih, pisateljih, slovničarjih. Največji spomenik v mestu je posvečen pesniku Francetu Prešernu, ki je bil na vrhuncu svojega ustvarjanja pred kakimi sto leti. Kadar delajo študenti izlete na deželo, so navadno namenjeni h grobovom in rojstnim krajem pesnikov, dramatikov in drugih književnikov. (Adamič, 1962, 33)

Možne literarne poti po Sloveniji prikazuje pet zemljevidov z različnimi potmi: (1) po stari železniški progi med Trstom in Ljubljano (slika 15), (2) med Ljubljano in Grosupljem (slika 16), (3) med Ljubljano in Bohinjem (slika 17), (4) pešpot med Bohinjem in Dražgošami (slika 18), (5) Trst in Adamičeve postojanke po Sloveniji (slika 19). Gre zgolj za predloge literarnih poti, ki jih lahko destinacijski menedžerji, snovalci turističnih proizvodov ali turisti sami oblikujejo po svoje.

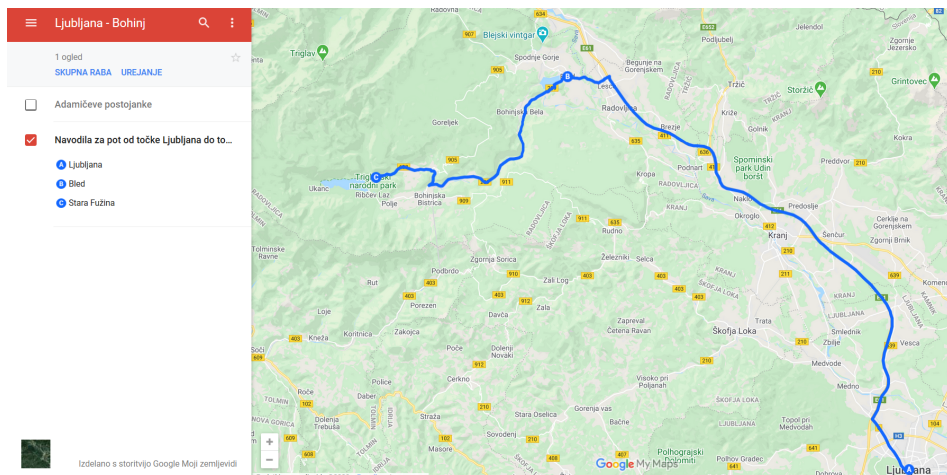
Slika 15: Potovanje med Trstom in Ljubljano

(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

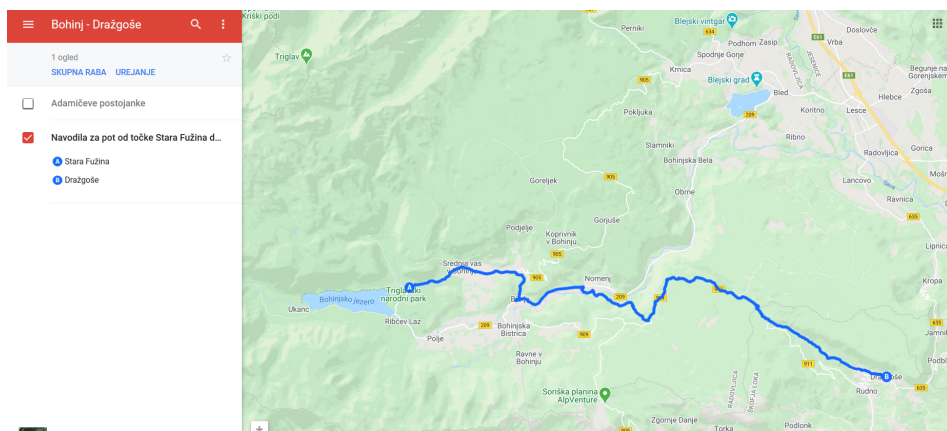
Slika 16: Potovanje med Ljubljano in Grosupljem

(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

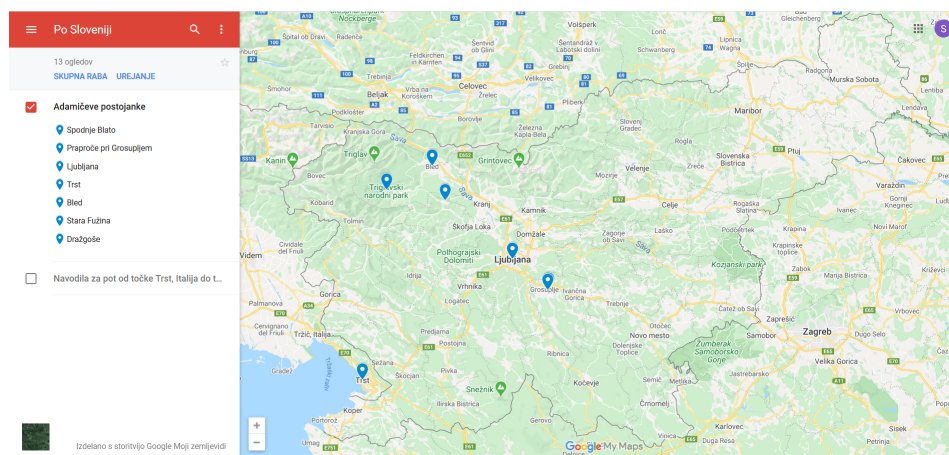
Slika 17: Potovanje od Ljubljane do Bohinja

(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

Slika 18: Pohod od Bohinja do Dražgoš

(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

Slika 19: Adamičeve postojanke po Sloveniji

(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

9.2 Po poteh Louisa Adamiča in njegovega dela *Vrnitev v rodni kraj* – po Balkanu

Zgodbe, ki jih predstavlja Adamič v svojih delih, so zgodbe, ki zanimajo tudi turiste, mogoče najbolj tiste, ki prihajajo iz Združenih držav Amerike, Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Črne gore, Severne Makedonije in Srbije, torej iz bivših jugoslovanskih republik, ki jih pisatelj omenja in popisuje v romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj*, in sicer nekatere z izjemno natančnostjo, študioznostjo in z obilico zgodovinskih ter faktografskih podatkov. O poteh po Črni gori (slika 21), ki se je v Adamičevih časih začela šele na vrhu Lovčena, Kotor pa je pripadal Avstro-Ogrski, je Adamič zapisal:

Ni še minila ura, odkar smo zapustili ladjo, ko smo se že vzpenjali po ovinkih ceste, ki se vije po strmem pobočju Lovčena; to je ena izmed najnevarnejših avtomobilskih cest v Evropi in ti ponuja razgled, ki ga, če si ga enkrat videl, nikoli več ne pozabiš. Toda, ker je tema naglo naraščala, nismo videli nič več drugega kot nekaj luči spodaj v globini, ki je bila videti nekakšno brezno, in žaromete pred seboj, ki so preplavljali z lučjo naslednji ovinek, vsak izmed ovinkov pa je bil neogibno ostrejši od prejšnjega. Ko smo prišli vrh Lovčena, je eden izmed Srbov pripomnil: »Zdaj smo v Črni gori.« (Adamič, 1962: 114)

Ko Adamič v romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj* govori o Črni gori, omenja tudi Cetinje, današnjo kulturno prestolnico te države, ki je kot nekakšen muzej na prostem in mesto z bogato literarno dediščino (Vitić - Četković idr., 2020):

Cesta je bila ozka, toda precej gladka in trdna – sama skala. Proti polnoči smo se peljali po nečem, kar je bilo videti kot glavna ulica majhnega mesta. Nekdo je rekel: »Cetinje,« – prestolnica nekdanjega kraljestva Črne gore, zdaj sedež pokrajinske oblasti v Jugoslaviji, ki obsega Črno goro, del Hercegovine in obalo južne Dalmacije. (Adamič, 1962, 115)

Nadaljuje s slikovitim orisom notranjosti Črne gore, ki se še danes ponaša z divjostjo, kar Črna gora vključuje tudi v svoj uradni turistični slogan *Wild Beauty (Divja lepota)*:

Divja, skalovita podoba gorovja je bila čudaško lepa, ko smo se tisto popoldne peljali proti Cetinju, in naši sopotniki so peli svoje otožne, z življenjsko silo navdahnjene pesmi, tako čudaške in lepe, kot so bile gore. Ko bi ne bilo te lepote, bi bila vožnja v avtobusu kaj neprijetno doživetje. Vozilo je bilo predzgodovinska zadeva, dovolj prostorno, vendar povezano z raznimi vrvmi, verigami in žicami, da ni razpadlo, pri vsakem sklepu svojega orodja pa je cvililo in stokalo. (Adamič, 1962, 128)

Razmišljanje o Črni gori Adamič nadaljuje tudi z vpletanjem humorja:

Črna gora je že več desetletij dežela, o kateri zbijajo šale slabo poučeni ljudje iz velikih držav, ki se ponašajo s tem, da so civilizirane. Predvajali so že več operet in burkastih filmov, ki obravnavajo življenje – zlasti življenje na dvoru – v Črni gori. Še dandanašnji se tujci radi smejejo, kadar pridejo tja iz Dalmacije v udobnih avtomobilih na enodnevne obiske. V resnici pa Črna gora – imenovana tako zaradi temnolistnatega grmovja, ki tu pa tam pokriva kamnite vrhove in grebene – nikakor ni smešna. Nasprotno. V bistvu je to izrazito tragična dežela – toda ne v bolestem ali jokavem smislu. Če se resnično potruдиš, da bi razumel tragedijo Črne gore, te ne gane do solza, temveč zbudi v tebi globoko spoštovanje, zaradi ljudi, ki jih zadeva. (Adamič, 1962, 131)

Adamič ne skopari niti s pohvalnimi besedami o Črni gori:

Kot pesniki so Črnogorci močno obogatili zakladnico jugoslovanske narodne poezije /.../. Res bi bilo težko povedati, na katerem področju se bolj odlikujejo: v boju, v modrovanju ali v kovanju stihov. Verjetno bi še najbolj ustrezalo resnici, če bi dejali, da so vsa ta tri področja za Črnogorce eno samo torišče. Črnogorski značaj se z vsemi značilnostmi izvrstno izraža v življenju in delih dveh znamenitih sinov Črne gore, Petra Petrovića Njegoša in kralja Nikolaja ali »Nikite«. (Adamič, 1962, 134)

V nadaljevanju knjige Adamič (1962, 135) povzema in interpretira dele Njegoševe pesnitve *Gorski venec*, o kateri zapiše, da je »dolga dramatična pesnitev velikanskega koncepta, ki nekje spominja na Shakespepa«, o Njegoševem grobu pa zapiše: »Pesnik je zdaj pokopan vrh Lovčena v grobnici, ki jo je dal sezidati zase malo pred svojo smrtjo, leta 1850. To je najpomembnejši spomenik v Črni gori in letno ga obiše na tisoče ljudi iz vse Jugoslavije. S Stello sva se vzpela tja hkrati z majhno skupino 'romarjev' in ko sva se ozirala navzdol, sva zagledala na zahodu Jadransko morje, na vzhodu pa vso Črno goro.« (1962, 137) Adamičev roman *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj* je z informacijami in podatki dobro podkrepjen potopis, ki se mestoma bere kot turistični vodnik, saj opozarja na največje znamenitosti in dosežke posameznih krajev, ki jih tudi izdatno pojasni. Družbene razmere pod kraljem Nikito v Črni gori oriše z naslednjimi besedami: »Nikita ni bil samo njihov vrhovni sodnik in vladar, temveč tudi njihov zdravnik in živinozdravnik, prvi pesnik in govornik, vrhovni poveljnik vojske, prvi in edini poštar, gledališki ravnatelj, minister za finance, za vojsko, za zunanje zadeve, za notranje zadeve in prosveto. V svoji osebi je združeval tako rekoč vse dejavnosti in Črna gora je bila dežela, kjer se je vladalo najbolj po domače.« (1962, 138) Nadaljuje: »Bil je absoluten avtokrat, trinog z očarljivim, demokratičnim vedenjem, ki je skupna lastnost večine trinogov. Med osrednje točke njegove domače politike je sodil nepisani zakon, da ne sme obogateti nihče v njegovi deželi, razen njega samega.« (1962, 139) Adamič pojasnjuje, da je bila Črna gora v primerjavi z ameriškim rančem revna: »Vsja dežela s svojimi dvesto tisoč prebivalci ni pridelala toliko kot teksaški ranč srednje velikosti« (1962, 140). Nadalje razmere v državi opisuje slikovito in mestoma humorno.

Nikita pa si je še iz drugih razlogov želel, da bi njegovo ljudstvo vztrajalo še nadalje v »zdravi revščini«. Dobival je izdatnejše skrivne podpore, ki so mu jih plačevale spletkarske vlade – Rusije, Italije in Avstrije – kot bi si bil mogel priskrbeti sredstev z dobro odmerjenim obdavčenjem in z največjim industrijskim razvojem v Črni gori, in te tuje dobrote bi usahnile, ko bi ne bil mogel postreči z očitnimi dokazi narodnega pomanjkanja. Ko bi bil poskušal svoje podložnike obdavčiti, bi bil izgubil precej svoje priljubljenosti pri ljudstvu. (Adamič, 1962, 140)

Črna gora, če sodimo po pisateljevem opisu, ni bila kraj za uspešne, dela željne in dela voljne ljudi, zato se jih je veliko izselilo.

Kadar je vladal mir, se je na tisoče Črnogorcev selilo v Ameriko; Nikita jim ni dajal nobene priložnosti, da bi bili mogli uspevati doma. Vse je odvrčal od podjetnosti. Res, on in da bi bili možje opravljali kakršno koli domače delo. Po izročilu je bila Črna gora domovina junakov (poklicnih herojev), vojščakov, pesnikov in filozofov, in po mišljenju Nikite in samih junakov je junaka umazano delo samo pokvarilo in ponižalo ... Celo dandanes je v Črni gori le malo Črnogorcev, ki izvolijo delati; vse težko delo opravljajo ženske. Toda brž ko pridejo s svojih gora, pa čeprav se preselijo samo v kako drugo pokrajino Jugoslavije, postanejo mnogi med njimi pravi pravcati demoni dela. Tako so v Ameriki nekateri izmed najboljših, vsekakor pa najbolj žilavih rudarjev in jeklarjev Črnogorci ... (Adamič, 1962, 140)

Povezave in literarne asociacije Louisa Adamiča obstajajo s številnimi kraji in mesti, kar lahko pri komuniciranju podobe destinacije uporabijo destinacijski menedžerji zunaj Slovenije, denimo na Cetinju, ki je že uveljavljena literarna destinacija, pa tudi v drugih krajih, ki jih opisuje Adamič in bi jih mogoče lahko uvrstili v kategorijo eksotičnosti turističnega diskurza (Dann, 1996). O vasi Galičnik, ki je danes del Severne Makedonije, piše:

Vas Galičnik – do malega tri tisoč čevljev nad morsko gladino v pustih in težko dostopnih gorah, kamor nas je pripeljala pot, je verjetno ena izmed najbolj nenavadnih civilizacij na svetu. To je vas slamnatih vdov. Približno enajst mesecev v letu je kakih sto hiš brez moških – če izvzamemo duhovnika in nekaj redkih osemdeset- in devetdesetletnikov. Večina odraslih ljudi v tej skupnosti so ženske, mlade, stare in srednjih let. Njihova izobrazba je večidel zelo pomanjkljiva, vendar so osupljivo bistrourne in mnoge med njimi nenavadno lepe. (Adamič, 1962, 117)

Ena od Adamičevih zanimivih zgodb govori o dosegu dela galičniških moških. O njih v romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj* zapiše:

Galičniški zidarji in klesarji so sodelovali pri zidanju: versajske palače, mostov v Budimpešti, katedrale svetega Štefana na Dunaju, velikih hotelov, ki gledajo na Neapelski zaliv, kraljevskih palač v Beogradu in Bukarešti, mormonskega templja v Utahu, orjaškega Dnjeprostroja v Rusiji in Empire State Buildinga v Manhattanu. (Adamič, 1962, 119)

Posebej izstopa Adamičeva opazka o tujih jezikih v odmaknjenem podeželskem okolju:

Jaz sem lahko govoril srbski, vendar je tudi Stella, ki ji je bil ta jezik tuj kot siamski, včasih lahko sodelovala pri pogovorih. Galičničani imajo sicer le skromno šolsko izobrazbo, vendar je precej takih, ki govorijo dva, tri ali celo štiri tuje jezike, všteti angleščino. Res, tistih nekaj poletnih tednov, ko so pečalbari⁸ spet doma, je Galičnik nemara ena izmed najbolj kozmopolitskih skupnosti na svetu. V pogovorih z možmi, medtem ko so se vračali, dokler niso skoraj vse ženske prenehale biti slamnate bdove, sem izvedel, kakšne so razmere v Grčiji, Italiji, Turčiji, Egiptu, Avstriji, Nemčiji, Španiji in Rusiji. Mnoga poročila o družbenem, gospodarskem in političnem stanju v raznih deželah so se mi zdela vsaj tako bistrournna kot najboljši članki, ki jih lahko najdeš v povprečnem evropskem časniku ali reviji. (Adamič, 1962, 124)

Adamiča je, kot je razvidno iz dela *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj*, očarala tudi Dalmacija. O Korčuli, rojstnem kraju Marka Pola (163), je zapisal, da je »v Dalmaciji malo lepših razgledov, kot je pogled na mesto Korčula, medtem ko se ladja bliža pristanišču. Mesto je sezidano na nizkem, ozkem polotoku in povečini precej starejše od katerega koli dela Dubrovnika« (1962, 163). K temu dodaja podatek, da so beneške palače, celotna *Hagia Sofija* v Carigradu in pročelja več nebotičnikov v New Yorku iz belega kamna in marmorja s Korčule ali sosednjega otoka Vrdnika (1962, 164).

⁸ Garači sveta (Adamič, 1962, 119).

Kar nekaj časa sta z ženo Stello preživela v Dubrovniku, pri čemer pisatelj opazuje tudi negativne učinke turizma in ugotavlja, da »Dubrovčani niso gostoljubni v pravem pomenu besede. V tem pogledu jih je spridil komercialni turizem, ki so se mu pridružili stari družbeni kompleksi« (1962, 160). Medtem ko za dalmatinske vasi pripoveduje, da se tam »stara slovanska šega gostoljubnosti razcveta dalje« (1962, 160). Adamič opazuje, da so Dalmatinci srečni ljudje in o razlogih za njihovo srečo razmišlja takole:

Eden izmed vzrokov je seveda preprostost njihovega življenja. Njihova hrana je skromna, pridelana doma ali ulovljena v morju. S soncem prežeti zrak, ki ga vdihavajo, bi ne mogel biti boljši. Delajo težko, vendar ne pretežko. Njihovo gospodarsko življenje bi ne moglo biti enostavnejše. Kar koli proizvajajo, prodajajo sami potrošniku. Gospodarska kriza jih ni kdo ve kako zadela; turistov je zmeraj zadosti. (Adamič, 1962, 162)

Adamič v svojem potopisu opisuje Split in zanimanje za Dioklecijanovo palačo (1962, 170): to je »po videzu pravo mesto in vsepovsod je opaziti napredek« (1962, 173). Opisuje izlet v Trogir, ki je »najbolj benečansko izmed benečanskih mest v Dalmaciji; Benetke in piccolo, z ulicami, ki so komaj dva čevlja široke, s trgi, komaj tako velikimi, da jih lahko preskoči kobilica, z mogočnimi avenijami, ki jih prehodiš s pol ducata koraki, s hišami, ki se stiskajo že več stoletij druga k drugi, da bi se vzajemno varovale pred napadalci onkraj kanalov, vse skupaj pa je obdano z obzidjem, z mestnimi vrati in s stolpi. Vsaka skupina hiš ponuja očem nenavadno bogastvo kiparsko obdelanih vdolbin, vrat, obokov, vodnjakov, balkonov in železnih rešetk. Toda poglobitna odlika Trogira je njegova katedrala /.../« (1962, 174). V nadaljevanju omenja izlet v Šibenik, kjer kot zanimivost, ki si jo je vredno ogledati, omenja katedralo iz petnajstega stoletja (1962, 175). Kot zvedav popotnik si je ogledal tudi dalmatinsko Zagorje, o katerih je zapisal, da so to »skrajno primitivne vasi« (1962, 176).

Iz Dubrovnika je Adamiča in ženo pot sredi decembra z vlakom vodila v Sarajevo, »mesto, ki visi v prostoru« (1962, 181), kot ga je opisal, in »kjer je Gavrilo Princip umoril nadvojvodo Franca Ferdinanda in njegovo ženo« (1962, 182):

Dvanajst ur je mali ču ču, kakor je Stella ljubeče imenovala vlakec, na katerega sva stopila v Dubrovniku, sikal in se stresal po ozkotirni progi, najprej skozi sive zavite soteske in pod prevesnimi skalami dalmatinskega obalnega gorovja, nato skozi puste hercegovaške planine, dokler ni slednjič prisopihal med zelene hribe Bosne. (Adamič, 1962, 180)

Iz Sarajeva sta se Adamič in njegova žena Stella odpravila v Skopje, »grdo, toda živahno, skoraj cvetoče balkansko mesto s sedemdeset tisoč prebivalci ob reki Vardar« (1962, 215). Adamič opis nadaljuje takole:

To je trgovsko in politično središče dežele z velikim pridelkom tobaka, žita, bombaža, opija in rud. Polovica mesta je nastala po svetovni vojni, toda pri zidanju se niso ozirali na lepoto, hiše so postavljali, kakor je nanese. Muslimanski okraj je podoben sarajevskemu, le da je veliko manj prijeten očem in nosu. Mnoge ulice so še zmerom netlakovane. Vladajoči razred, ki je maloštevilen in tesno povezan z beograjsko hegemonijo, sestaja iz nekaj novo pečenih bogatašev razbojniškega kova, medtem ko živi velikanska večina kristjanov, muslimanov in židov v skrajni revščini. Kadar pridejo ob semanjih dneh kmetje s svojimi pridelki, je mesto nepopisna kolobocija balkanskega človeštva. (Adamič, 1962, 215)

V Makedoniji je Adamič kot priča v svojem potopisu obiskal še Veles in Bitolo ter pri tem naletel na veliko nenavadnosti (216) in čudnih običajev, izpostavil pa je tudi »čudovito slikovite, umetelno izdelane in raznolične noše. Skoraj vsaka vaška skupnost ima namreč v tem svoje posebnosti. Nasploh so oblačila iz raskave, grobe volne ali bombaža. Svila, ki jo prav tako proizvajajo doma, se nosi v nekaterih delih dežele le ob slavnostnih priložnostih« (1962, 218).

Iz Makedonije je pisateljski par pot vodila na Kosovsko polje. Poglavje, ki opisuje to epizodo, je Adamič naslovil *Kosovski epos*, saj v njem poudarja neverjetno mojstrstvo starih srbskih pesmi, legend in folkloristike. O pesniški snovi pa ugotavlja:

V poeziji, ki so jo sami ustvarili, se razkrijejo Srbi kot ljudje, ki so izredno navezani na svoj ožji rod, in to velja, čeprav v manjši meri, tudi za druge Jugoslovane. Družino častijo po božje. Tvoja prva dolžnost je, da koristiš lastni krvi. Če prideš na oblast, moraš pomagati bratom, bratrancem, stricem, svakom na vse mogoče načine, ne glede na njihove zasluge in vseeno, na čigav račun. Srbi so verjetno največji nepotisti na svetu in so to razodeli tudi v svoji folklori. (Adamič, 1962, 231)

Namero za obisk Kosova Adamič pojasnjuje takole:

Da bi lahko razumel Jugoslavijo, moraš poznati Kosovo, morda ne samega kraja, vendar moraš vedeti, kaj se je zgodilo tukaj pred petimi stoletji in pol in kako je ta dogodek učinkoval na Jugoslovane – in v tej zvezi na ves svet. Kosovo je zgodovinsko pomembno ne samo za Jugoslavijo, kakršna je zdaj, temveč za svet nasploh. Mirno lahko rečemo, da bi ne bilo atentata v Sarajevu, ko bi ne bilo Kosova in nenavadnega navdiha, s katerim je misel na Kosovo navdajala Srbe in druge Jugoslovane; torej bi morda tudi ne bilo velike vojne, ki sta jo Evropa in Amerika doživeli v času od leta 1914 do 1918. (Adamič, 1962, 225)

Zadnji del desetmesečnega potovanja po Jugoslaviji je Adamič deloma preživel v Beogradu, kamor sta se z ženo Stello odpravila iz Skopja, delno v Zagrebu in v Sloveniji. Na pot iz Skopja v Beograd sta se z vlakom odpravila zvečer:

Ko sva se naslednje jutro prebudila ob svitu in pogledala skozi okno, sva ugotovila, da se peljeva skozi deželo, ki me je zelo spominjala na južni Connecticut in nekatera področja severno od New Yorka. Bilo je sredi zime, drevesa so bila gola, snega še ni bilo, vendar je pihal strupen veter, ne glede na to pa je bila videti pokrajina z nizkimi valovitimi griči in prostranimi dolinami zelo lepa. /.../ To je bila Šumadija, velik odsek severne Srbije na samem jugu Beograda, eden izmed najboljših delov Jugoslavije, tako glede na zemljo kot glede na ljudi. Peljali smo se skozi mesta, ki so naju spominjala ameriških mestnih naselij. Zadnja leta je gospodarstvo tukaj očitno napredovalo. Vsepovsod sva videla nove mostove, nova poslopja, nove elektrarne. (Adamič, 1962, 237)

O občutkih, ko sta z ženo prispela v Beograd iz Makedonije, je Adamič zapisal, da je bilo, »kakor da sva stopila iz srednjega veka v dvajseto stoletje« (1962, 240). O sami prestolnici pa:

Beograd je po mojem eno najzanimivejših mest ne samo na Balkanu, temveč tudi v Evropi. Toda brž moram povedati, da ne mislim s tem reči, da je lepo ali slikovito ali da bi bilo v njem izredno prijetno živeti zaradi kake druge njegove imenitne lastnosti. Nič tega nima. Prav tako ni v njem nešteto zgodovinskih spomenikov in posebnosti kakor v mnogih drugih jugoslovanskih mestih. Njegova zgodovina sega tja do tretjega stoletja pred našim štetjem, toda v mestu, kakršno je danes, je najti le malo sledov kakršnih koli stvari, ki bi bile tam že pred letom 1919 našega štetja.

Novo je tako rekoč od temeljev do streh, živahno, polno vrvenja in trušča. Beograd je, vsaj kolikor je meni znano, edino pomembnejše mesto v sodobni Evropi, ki je bilo deležno tako nenadnega razcveta in po mojem mu je namenjeno, da postane slednjič eno izmed velikih in važnih svetovnih središč. (Adamič, 1962, 240)

Po treh tednih, ki sta jih preživela v Beogradu, sta se Adamič in žena Stella odpravila z vlakom v Zagreb, česar se Adamič spominja takole:

Po vsej severni Jugoslaviji je zapadlo zgodaj pozimi precej snega, zdaj, v drugi polovici februarja, pa so bile velike razpetine ravnih tal gole in umazano rjave pod slabotnim soncem. Ne glede nato je obdajal velik čar široko, rahlo valujočo pokrajino z vasmi za skupinami golih topolov, s polji, ki niso obkrožena z živimi mejami, zidovi in ograjami kot v Sloveniji, ki ima zaradi tega idiličen videz parka. To je bila resnična dežela, kot so planjave Missourija, Illinoisa in Indiane. Tukaj so bili veliki odprti prostori sicer gorate in hribovite Jugoslavije. Spet in spet sva bežno ujela pogled na široko, počasi se premikajočo Savo; pred osmimi meseci sva jo videla kot hitro planinsko rečico, ki se prekopicuje čez kamenje v gorenjskih soteskah. (Adamič, 1962, 267)

O Zagrebu, glavnem mestu Hrvaške, Adamič piše:

Kot Ljubljana (ki je oddaljena samo nekaj ur) je tudi Zagreb ves prepojen s kulturo. V Zagrebu so najstarejše tiskarne in knjigarne severnega Balkana. Ena izmed prvih glasbenih družb v Evropi je bila organizirana tukaj. Mesto ima najboljšo univerzo, največjo knjižnico, najodličnejšo umetnostno akademijo (do pred kratkim jo je vodil Ivan Meštrović), najboljšo opero v jugovzhodni Evropi in najimunitnejši etnografski muzej na svetu. (Adamič, 1962, 273–274)

Glede gostoljubnosti v glavnem mestu Hrvaške je Adamič zapisal, da je bilo »kakor Ljubljana plus Split plus Sarajevo – vrhunec gostoljubnosti, kar sva je doživela v Jugoslaviji« (1962, 281).

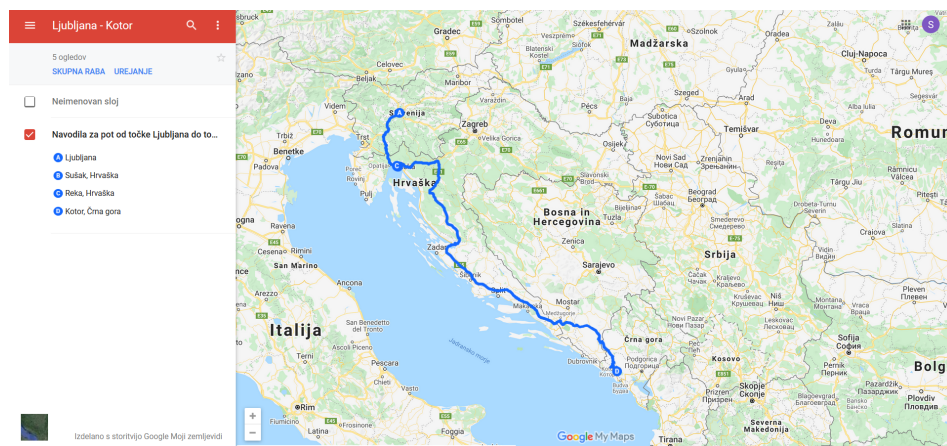
V Zagrebu, kjer sta z ženo Stello stanovala v hotelu na Jelačićevem trgu v središču mesta (1962, 287), je pisatelj izvedel predavanje o Ameriki v »zelo pomanjkljivi hrvaščini« (1962, 285) in o njem zapisal:

Študentje, državni uradniki, intelektualci vseh vrst, moški in ženske, večinoma mladi ljudje, so napolnili največjo dvorano v mestu in na stotine jih je moralo oditi, ker niso dobili prostora. Mislim, da je imelo le malo predavateljev kdaj prijaznejše občinstvo. Tisto, kar sem jim povedal, je bilo zanje čudovita pravljica. V resnici jih ni zadevalo v živo. Bili so napeti, čakali so, da bom kaj povedal o Jugoslaviji. Toda povedali so mi, da sedi med poslušalstvom kakih šestdeset tajnih detektivov, vrhu tega pa so bili uniformirani policaji v dvorani in zunaj. Izvedel sem, da se oblasti boje, da ne bi rekel česar, kar bi splošilo čustveno napetost pri mojih poslušalcih in s tem demonstracijo, upor. Pripravljeni so bili na tako možnost. Torej sem skrbno pazil na to, da nisem omenil Jugoslavije, saj ni bilo vredno kaj takega začeti. (Adamič, 1962, 285)

Poleg romantičnih podob Slovenije, Hrvaške, Bosne, Črne gore, Makedonije in Srbije, ki jih slika Adamič v romanu *Vrnitev v rodni kraj*, pisatelj seveda ne more mimo tega, kar je zaznal, spoznal in slišal, ko je potoval, tako se ne ogne težkim socialnim razmeram, revščini, slabemu zdravstvenemu sistemu in seveda niti politiki, saj se je v Beogradu navsezadnje med svojim obiskom na Dedinju vendarle srečal s kraljem Aleksandrom, ki ga je imenoval »diktator« (Adamič, 1962, 324–325).

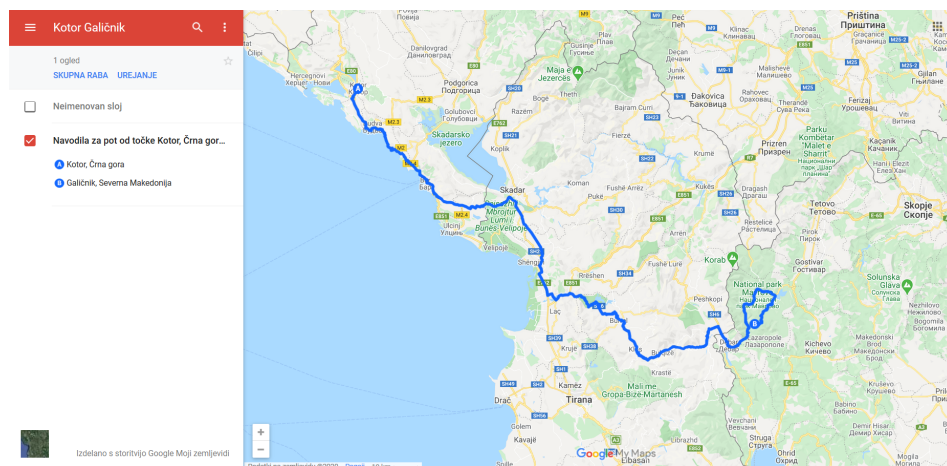
Analiza Adamičevih del je pokazala, da je avtor s svojo še vedno aktualno sporočilnostjo in prostorskimi referencami zanimiv za segmente turistov, ki jih primarno zanimajo kultura, literatura, zgodovina in družba. Na osnovi romana *Vrnitev v rodni kraj* (in delno romana *Moja rojstna dežela* ter njegovega ostalega opusa) je mogoče oblikovati številne literarnoturistične programe in poti, med drugim na primer Adamičevo pot po Hrvaški, ki bi vključevala Zagreb z dalmatinsko obalo, potovanje od Reke do Kotorja ali od Ljubljane do Kotorja (slika 20). Za popotnike, ki jih zanima Črna gora, je mogoče oblikovati pisateljeve črnogorske poti ali pa se podati na pot od Kotorja do Goličnika (slika 21), od Goličnika do Podgorice (slika 22), od Podgorice do Šibenika (slika 23), na relacijo Šibenik, Dubrovnik, Sarajevo (slika 24) ali zgolj med Dubrovnikom in Sarajevom. Po Adamičevi poti je mogoče spoznati deželo med Sarajevom in Skopjem (slika 25), med Skopjem in Kosovim poljem (slika 26) ali med Skopjem in Beogradom (slika 27). Adamič v romanu *The Native's Return/Vrnitev v rodni kraj* opisuje tudi pot med Beogradom in Zagrebom (slika 28), kar bi prav tako lahko bila ena od možnih osnov za oblikovanje literarnoturistične izkušnje, seveda z vključevanjem ponudbe, prilagojene posamezni skupini ali individualnemu turistu. Ena od možnih pisateljevih poti bi lahko potekala tudi od Zagreba, prek Ljubljane do Trsta (slika 29). Zemljevide različnih poti smo

dodali, da nazorno pokažemo, da je krajev, kjer je potoval (slika 30), veliko. Prav njegova literarna zapuščina omogoča združevanje literarne in turistične izkušnje ter nadgradnjo v literarnoturistične izkušnje in doživetja.

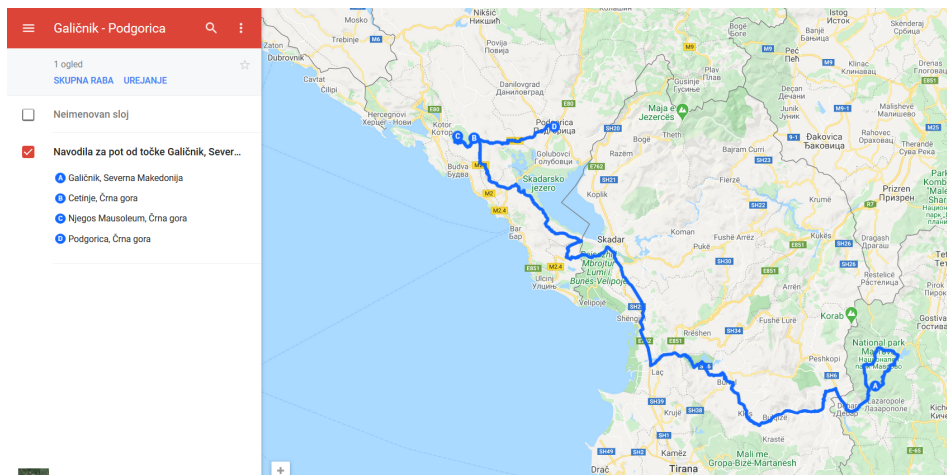
Slika 20: Zemljevid poti med Ljubljano in Kotorjem

(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

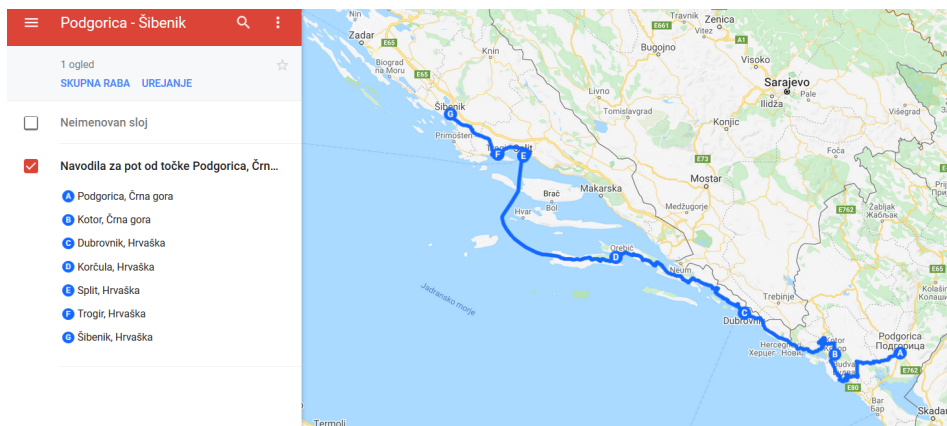
Slika 21: Zemljevid poti od Kotorja do Galičnika

(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

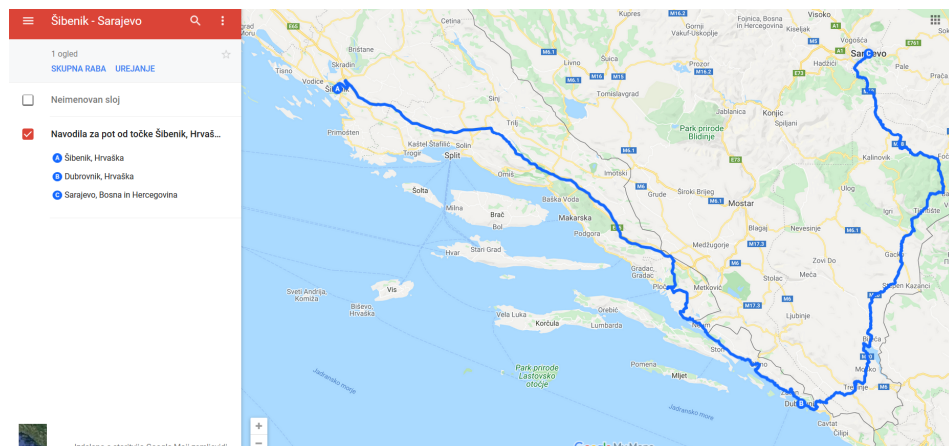
Slika 22: Zemljevid poti od Galičnika do Podgorice

(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

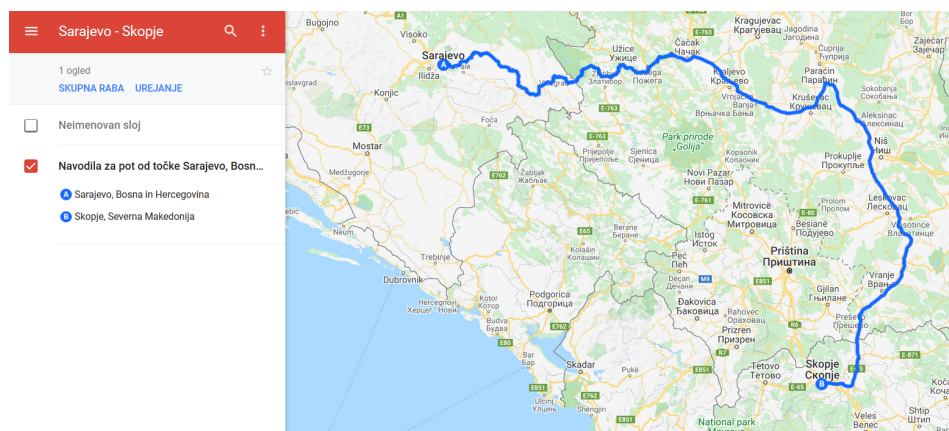

Slika 23: Zemljevid poti od Podgorice do Šibenika

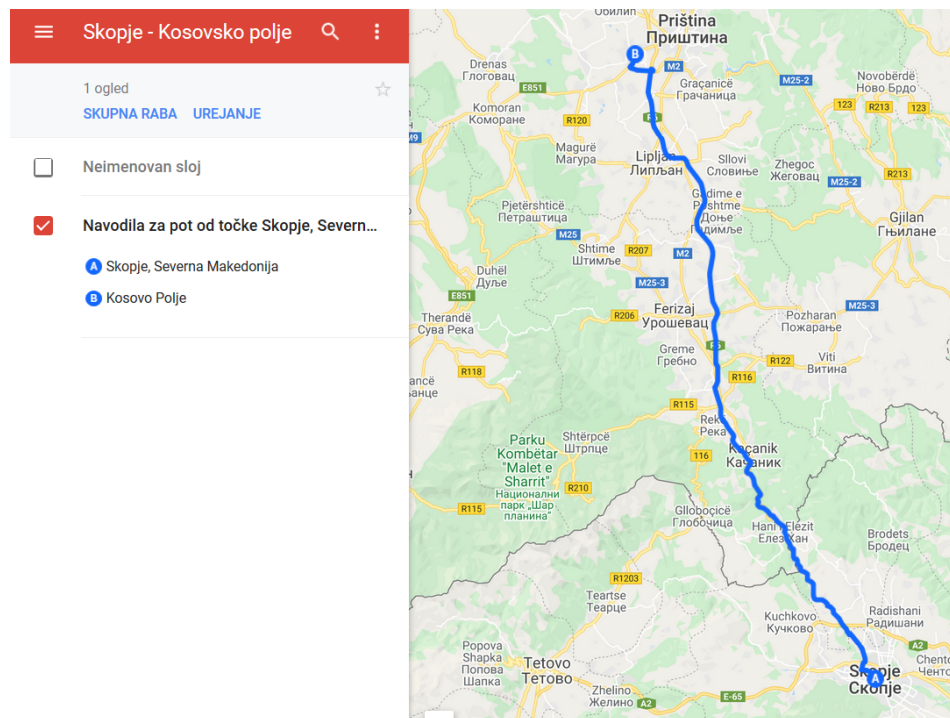
(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

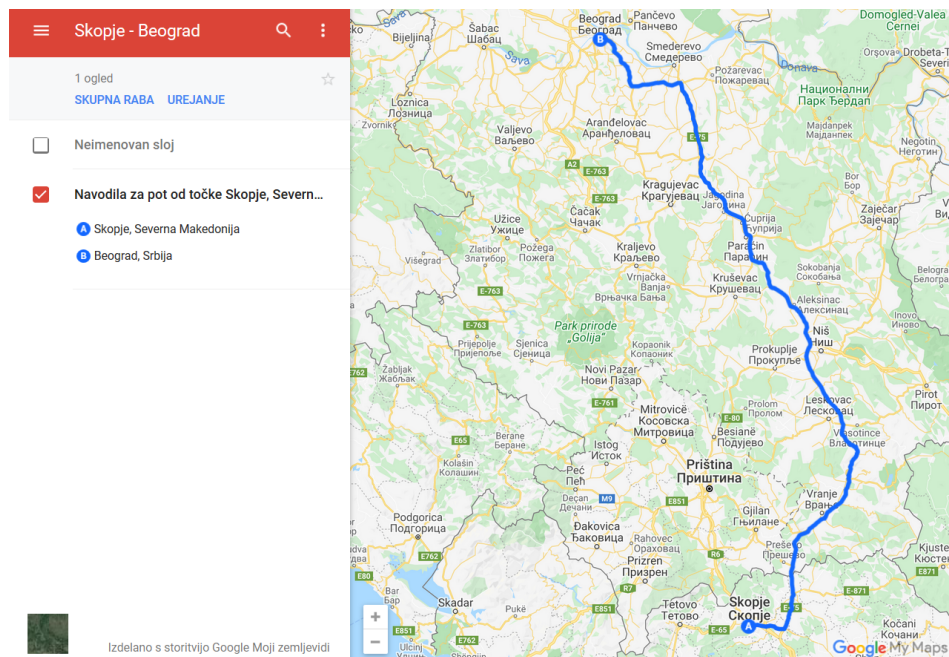
Slika 24: Zemljevid poti od Šibenika prek Dubrovnika do Sarajeva
(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

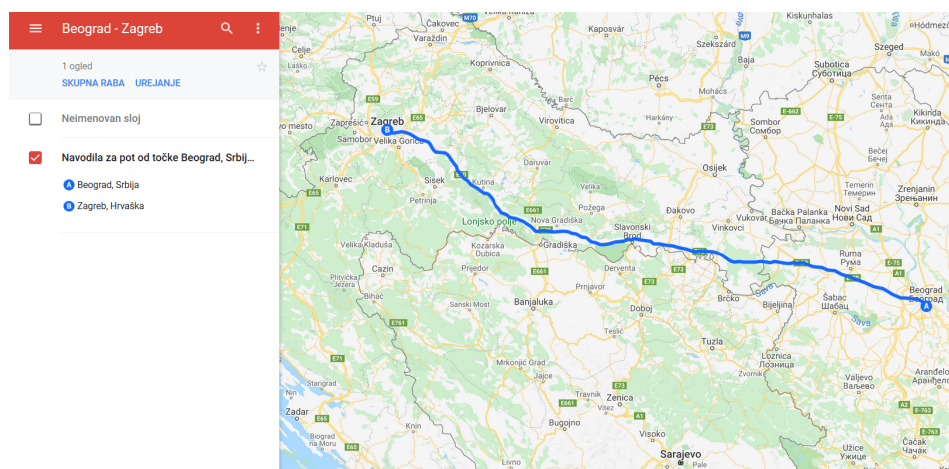
Slika 26: Zemljevid poti od Sarajeva do Skopja
(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

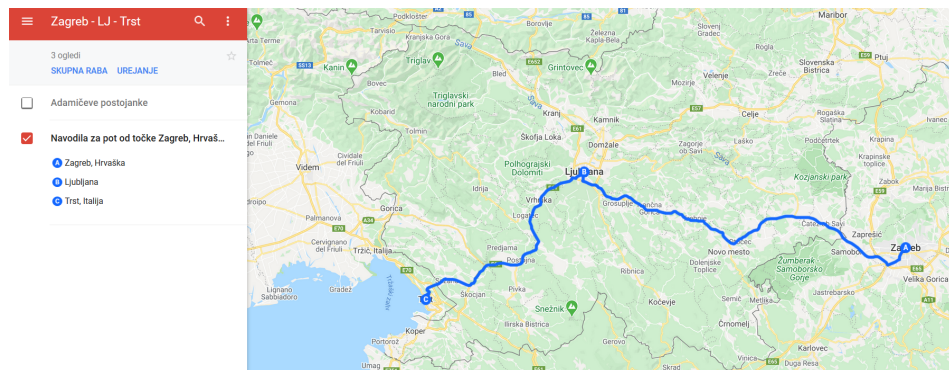
Slika 26: Zemljevid poti od Skopja do Kosovega polja
(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

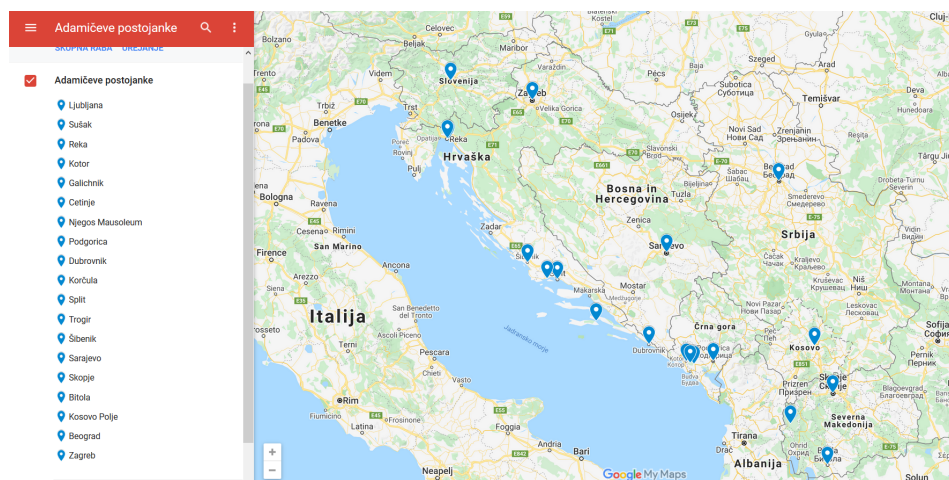
Slika 27: Zemljevid poti od Skopja do Beograda
(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

Slika 28: Zemljevid poti od Beograda do Zagreba
(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

Slika 29: Zemljevid poti od Zagreba prek Ljubljane do Trsta
(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

Slika 30: Zemljevid Adamičevih postojank na teritoriju nekdanje SHS
(vir: J. Potočnik Topler, zemljevid narejen s pomočjo Google Maps)

9.3 Louis Adamič – avtor nekdanjih in sedanjih časov

Poleg Adamičevih osrednjih literarnih motivov, ki so, če jih strnemo v osrednje sklope: nasilje, priseljenci in pravičnejša družbena ureditev – še danes pereče in aktualne teme, iz katerih se v realnosti povsod po svetu porajajo novi konflikti, ima pisatelj zelo zanimivo zasebno življenje. Njegov samozavesten odhod v Združene države Amerike, ko je bil v rosnih najstniških letih, težko življenje priseljenca, močna želja uspeti v tuji domovini, trdo delo, poroka z Američanko, živahno družabno

življenje in skrivnostna smrt so nedvomno izstopajoča dejstva njegove življenjske zgodbe, ki predstavlja odlično snov za roman, film in ki je nenazadnje odlična zgodba, na osnovi katere je ob dejstvu, da je književna dediščina Louisa Adamiča pestra in aktualna, mogoče oblikovati dobre, drugačne turistične zgodbe in proizvode. Adamičeva smrt leta 1951 še vedno poraja številne zapise in pisatelja prikazuje kot pomembnega in vplivnega skrivnostneža ter kot žrtev zarote, čeprav je kot uraden razlog pisateljve smrti naveden samomor. Po drugi strani se prav zaradi samomora med adamičeslovci vlečejo vzporednice z Ernestom Hemingwayem (1899–1961), ki je bil kot Adamič novinar in ki se je prav tako, kot naj bi se naš obravnavani avtor, ustrelil s puško. Ko smo pri primerjavah s svetovno znanimi književniki, velja omeniti Normana Mailerja (z njim vsaj delno delita žanr pisanja, in sicer literarni žurnalizem /Potočnik 2013, 71–76/), Willa Cather (1873–1947), Thomasa Bella (1903–1961) in Charlesa Simica (rojen 1938 v Beogradu). Čeprav gre, ko govorimo o Adamičevih delih, za literaturo, ki poleg opisa dejanskih zgodovinskih dejstev in dogodkov vsebuje tudi elemente fikcije, pa brez dvoma ostajajo dokument časa, za komparativiste zakladnica literarnega preučevanja. Kljub številnim knjigam, znanstvenim člankom, referatom in polemikam o njem še vedno nimamo vseobsegajoče znanstvene analize njegove zapuščine. Adamič oblikovalcem in snovalcem turističnih proizvodov nudi dobro priložnost za obogatitev turistične ponudbe in za nagovarjanje segmenta kulturnih ter literarnih turistov z oblikovanjem spominskega muzeja, kar je pogost proizvod literarnega turizma, pa tudi z oblikovanjem literarnih poti in potovanj na osnovi njegovih literarnih del (npr. romana *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return*), ki jih je za turiste – književne sladokusce – mogoče nadgraditi v delavnice potopisnega pripovedništva.

Potopisno pripovedništvo (angl. *travel writing*) je vrsta literarnega turizma, pri kateri turist svoje počitnice združi s pisanjem ter na osnovi dela ali lika določenega avtorja obiskuje književne destinacije, ob tem pa prebira in/ali ustvarja lastne zapise, opise in vtise potovanj. Ta vrsta pripovedništva je sicer izjemno priljubljena v Veliki Britaniji, kjer je tudi del učnih načrtov univerz na poslovnih in turističnih smereh. Njeno metodologijo je razvil Mansfield (2019). Ta služi kot pripomoček literarnim turistom in orodje za oblikovanje turističnih proizvodov ter za promocijo posameznih znamenitosti ali destinacij.

10 Adamič in turizem

Analiza zadetkov spletnih strani ne ponudi veliko rezultatov za besedno zvezo »Lojze Adamič« oziroma »Louis Adamič«, če jo iščemo v povezavi z muzejem, s spominsko sobo ali turizmom.

Na spletni strani Občine Grosuplje (grosuplje.e-obcina.si) je zapis o rojstni hiši Louisa Adamiča v Prapročah pri Grosupljem, ki jo upravlja, kot kaže naslednji spletni zadetek (culture.si), Knjižnica Grosuplje. Pri poizvedovanju, kako in kdaj si je mogoče rojstno hišo s spominsko sobo ogledati, pa smo z Občine Grosuplje pridobili podatek, da je mogoč le ogled zunanosti dvorca v Prapročah, ne pa tudi njegove notranjosti, ki trenutno ni primerna in varna za obisk, saj je dvorec potreben obnove.

Nahajate se: [Domov](#) > [Občina](#) | [Praproče pri Grosupljem](#)

PRAPROČE PRI GROSUPLJEM

Naslov: 1290 Grosuplje

Prikaži na zemljevidu Pot do lokacije

Praproče pri Grosupljem šteje 50 prebivalcev in so del krajevne skupnosti Grosuplje. Od Grosuplja so oddaljene 1 km.

Zahodno od vasi Spodnje Blato je ob Železniški progi Ljubljana-Novo mesto vas Praproče, nekoč imenovana Lichtenberg, z istoimensko graščino, ki se omenja že od leta 1243. Tu sta se rodila pisatelj Louis Adamič (1898 – 1951) in agronom France Adamič (1911). V vasi stoji graščina Praproče.

V vasi je spominski muzej Louisa Adamiča, pravzaprav njegova rojstna hiša. Graščina Praproče se v listinah omenja že od 13. stoletja dalje in je zamenjala kar nekaj lastnikov (Rajmund Lichtenberški, Šiški samostan, Taufferji, Leonhard Meharič, Sigfrid Pour, knez Poligranc in nazadnje Janez Adamič). Janez Adamič je imel 13 otrok, tretji je bil Alojz (1898-1951), znani ameriški pisatelj, enajsti France, kmetijski strokovnjak in pisatelj, četrta pa Ana, mati dramskega igrarca Andreja in arhitekta Zineta Kurenta.

Petnajstletni Lojze je odšel v ZDA in po opravljanju različnih poklicev postal poklicni književnik. Objavil je 13 knjig, literarnih in publicističnih, v katerih prikazuje družbeno, narodno in politično problematiko nove pa tudi svoje stare domovine. Med vojno je odločno podpiral boj proti okupatorjem Slovenije. Kot vplivni publicist je postal Informator oz. svetovalec predsednika ZDA za Jugoslavijo. Prvi je popisal Titovo življenje in novo Jugoslavijo v knjigi Orel in korenine, ki je bila tudi povod za njegovo smrt, našli so ga ustreljenega v zažgani hiši - kljub temu, da je pisal v angleškem jeziku, je ostal vedno navezan tudi na Slovenijo.

avgust 2020						
po	to	sr	če	pe	so	ni
27	28	29	30	31	1	2
3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16
17	18	19	20	21	22	23
24	25	26	27	28	29	30
31	1	2	3	4	5	6

08 Jama LAB - edinstvene ekspozicije Zupanova jama, Velike Lipljene Grosuplje

15 Jama LAB - edinstvene ekspozicije Zupanova jama, Velike Lipljene Grosuplje

22 Jama LAB - edinstvene ekspozicije Zupanova jama, Velike Lipljene Grosuplje

Slika 31: Zapis na spletni strani Občine Grosuplje o rojstni hiši Louisa Adamiča, 3. 8. 2020 (grosuplje.e-obcina.si)

CULTURE.SI

Arts

- Architecture
- Dance
- Design
- Film
- Literature
- Music
- New media art
- Theatre
- Visual arts

Heritage

- Intangible heritage
- Monuments & sites
- Museums

Search Culture.si Search

REPUBLIC OF SLOVENIA
MINISTRY OF CULTURE

About · Contact · Help · Desk · 3,405 articles

Contents · A-Ž index

Louisa Adamič Memorial Room

Spominska soba Louisa Adamiča
<http://www.grosuplje.si/>
 obcina-grosuplje@ob.grosuplje.si
 Praproče pri Grosupljem, SI-1290 Grosuplje
 Phone 386 (0) 1 788 8774
 Region SI-1
 Founded by Municipality of Grosuplje
 Managed by Grosuplje Library

Uroš Perme, Co-ordinator (Municipality of Grosuplje)
 uros.perme@ob.grosuplje.si
 Phone 386 (0) 31 352 045

Map showing the location of Praproče pri Grosupljem.

Slika 32: Zapis o spominski sobi Louisa Adamiča (culture.si)

V pisateljevi rojstni hiši, ki si zasluži posebno pozornost, se je rodilo vseh deset Adamičevih otrok – bratov in sester Louisa Adamiča; »tu in tam [je bila] popravljena, sicer pa se ni spremenila« (1962, 25). Čeprav o njej govori kot o kmečki hiši, gre za graščino, ki, kot piše Mira Mihelič v spremni besedi k romanu *Vrnitev v rodni kraj*

(1962, 357), jo je kupil Adamičev ded po uspelem poslu z lesom od tedanjega lastnika, propadlega grofa, in graščino, ki je imela tri krila, razdelil med svoje tri sinove, Louisova strica in njegovega očeta. Louis, takrat še Lojzek, naj bi imel svojo sobo v grajskem stolpu, ki so ga narečno imenovali »turnc«.

Od spletnih zadetkov v iskalniku *Google* velja omeniti še, da na *portalu Moja občina* (mojaobcina.si, 2020) najdemo zapis z naslovom *Zakaj je Louis Adamič zaznamoval Grosuplje*.

The screenshot shows the website 'MojaObcina.si' with the article 'Zakaj je Louis Adamič zaznamoval Grosuplje'. The page includes a navigation bar with social media icons and utility links, a header with the MojaObcina.si logo and weather information, and a main content area with two images: a portrait of Louis Adamič and a photograph of a large, multi-story stone building. Below the images is the article title 'Zakaj je Louis Adamič zaznamoval Grosuplje' and a short text snippet. A small box on the right indicates the article was published 6 years ago by Ana Vatovec.

Slika 33: Zapis o Adamiču na portalu Mojaobcina.si, 3. 8. 2020
(Mojaobcina.si.)

Pri umeščanju Adamiča in njegove dediščine v turizem imata Slovenija in kraj Grosuplje za začetek zelo dobro zgodbo o človeku, ki je izšel iz Blata in uspel v Združenih državah Amerike. Kot je zapisal v romanu *Vrnitev v rodni kraj* (prev. M. Mihelič, 1962, 22), je bil za prebivalce svoje rojstne vasi »njihov rodni Marco Polo, ki se je pri štirinajstih letih odpravil na tvegano popotovanje iz majčkene Kranjske v

veliki svet« in »postal velika žaba v majhni mlaki«. Po eni strani se Adamičeva zgodba bere kot zgodba o človeku, ki mu je v Združenih državah Amerike, deželi priložnosti, uspelo udejaniti svoje talente in potenciale ter uspeti z lastnim delom in trdom. Seveda pa ima romantična zgodba o uspehu tudi svojo realnejšo in temačnejšo plat. Uspeh je imel svojo ceno, a zgodba o Louisu Adamiču je dobra osnova, ki jo je mogoče v turizmu nadgraditi v različnih smereh. Poleg tega ne gre spregledati dejstva, da gre pri Louisu Adamiču za avtorja, ki ga lahko primerjamo npr. s Hemingwayem, Mailerjem in še s kakšnim avtorjem. Za slednjega vemo, da je bil po izidu svojega prvenca *The Naked and the Dead/Goli in mrtvi* s prevodi prisoten tudi v Sloveniji, prav tako so slovenski časniki z zanimanjem spremljali njegovo zasebno življenje, ki je bilo polno afer (Potočnik Topler, 2012), Hemingway pa je v Kobarid postavil svoj roman *Zbogom, orožje* (v angl. izvirniku *Farewell to Arms*), v katerem opisuje bitko pri tem kraju (angl. *Battle of Caporetto*).

10.1 Predlog turističnih proizvodov na osnovi literarne dediščine Louisa Adamiča

Glavna motiva za iskanje turističnih izkušenj, ki so opredeljene kot izrazito subjektivno doživljanje (Otto, Ritchie, 1996), sta želja pobegniti iz vsakodnevne rutine in stresnega okolja ter želja po rekreaciji (Mannel, Iso - Ahola, 1987). Turistične izkušnje so že dolgo v samem jedru raziskav o tej panogi (Larsen idr., 2019) in njegovih različnih disciplin. Zgodnejše razprave o njih najdemo pri Cohenu (1972, 1979), Cromptonu (1979) in v devetdesetih letih 20. stoletja med drugim pri Gilbertu (1991) in MacCannelu (1999). Percepcija turistične izkušnje je, poleg tega, da je izrazito subjektivna, tudi zelo kompleksen proces (Mendes idr., 2010), na katerega vpliva veliko dejavnikov (Uriely, 2005).

Turistična izkušnja se začne pred prihodom na destinacijo, konča po odhodu z nje. Pri premlevanju vtisov in načrtovanju novih obiskov je ključno naše načrtovanje turističnih izkušenj in proizvodov (Mendes idr., 2010). Park in Almeida Santosova (2016) delita turistično izkušnjo na tri glavne dele, in sicer tisto (a) pred, (b) med in (c) po potovanju. Njuna raziskava je pokazala, da si turisti po koncu potovanja najbolj zapomnijo »unikatne, edinstvene in nepričakovane osebne izkušnje, ki se razlikujejo od izkušenj drugih« (Park, Almeida Santos, 2016, 16). Razlikovanje od drugih turistov in iskanje novosti je pri turistih, vključenih v njegovo raziskavo, ki je skušala odgovoriti na vprašanje, kaj dela njihovo izkušnjo zanimivo, zaznal tudi Larsen s sodelavci (2019). Turisti si želijo zanimivih izkušenj, toda vprašanje, ki

ostaja, je, kako opredeliti zanimivost (angl. *interestingness*, Larsen idr., 2019) turistične izkušnje. Po Teigenu (1987) dosežemo najzanimivejšo izkušnjo za vse udeležene, če hkrati predstavimo nekaj, kar je novo, in nekaj, kar je že znano. Da je to pomemben del turistične izkušnje, potrjuje raziskava Leppa in Gibsonove (2003), v kateri turiste razvrščata glede na stopnjo iskanja novega in znanega v turistični izkušnji. Snepenger (1987) predlaga segmentacijo potencialnih turistov na osnovi tega, kar iščejo (novo, drugačno itd.), in na podlagi njihovih psiholoških profilov. Drugačno, novo, neznano igra torej v turizmu, pri izbiri potencialnih turistov, ključno vlogo, zato so v turistični ponudbi in na destinacijah pomembne novosti in drugačnosti, ki prispevajo k izboljšanju kakovosti turistične izkušnje.

V naši raziskavi se osredinjamo predvsem na tisti del turistične izkušnje oziroma njene priprave, ki ima opraviti z načrtovanjem in s snovanjem literarne turistične izkušnje. Onfray (2007) pravi, da se potovanje začne v knjižnici ali knjigarni, kar je še posebej pomembno, ko gre za načrtovanje literarnih turističnih proizvodov in izkušenj. In pri tem pride do izraza tudi, kot trdita Mansfield in Wassler (2020), osebni kulturni kapital (po Bourdieuju angl. *personal cultural capital*), ki ima ključno vlogo pri izbiri destinacije. Onfray (2007, v Mansfield in Wassler, 2020) gre še korak dlje in trdi, da imajo turisti bogatejšo in kakovostnejšo turistično izkušnjo, če pred potovanjem načrtno berejo in se na potovanje pripravijo, vendar branje vodnikov in zemljevidov ni dovolj, saj se mora bodoči turist nanj pripraviti z branjem književnega dela. Z vidika literarnega turizma gre pri Onfrayu (2007) za ključno teorijo, ki pride še posebej do izraza, ko govorimo o podvrsti literarnega turizma, imenovani potopisno pripovedništvo (angl. *travel writing*). Le-ta predvideva branje književnega dela (a) pred potovanjem, ko skuša bodoči turist z natančnim branjem v delu odkriti določeno kulturno vrednost zase, (b) med potovanjem, ko prav tako v literarnem besedilu odkriva kulturne vrednosti zase in hkrati uporablja literarno besedilo kot načrt lastnega potovanja (Mansfield je za to uporabil izraz *toureme*, 2015, 2019, v slovenskem jeziku predlagamo zapis *turem*), in lahko tudi (c) po potovanju. Prav tako potopisno pripovedništvo vključuje ustvarjanje lastnih zapiskov, zapisovanje vtisov med potjo in podobno. K začetkom potopisnega pripovedništva in predhodnikom blogov Mansfield (2020, eserve.org.uk) prišteva pisanje razglednic.

Ustvarjanje, ki ga Richards (2011) sicer prišteva k ustvarjalnemu turizmu, je pomemben del turistične izkušnje. Raste povpraševanje po aktivnih turističnih izkušnjah, ki obiskovalcu omogočajo avtentično spoznavanje lokalne kulture s sodelovanjem, z lastnim izražanjem in z razvijanjem lastnih ustvarjalnih spretnosti

na kraju samem, torej na destinaciji (Marujo idr., 2020). V Sloveniji oblikovanje personaliziranih izkušenj med drugim naslavlja projekt *Turizem 4.0*, ki z raziskavami na nacionalni ravni skuša pripraviti osnovo za ustvarjanje sodobnega turističnega doživetja, ki bo združeval fizično in digitalno (STO, 2020). Predvidevamo, da bodo spoznanja in ugotovitve teh raziskav uporabne tudi pri nadgradnji proizvodov literarnega turizma.

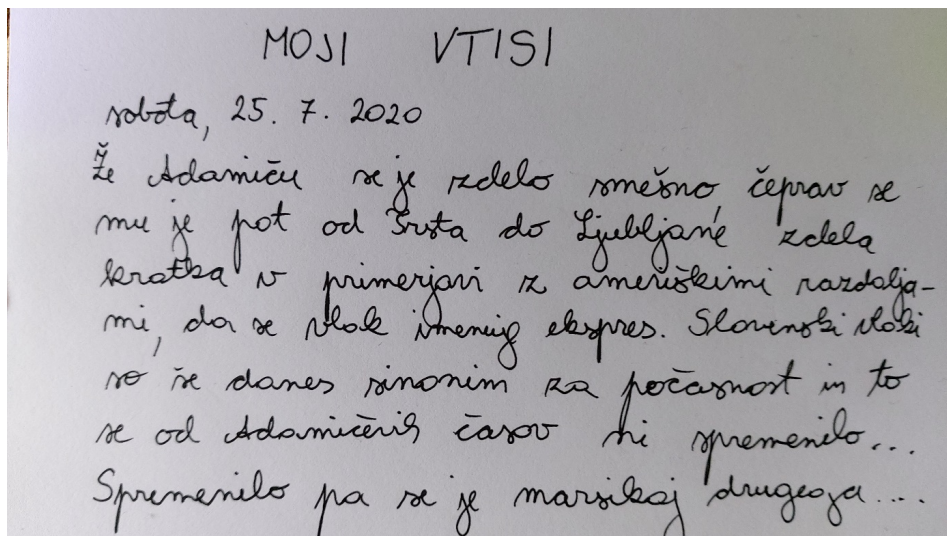
Louis Adamič je avtor, čigar literarna zapuščina je lahko osnova za razvoj številnih inovativnih turističnih proizvodov. Na osnovi naše analize njegovih literarnih del ugotavljamo, da so kraji in destinacije, ki so najbolj zaznamovali Adamičevo popotovanje in bivanje v Sloveniji, o čemer piše v svojih literarnih biografijah, naslednji: Ljubljana, Bled, Stara Fužina, Bohinj, Dražgoše, Grosuplje in seveda Blato. Vsi našeti ponujajo veliko turističnih znamenitosti in dejavnosti za turiste, zato lahko predstavlja oblikovanje novega turističnega proizvoda, ki je sicer zahteven proces, nadgradnjo in specializacijo obstoječe turistične ponudbe. Raziskave namreč kažejo, da turisti iščejo nove izkušnje in doživetja, ki bi jih navdušila, zato destinacije pripravljajo novosti (vedno pogosteje tako, da vključujejo kulturo in dediščino posamezne destinacije), s katerimi skušajo pritegniti nove segmente turistov (Vitić - Četković idr., 2020). Povezanost literarnih besedil s turističnimi destinacijami je izjemno pomembna, saj prav ta omogoča, da postane določena destinacija za potencialnega turista še privlačnejša. Prav tako povezanost z določenim literarnim besedilom omogoča razlikovanje od drugih destinacij, kar je ključno na konkurenčnem turističnem trgu. Po drugi strani se ustvarja podobnost z določenim tipom destinacij, in sicer glede na podobo, ki jo želi ustvariti določena destinacija. Seveda se je treba pri oblikovanju novih turističnih proizvodov zavedati, da mora nov turistični proizvod predstavljati dodano vrednost za vse deležnike oziroma udeležence, ne zgolj za obiskovalce in turiste.

V naši znanstveni monografiji predlagamo oblikovanje literarne poti Louisa Adamiča, ki bo vključevala omenjene kraje ali poljubno zgolj nekatere od njih. Oblikovanje literarnih poti je sicer eden od pogostih turističnih proizvodov literarnega turizma (Agarwal in Shaw, 2018). Našo predlagano literarno pot je mogoče prevoziti z avtom ali vlakom, mogoče pa je obiskati tudi zgolj posamezne točke in potovati s kolesom ali peš. Ob tem so zelo pomembni zgodba, njena interpretacija in avtentičnost. Koncept pripovedovanja zgodb oziroma zgodbarjenja je ključen, ko gre za predstavljanje in interpretacijo turističnih proizvodov ter hkrati, ko gre za znamčenje celotne destinacije (Vitić - Četković idr., 2020). Življenjska

zgodba Louisa Adamiča predstavlja v slovenskem turizmu neizkoriščen vir in potencial, hkrati pa sta, ko gre za posamezne že omenjene slovenske destinacije, odlični viri zgodb njegova romana *Moja rojstna dežela/My Native Land* in *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return*. Ko imamo v mislih potovanje in odkrivanje po Adamičevi literarni poti od Trsta do Ljubljane, je kot osnova za pot zanimiv odlomek iz romana *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return*, v katerem opisuje svojo vožnjo z vlakom takole:

Še neki drug splošen vtis sem dobil na vlak. Kranjska je bila videti tako zelo, zelo majhna. Spomnil sem se na priliko, da so imeli ljudje, ko sem bil še deček, vožnjo od Ljubljane do Trsta za dolgo potovanje, za velik dogodek v življenju. Zdaj pa sva se s Stello vozila iz Trsta v Ljubljano samo nekaj ur s počasnim vlakom, za katerega je bilo kar smešno, da se imenuje *ekspres*, in pot se nama je zdela kratka. Vlak se je spet in spet ustavljal v vaseh in mestecih, ki sem se jih nenadoma spomnil vsaj po imenu. Spričo tega, da sem se zavedal razdalj v Združenih državah in več deset tisoč milj, ki so se raztezale za menoj čez ameriško celino in čez dva oceana, so se mi zdaj razdalje na Kranjskem dozdevale komaj ena desetina tistega, kar sem mislil o njih pred devetnajstimi leti. Kranjska se je skrčila iz avstrijske pokrajine v ozemlje, ne dosti večje od velikega ranča na Zahodu ali majhnega narodnega parka v Ameriki (1962, 18).

Adamičeva dela in odlomki so lahko predpripravljena ali povsem improvizirana iztočnica za oblikovanje literarnoturističnih izkušenj in prakticiranje potopisnega pripovedništva (angl. *travel writing*). Ključno pri vključevanju literarnih besedil v turizem je, da se upravljanci znamenitosti in destinacij ves čas zavedajo literarne dediščine ter da poznajo avtorja/-e, ki ga/jih želijo vključiti. Pri improvizirani različici se turistu predlaga in ponudi zgolj delo, ki lahko služi kot navdih za potovanje, za odkrivanje in doživljanje destinacije ter izobraževanje o njej, pri strukturirani in predpripravljani različici pa se mu postreže odlomke in ob njih pripravljen prazen prostor z naslovom *Moji vtisi*, kamor lahko popotnik, turist ali obiskovalec zapisuje svoje vtise, razmišljanja in tako tvori dialog z avtorjem, s tem pa hkrati zelo dejavno sooblikuje lastno izkušnjo. Slednjo turist oblikuje najprej skozi užitek ob branju, ki mu ponudi informacije o kraju, zgodovini, družbi in okoliščinah določenega časa, ideje, čustveno vključenost in identifikacijo z avtorjem/liko itd., v nadaljevanju pa turist destinacijo doživi z lastnimi čutili skozi spoznavanje okolja, arhitekture, ljudi, hrane in pijače. Ob Adamičevem odlomku, ki opisuje pot med Trstom in Ljubljano, bi pod rubriko *Moji vtisi* morebiti lahko našli naslednji zapis:

Slika 34: Vtis s poti

(vir: J. Potočnik Topler)

Ta zapis o lastnih vtisih s poti bi v nadaljevanju lahko vključeval utrinke s kosila – npr. v stari meščanski gostilni v Ljubljani (opis jedi, vonjave, ambient, vedenje natakarja itd.), kakšno anekdoto, zanimivo opažanje, šalo, sprehod do Prešernovega spomenika, izlet na Ljubljanski grad in tako dalje. Literarno besedilo ponuja številne možnosti za navdih in načrtovanje ustvarjalnih ter doživetij polnih turističnih izkušenj. K svojim bolj ali manj osebnim vtisom in opažanjem je, če in ko literarno besedilo spodbudi turistovo ustvarjalnost, priporočljivo dodajati fotografije, vstopnice, odrezke iz časopisov in promocijskih materialov, račune za hrano in pijačo med potjo itd. Vse to namreč izboljša kakovost popotniške izkušnje.

Na povezanost Trsta, Ljubljane, Bleda, Stare Fužine, Bohinja, Dražgoš, Grosupljega in Blata z Louisom Adamičem je sicer v okviru destinacijskega menedžmenta mogoče opozoriti s spominskimi tablami ali z ustreznimi obeležji v posameznih krajih, ki bi opominjala na to, da je kraj naredil na pisatelja takšen vtis, da ga je v pozitivnih in celo romantično vzhičenih opisih uvrstil v svoje literarno delo. V Trstu je mogoče obeležje, ki bi vsebovalo podatek, da se je Adamič prav v Trstu izkrcal z ladje, s katero je leta 1932 pripotoval iz Združenih držav Amerike (Adamič, 1962). V Ljubljani bi bilo mogoče v obstoječe literarne ture vključiti še Louisa Adamiča – z omembo, obeležjem ali z Adamičevim sprehodom po stari Ljubljani. Na Bledu (sliki 34 in 35), ki je tudi zaradi vsakoletnega tradicionalnega mednarodnega srečanja

pisateljev uveljavljena literarna destinacija, bi bilo smiselno v ponudbo – z namenom spoznavanja lokalne gastronomije – vključiti piknik Louisa Adamiča, ki bi vseboval natanko tiste jedi, ki jih navaja pisatelj v svojem romanu *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return*. Stara Fužina in Bohinj bi poleg obeležja turistom lahko ponudila izlete Louisa Adamiča s pokušino bohinjskega sira in pohodom do Dražgoš.

O predlogih pišemo zato, ker želimo poudariti, da je pri načrtovanju in oblikovanju literarnoturističnih izkušenj poleg analize in avtoetnografije ključna ustvarjalnost. Njihovi snovalci se morajo zavedati literarne dediščine, jo poznati in jo turistom znati predstaviti, pri čemer pa naj interpretacija literarne dediščine posameznega avtorja in del literarnim navdušencem omogoča tudi lastno odkrivanje besedil ter destinacije. Literarnoturistične izkušnje je smiselno strukturirati, vendar z uporabo interpretacije in metodologije, ki spodbuja ustvarjalnost turistov. Ker so slednji zelo različni, je torej smiselno oblikovati vsaj dva tipa literarnoturističnih izkušenj – strukturiranega in nestrukturiranega (pri čemer lahko strukturiranost variira glede na vrsto obiskovalcev in turistov). Ključno je, da upravljalci destinacije in/ali znamenitosti omogočijo dostop do informacij o avtorju lokalnim in mednarodnim turistom (s spletno stranjo, s pripravljenim odlomkom literarnega besedila itd.). Da se lahko določeno literarno delo ali literarni odlomek uporabi pri komunikaciji določene destinacije ali znamenitosti, morajo snovalci literarnoturističnih izkušenj najprej sami odgovoriti na vprašanje, kaj je tisto, kar v določenem besedilu predstavlja kulturno vrednost za posamezni segment turistov. V nadaljevanju pa morajo še pred strukturiranjem literarnoturistične izkušnje delovanje besedila sami preizkusiti in doživeti na terenu, pri čemer je smiselna uporaba metode avtoetnografije.

Slika 35: Bled
(vir: J. Potočnik Topler)

Slika 36: Bled
(vir: J. Potočnik Topler)

Za Grosuplje in Blato, rojstni kraj Louisa Adamiča, poleg spominske sobe in muzeja predlagamo tradicionalni literarni dogodek, posvečen književni ustvarjalnosti izseljenskih in drugih ustvarjalcev, ter poleg obeležja na rojstni hiši še dodatno obeležje, ki bi obiskovalce in turiste opominjalo na povezanost kraja s pomembnim avtorjem (npr. stavki iz njegovih del na pločniku v Grosupljem, odlomki na javnih površinah itd.).

Poleg povezanosti posameznih mest v Sloveniji z Adamičem je lahko pisatelj tudi povezovalni element krajev, ki se prepoznajo v svoji povezanosti z njim in ki želijo svojo podobo ter prepoznavnost graditi na njegovem izročilu.

Adamič v svojem potopisnem romanu *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return* ne opisuje zgolj popotovanja po Sloveniji, ampak je v svojem desetmesečnem raziskovanju obiskal še Reko, Dubrovnik, Kotor, Galičnik, Cetinje, Njegošev mavzolej na Lovčenu, Podgorico, Korčulo, Split, Trogir, Šibenik, Sarajevo, Skopje,

Bitolo, Veles, Zagreb in Beograd. Večinoma sta z ženo Stello potovala z vlakom, v manjši meri z avtomobilom in po Dalmaciji z ladjo. Gre za destinacije, po katerih je mogoče oblikovati turistični proizvod, imenovan *Balkan po poteb Louisa Adamiča*, ki bi ga tržile na primer turistične agencije, in sicer lahko kot vodena potovanja s turističnim vodnikom ali skozi unikatno oblikovan model potopisnih delavnic, namenjen manjšim skupinam literarnih turistov ali individualnim popotnikom. Potopisno pripovedništvo (angl. *travel writing*), ki smo ga že omenili kot vrsto literarnega turizma, velja, čeprav njegove korenine segajo v obdobje Grand Toura, za novejši turistični trend, sploh v primeru orodja za umeščanje, komuniciranje in promocijo destinacij. Literarne povezave s posameznimi destinacijami so lahko zanje pomembna dodana vrednost.

Potopisno pripovedništvo je zanimivo pri oblikovanju turističnih proizvodov, pri katerih turist svoje počitnice združi z določeno vrsto književnega udejstvovanja, kot je na primer pisanje, ter na osnovi dela ali lika določenega avtorja obiskuje književne destinacije, ob tem pa prebira in/ali ustvarja lastne vtise, zapise in opise potovanj. Opus Louisa Adamiča nudi izjemen vir za oblikovanje različnih turističnih proizvodov, povezanih s potopisnim pripovedništvom. Ker gre za dela, ki so na voljo v angleškem in v hrvaškem, češkem, španskem, švedskem in japonskem jeziku, slovenske destinacije, turistične agencije ali drugi turistični ponudniki niso omejeni na ponudbo za slovenskega turista. Ker je potopisno pripovedništvo posebej razvito in priljubljeno v Veliki Britaniji, se je smiselno pri oblikovanju katerega od turističnih proizvodov posebej posvetiti angleškemu literarnemu turistu, čigar percepcija Slovenije in Balkana se seveda razlikuje od percepcije slovenskega turista. Za posamezne trge je torej smiselno oblikovati različne turistične proizvode. Hkrati velja upoštevati dejstvo, da je literarni turizem posebna vrsta turizma, ki nagovarja poseben segment turistov, zelo specializiran in individualiziran, zato v znanstveni monografiji predlagamo oblikovanje personaliziranih turističnih proizvodov. Doživljanje literarnih del, likov in osebnosti je izrazito individualno in temu velja slediti tudi, ko snujemo turistične proizvode na osnovi literarne dediščine Louisa Adamiča in drugih ustvarjalcev.

Čeprav je slovenski turizem v preteklih letih beležil dobre rezultate in rast, pa zaradi nepredvidljivih razmer, povezanih s koronavirusom in podobnimi varnostnimi ter drugimi izzivi, velja razmišljati o virtualnih doživetjih. Tako obstaja možnost oblikovanja virtualnih turističnih proizvodov – npr. virtualnega festivala Louisa Adamiča. V obeh primerih, bodisi da gre za dejanske bodisi virtualne turistične

proizvode, je ključen marketing prek internetnih strani in družbenih omrežij, saj preko njih najceneje dosežemo največ potencialnih obiskovalcev. Mediji so v naši družbi vseprisotni, prav tako v turizmu, kjer imajo ključno vlogo pri marketingu in znamčenju destinacij. Månsson (2011) o pomembni vlogi medijev v turizmu govori kot o pojavu mediatizacije turizma. S pojavom družbenih medijev, kot so na primer *Facebook*, *Twitter*, *YouTube*, *Instagram* in *Google+*, se veliko DMO-jev in upravljalcev znamenitosti za doseg ciljev poslužuje tako imenovanega integralnega marketinškega komuniciranja (angl. *Integrated marketing communication*), ki uporablja celo vrsto komunikacijskih orodij, kar prispeva k izrazitejši podobi določene dediščinske destinacije (Agarwal in Shaw, 2018). Tu so še mobilne aplikacije, ki so zelo priljubljene in učinkovite, še posebej, ko so turistom in obiskovalcem na voljo brezplačno.

Nanizali smo le peščico predlogov, ki jih je mogoče spremeniti in dopolniti, oblikovati nove in boljše, saj je naš namen predvsem pokazati na številne različne možnosti, ki jih ponuja vključevanje književnosti v turizem, in sicer s ciljem, da nagovorimo posebne segmente kulturnih turistov in obiskovalcev. Ključno je, kako jih nagovorimo. Izjemno vlogo pri tem igra jezik oziroma diskurz, ki ga izberemo. Pomembno je namreč, kako jih nagovarjamo, kakšne modele komuniciranja ter katera jezikovna sredstva uporabljamo (Potočnik Topler, 2018). Ko gre za tuje turiste, so ključni kakovostni prevodi in turistični vodniki z ustreznim nivojem znanja tujega jezika, saj le-to omogoča korekten prenos informacij in kakovostno literarnoturistično izkušnjo.

Osnovni pripomoček pri oblikovanju turističnega proizvoda na osnovi literarne dediščine Louisa Adamiča so seveda pisateljeva dela – za vključevanje slovenskih in naši državi bližnjih destinacij zagotovo romana *Moja rojstna dežela/My Native Land* in *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return*, za predstavitev pisateljevega življenja in njegovih del pa tudi ostala dela, strokovna in znanstvena literatura, ki avtorja obravnava. Z vidika destinacijskega menedžmenta predlagamo, da se strokovnjaki, odgovorni za oblikovanje destinacijske podobe Slovenije ali katere od drugih v Adamičevih delih omenjenih destinacij, s knjigo v roki odpravijo po Adamičevih poteh, da sami doživijo moč in vrednost literarnoturistične izkušnje. Najprej s potopisnim romanom *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return*, ob čemer naj ob prebranem strnejo in zapišejo misli in vtise – lahko sproti v obliki bloga, ki ga je mogoče opremiti s fotografijami, dokazi s potovanja v obliki vozovnic, računov za pijačo in obroke, izseki iz dnevnega časopisja, pogovori z domačini, lastnimi

dogodivščinami, pripetljaji, nezgodami in prigodami itd., o čemer podrobneje piše Mansfield (2019), ko predstavlja metodologijo potopisnega pripovedništva. Ob tem lahko potujoči vzpostavi dialog z Adamičem, mogoče reflektira njegovo pisanje in njegove opise primerja z lastnimi opažanji, ali pa se potujoči poda po krajih, vendar se ob tem ne naslanja zgolj na avtorjeve opise, temveč hkrati ustvarja svoje lastne. Potovanje za lastno veselje, zabavo in izobraževanje se razlikuje od potovanja z namenom znamčenja, saj je slednje praviloma visoko strukturirano. In kaj naj iščemo, kaj naj opazujemo, ko potujemo po določeni destinaciji z namenom njenega znamčenja in oblikovanja njene podobe? Zakarevičius in Lionikaitė (2013, 152–153, v Mansfield, 2017) navajata naslednje elemente: dediščino (angl. *heritage*), vodenje (angl. *leadership*), infrastrukturo (angl. *infrastructure*), kulturo (angl. *culture*), ljudi (angl. *people*), družbo (angl. *society*), vlado (angl. *government*), dogodke (angl. *events*), zgodovino (angl. *history*), percipirano vrednost (angl. *perceived value*), družbene pogoje (angl. *social conditions*), javne storitve (angl. *public services*), zgodbe (angl. *stories*), posel (angl. *business*) in okolje (angl. *environment*).

Če se omejimo na glavne slovenske destinacije iz naše raziskave – Ljubljano, Bled, Bohinj in Grosuplje, lahko ugotovimo, da so v prednosti pred drugimi, saj so že bolj ali manj dobro oblikovane, potrebujejo zgolj nadgradnjo obstoječe ponudbe. V našem primeru predlagamo nadgradnjo v smeri literarnega turizma in znamčenje, skladno z zeleno podobo. Kadar pa želimo določeno dediščinsko destinacijo vzpostaviti na novo, gre pri tem za zahteven in drag podvig, kot opozarjata Agarwalova in Shaw (2018), saj je treba poskrbeti za ustrezno infrastrukturo (stranišča, kavarne, trgovine s spominki), vzpostavitev in vodenje programa razvoja destinacije (kadri), vzdrževanje in menedžment obiskovalcev; avtorja (2018) med drugim ponujata tudi študije primerov posameznih literarnih proizvodov in svetujeta glede oblikovanja zgodb ter interpretacij.

V oblikovanje zgodb je treba vključiti strokovnjake, saj je poleg zanimive vsebine, ki pritegne, verodostojnost tisti kriterij, ki se ga ne sme zanemariti z avtorjevo vsečnosti in komercialne uspešnosti. In ko gre za predstavljanje literarnih in drugih dediščinskih turističnih znamenitosti, je pri percepciji znamenitosti s strani obiskovalcev in turistov ključna vloga turističnih vodnikov (Potočnik Topler idr., 2017), ki naj bodo ustrezno izobraženi, usposobljeni in kompetentni. Mednarodna raziskava, opravljena na Fakulteti za turizem Univerze v Mariboru (Slovenija), Mednarodni Univerzi Libertas v Zagrebu (Hrvaška) ter Fakulteti za šport in turizem TIMS Educons (Srbija), je namreč pokazala, da so izkušnje turistov bolj kakovostne, kadar

znamenitost predstavlja turistični vodnik – osredinjeni so bili na doživljanje lepega ob ogledu znamenitosti. Izkazalo se je, da turisti znamenitosti doživljajo kot boljše ob predstavitvi turističnih vodnikov in lastni aktivni udeležbi pri predstavitvi (Potočnik Topler idr., 2017). Omenjeni mednarodni eksperiment, ki se je osredotočal na komunikacijski vidik predstavljanja turističnih znamenitosti, je dokazal ključno vlogo turističnih vodnikov v procesu komuniciranja znamenitosti in destinacij ter potrdil dejstvo, da so profesionalni turistični vodniki ambasadorji kulturnih znamenitosti in dediščine posameznih destinacij (Potočnik Topler idr., 2017), česar nikakor ne gre zanemariti, tudi, ko gre za literarni turizem in kakovost literarnoturističnih izkušenj.

11 Zaključek

V naši raziskavi smo prikazali in dokazali, da Slovenija glede vrednotenja lastne literarne dediščine za namene vključevanja v turistično ponudbo po uspešnosti močno zaostaja za najuspešnejšimi – Veliko Britanijo in Francijo. In to kljub dejstvu, da je tovrstna zapuščina pri nas zelo raznolika, pestra in ne pretiravamo, če trdimo, da je bogata, in sicer od protestantizma do današnjih dni.

Pomembna ugotovitev naše raziskave je tudi, da so turistični deležniki v naši državi zagotovo spoznali pomen razvoja literarnega turizma kot uspešnega orodja za razvoj trajnostnih destinacij in naredili prve korake pri oblikovanju turističnih literarnih programov ter pri razvoju literarnih destinacij, na primer s spominskimi sobami in tematskimi potmi, med katerimi izstopa *Slovenska pisateljska pot*, ki poteka po vsej naši državi in predstavlja pomemben del slovenske kulture, zgodovine in identitete. Poleg omenjene poti, ki povezuje celotno Slovenijo, je več takšnih, ki vodijo po njenih posameznih delih. Čeprav je naša literarna dediščina v prvi vrsti zanimiva za slovenske obiskovalce in turiste, je hkrati za tuje obiskovalce in turiste svojevrstna vstopnica v spoznavanje slovenske kulture, načina življenja, družbe in zgodovine, zato je smiselno že ob načrtovanju in snovanju literarnih znamenitosti turistično ponudbo prilagoditi različnim segmentom obiskovalcev in turistov. Po naši oceni bi k učinkovitejšemu razvoju literarnega turizma v Sloveniji pripomogla t. i. strategija razvoja literarnega turizma v Sloveniji, v kateri bi bili jasno opredeljeni cilji in ukrepi

za njihovo doseganje. Prav tako bi bila v pomoč turističnim deležnikom, načrtovalcem turizma in destinacijskim menedžerjem.

Ko gre za vrednotenje in vključevanje dediščine Louisa Adamiča v turistično ponudbo, imamo opraviti z izjemno osebnostjo – z avtorjem in naprednim mislecem, ki je zaradi svojih del, prizadevanj in idej zanimiv za različne vrste turistov iz različnih držav, saj je, če izpostavimo zgolj njegove poti, potoval po Združenih državah Amerike, kjer se je najprej kot priseljenki pisatelj uveljavil s knjigama *Dinamit/Dynamite* in *Smeh v džungli/Laughing in the Jungle*, nato pa svoj sloves utrdil z drugimi deli. Bil je urednik, literarni kritik, prevajalec in politično angažiran ter vsesplošno javno delujoč intelektualec, ki se je dvakrat vrnil v Evropo ter v tem času potoval po Balkanu in Sloveniji. S svojimi potovanji, ki so pomembno vplivala na oblikovanje njegove identitete, je simbolično gradil mostove med kulturami. Prav ta element – spoznavanje drugih kultur – pa je nenazadnje tudi eden od motivov potovanj pri turistih. Vloga Adamiča kot posrednika med kulturami ni v ospredju naše monografije, vendar je pomembno poudariti to njegovo ključno vlogo: zavzemal se je za ustrezno priznanje priseljencem v ameriški družbi in za to, da se celotna družba v Združenih državah Amerike zaveda, da so priseljenci pomembno prispevali k njenim dosežkom in k razvoju ter da naj imajo v ameriški družbi glede na sposobnosti vsi enake možnosti za zasedbo delovnih mest, funkcij in položajev. Poleg zapisanega je Adamič s svojim obsežnim opusom najplodovitejši slovenski izseljenski avtor. Užival je zasebno in javno podporo uglednih ameriških osebnosti. V Združenih državah Amerike si je pridobil nacionalni ugled in bil celo gost predsednikov Roosevelta in Trumana. Dobil je najrazličnejše nagrade, priznanja in pisateljske štipendije (med drugim je bil dobitnik Guggenheimove štipendije leta 1932, izbravec *Kluba knjige meseca* leta 1934 in dobitnik Anisfieldove nagrade za najboljše delo o rasnih vprašanjih v sodobnem svetu leta 1940). Njegova dela so bila uvrščena na police knjižnice v Beli hiši in v antologijo izbrane ameriške proze, med učbenike na številnih ameriških kolidžih, med literaturo, ki so jo razdelili ameriškim vojakom ob vstopu Združenih držav Amerike v drugo svetovno vojno. Hkrati velja omeniti, da so bila njegova literarna dela deležna vedno novih izdaj, ponatisov in prevodov, na primer v hrvaščino (*Dinamit, Smeh v džungli, Borba*), švedščino (*Vrnitev v rodni kraj*), španščino (*Iz mnogih dežel*), češčino (*Včerja v Beli hiši*) in japonsščino (*Vrnitev v rodni kraj*), prinesla pa so mu tudi častni doktorat univerze Temple v Filadelfiji (1941) in jugoslovanski red bratstva in enotnosti (1944).

Literarni turizem ni zgolj orodje za oblikovanje in znamčenje destinacij, ampak tudi za predstavljanje in ohranjanje literarne dediščine, za krepitev identitete določenega kraja in njenih prebivalcev, pripomoček za oblikovanje identitete popotnika in turista. Louis Adamič v svojih besedilih omenja slovenske kraje, še več: ne zgolj, da jih omenja, ampak opisuje svoje izkušnje in doživetja v njih, kar lahko za omenjene kraje – destinacije predstavlja vir za oblikovanje različnih kulturnih, dediščinskih in literarnoturističnih programov. Potencialnim turistom in obiskovalcem je s tem dana možnost, da se z avtorjem poistovetijo (na primer: Louis Adamič se je peljal prav tukaj, Louis Adamič se je na tem mestu sprehajal, Louis Adamič je bil tukaj na pikniku, Louis Adamič je šel prav po tej poti itd.), z njim vzpostavijo dialog in reflektirajo bodisi okolje, v katerem se gibajo, bodisi sebe in lastna občutja. Potencialni turisti imajo torej možnost čas na destinaciji preživeti enako, kot ga je Louis Adamič, ko je leta 1932 obiskal Slovenijo, lahko pa so turistom Adamičeva besedila preprosto navdih, kaj početi na počitnicah (Adamič je hodil v hribe, sprehajal se je, pogovarjal se je z domačini, obiskoval kulturne dogodke, se udeleževal zabav itd.).

Ob natančnejšem branju besedil Louisa Adamiča *Moja rojstna dežela/My Native Land* in *Vrnitev v rodni kraj/The Native's Return* naša analiza ponuja nekaj primerov in predlogov, kako jih je mogoče uporabiti kot vir za oblikovanje novih turističnih proizvodov. Še vedno pa ostaja za vsakega posameznega ponudnika turističnih proizvodov na osnovi Adamičeve literarne dediščine izziv, kako njegovo življenjsko zgodbo ali njegove literarne zgodbe vključiti v obstoječo turistično ponudbo, jih skomunicirati s turisti in obiskovalci ter skladno z želeno podobo posamezne turistične destinacije ali drugega turističnega subjekta. Ključni so diskurz, ki ga izberemo za komuniciranje turističnega proizvoda, načini promocije in dialog s (potencialnim) turistom, zato je snovanje novih turističnih proizvodov in oblikovanje podobe znamenitosti ali destinacije proces, ki zahteva vključevanje turističnih deležnikov in strokovnjakov, ki sodelujejo pri iskanju in ustvarjanju najboljših rešitev. To velja tudi in še posebej za področje literarnega turizma, ki zahteva specialistična znanja, povezana z literaturo in literarno teorijo.

Naša raziskava je potrdila, da knjige, ki omenjajo ali opisujejo posamezne kraje, spodbujajo literarni turizem. Književna dela torej lahko predstavljajo vir navdiha za inovativne trajnostne rešitve tudi v turizmu, še posebej, ko razmišljamo o nadgradnji trajnostne turistične ponudbe in komuniciranju zelene podobe določene znamenitosti ali celotne turistične destinacije. Seveda je področje prepletenosti

literature s turistično izkušnjo izjemno kompleksno, presega geografski vidik doživetja, hkrati pa z geografsko in prostorsko komponento nadgrajuje (zgolj) literarno doživljanje določenega dela. Pričujoča znanstvena monografija na primeru Louisa Adamiča ponuja vpogled v kompleksno in široko področje literarnega turizma ter v možnosti za njegov razvoj in raziskovanje. Branje v kombinaciji s pisanjem kot raziskovanjem urbanih prostorov in prostorov z dediščino ponuja veliko možnosti, vendar zahteva samostojno in poglobljeno obravnavo. Z ugotavljanjem razmerij med literaturo in turističnimi izkušnjami nadaljujemo – med drugim se z raziskovanjem literarnega turizma z vidika več disciplin ukvarja raziskava na britanski univerzi University of Plymouth, pri kateri sodeluje tudi Fakulteta za turizem Univerze v Mariboru.

Literatura in viri

- Adamic, L. (1931/2008). *Dynamite: The Story of Class Violence in America*. Edinburgh, Oakland, West Virginia: AK Press.
- Adamic, L. (1932). *Laughing in the Jungle: The Autobiography of an Immigrant in America*. New York, London: Harper & Brothers.
- Adamic, L. (1934). *The Native's Return: An American Immigrant Visits Yugoslavia And Discovers His Old Country*. New York, London: Harper and Brothers.
- Adamic, L. (1938). *My America, 1928–1938*. New York: Harper & Row.
- Adamic, L. (1946). *Dinner at the White House*. New York, London: Harper & Brothers.
- Adamic, L. (1970). *Orel in korenine*. Prev.: Mira Mihelič. Ljubljana: DZS.
- Adamič, L. (1933). *Smeh v džungli; Autobiografija ameriškega priseljenca*. Prev.: Stanko Leben. Ljubljana: Tiskovna zadruga.
- Adamič, L. (1934/1962). Prev.: Mira Mihelič. *Vrnitev v rodni kraj*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Adamič, L. (1943/1983). Prev.: Branko Gradišnik. *Moja rojstna dežela*. Ljubljana: Založba Borec.
- Agarwal, S., Shaw, G. (2018): *Heritage, Screen and Literary Tourism*. Bristol: CVP.
- Alú, G., Hill, S. P. (2018). The travelling eye: reading the visual in travel narratives, *Studies in Travel Writing*, 22, 1, 1–15, DOI: 10.1080/13645145.2018.1470073.
- Aluza, A., O'Leary, J. T. in Morrison, A. M. (1998). Cultural and heritage tourism: identifying niches for international travellers. *Journal of Tourism Studies*, 9, 2, 2–13.
- Alvarez – García, J., Maldonado – Erazo, C. P., Cruz del Rio-Rama, M., Castellano-Alvarez, F. J. (2019). Cultural Heritage and Tourism Basis for Regional Development: Mapping of Scientific Coverage. *Sustainability*, 11, 6034. Pridobljeno s <https://www.mdpi.com/2071-1050/11/21/6034>, 28. 7. 2020.
- Anderson, L. (2006). Analytic autoethnography. *Journal of Contemporary Ethnography*, 35, 4, 373–395. Pridobljeno s <http://commons.princeton.edu/wp-content/uploads/sites/52/2018/04/Anderson-Analytic-Autoethnography.pdf>, 30. 8. 2020.
- Arsq.gov.si. Pridobljeno s <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=24869>, 24. 8. 2020.
- Arsq.gov.si. Pridobljeno s <http://arsq.gov.si/Query/detail.aspx?ID=26391>, 24. 8. 2020.
- Bekken, J. (2008). Spremnna beseda. *Dynamite: The Story of Class Violence in America*. 1931. Edinburgh, Oakland, West Virginia: AK Press, i–iv.
- Brown, L. (2016). Tourism and Pilgrimage: Paying Homage to Literary Heroes. *International Journal of*

- Tourism Research*, 18, 2, 167–175. Pridobljeno s <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/jtr.2043>, 18. 8. 2020.
- Busby, G., Klug, J. (2001). Movie-induced tourism: The challenge of measurement and other issues. *Journal of Vacation Marketing*, 7, 4, 316–332.
- Busby, G., George, J. (2004). The Tailor of Gloucester: Potter meets Potter – literary tourism in a cathedral city. V: *Conference proceedings tourism and literature: travel, imagination and myth*, 22–26.
- Busby, G. in Shetliffe, E. (2013). Literary tourism in context: Byron and Newstead Abbey. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 4, 3, 5–45. Pridobljeno s https://www.researchgate.net/publication/292018817_Literary_tourism_in_context_Byron_and_Newstead_Abbey, 7. 5. 2020.
- Butler, R. (1986). Literature as an influence in shaping the image of tourist destinations. A review and case study. V: Marsh, J. (Ur.) *Canadian Studies of Parks, Recreation and Foreign Lands*, 111–132.
- Carson, S., Hawkes, L., Gislason, K., Cantrell, K. (2017). Literature, tourism and the city: writing and cultural change. *Journal of Tourism and Cultural Change*, 15, 4, 380–392, DOI: 10.1080/14766825.2016.1165237. 21. 7. 2020.
- Çevik, S. (2020). Literary tourism as a field of research over the period 1997–2016. *European Journal of Tourism Research*, 24, 2407.
- Christian, H. A. (1975). Louis Adamic and the American Dream. *The Journal of General Education*, 27, 2, 113–123. Pridobljeno s <https://www.jstor.org/stable/27796508?seq=1>, 18. 8. 2020.
- Cobis.si. Pridobljeno s <https://www.cobiss.si/>.
- Cobiss.si. Pridobljeno s <https://plus.si.cobiss.net/opac7/bib/search?q=literarni+turizem&db=cobib&mat=allmaterials&start=0>, 29. 7. 2020. (iskanje del o literarnem turizmu)
- Cohen E. (1972). Towards a sociology of international tourism. *Social Research*, 39, 164–189. Pridobljeno s <https://www.jstor.org/stable/40970087?seq=1>, 17. 8. 2020.
- Cohen E. (1979). A phenomenology of tourist experiences. *Sociology* 13, 179–201. Pridobljeno s <https://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/003803857901300203>, 17. 8. 2020.
- Cooper, R. H. »Are Adamic's novels Slovene novels«. V: *Slovenski roman*, mednarodni simpozij, ur. Miran Hladnik in Gregor Kocijan, Ljubljana.
- Crompton J. L. (1979). Motivations for pleasure vacation. *Annals of Tourism Research*, 6, 4, 408–424. Pridobljeno s <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0160738379900045>, 17. 8. 2020.
- Culture.si. 2020. Pridobljeno s https://www.culture.si/en/Louis_Adami%C4%8D_Memorial_Room, 3. 8. 2020.
- Dann, G. (1999). Writing out the tourist in space and time. *Annals of Tourism Research*, 26, 1, 159–187.
- Dann, G. (1996). *The language of tourism: a sociolinguistic perspective*. UK: CAB International.
- Debeljak, A. (1998). Kozmopolitska drža Louisa Adamiča: ob stoti obletnici rojstva. *Delo*, let. 40, št. 65, 1998, (19. 3. 1998), str. 14. Pridobljeno s <http://www.dlib.si/details/urn:nbn:si:spr-wwz:3ur9z>, 3. 9. 2020).
- Delo.si. Pridobljeno s <https://www.delo.si/kultura/knjiga/prisel-iz-blata-in-osvojil-ameriko.html>, 3. 8. 2020.
- drustvo-dsp.si. 2020. Pridobljeno s http://www.drustvo-dsp.si/wp-content/uploads/2016/08/SPP_zemljevid.pdf, 20. 7. 2020.
- Dumas-Rodica, T. (1997). *Les Slovènes Américains: Écritures et identité* (doktorska disertacija). Saint-Etienne: Université de Saint-Etienne, U.E.R. de Lettres et Sciences Humaines.
- Ellis, C., Adams, T. E., Bochner, A. P. (2011). Autoethnography: an overview. *Historical Social Research/Historische Sozialforschung*, 12, 1, 273–290. Pridobljeno s <http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1589/3095%3Cbr>, 30. 8. 2020.
- Ellis, C., Bochner, A. P. (2000). Autoethnography, personal narrative, reflexivity. V: Norman K. Denzin, Yvonna S. Lincoln (Ur.), *Handbook of qualitative research* (2. izdaja., str.733-768). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Fawcett, C., Cormack, P. (2001). Guarding authenticity at literary tourism sites. *Annals of Tourism Research*, 28, 3, 686–704. Pridobljeno s [https://doi.org/10.1016/S0160-7383\(00\)00062-1](https://doi.org/10.1016/S0160-7383(00)00062-1), 18.

8. 2020.
- FBI arhiv. Pridobljeno s [https://ia800409.us.archive.org/13/items/FBISilvermasterFile/FBI File Silvermaster](https://ia800409.us.archive.org/13/items/FBISilvermasterFile/FBI%20Silvermaster), 17. 6. 2019.
- Ferreira, A., Alén, E., Liberato, P., Liberato, D. (2020). Literary Tourism: A Cultural Trip? V: Rocha, Á., Abreu, A., de Carvalho, J., Liberato, D., González, E., Liberato, P. (ur.): *Advances in Tourism, Technology and Smart Systems*. Smart Innovation, Systems and Technologies, let. 171. Springer, Singapore. Pridobljeno s https://doi.org/10.1007/978-981-15-2024-2_44, 12. 7. 2020.
- Flis, L. (2020). Social engagement and multiculturalism in Louis Adamic's literary journalism and documentary prose. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu*, 51, 59–75, doi: 10.3986/dd.2020.1.04. 24. 7. 2020.
- fsk.si. Forum slovanskih kultur. Pridobljeno s <https://fsk.si/sl-si/Novice/Spletno-usposabljanje-za-Pot-pisateljic>, 14. 6. 2020.
- Gentile, R., Brown, L. (2015). A life as a work of art: Literary tourists' motivations and experiences at Il Vittoriale Degli Italiani. *European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation*, 6, 2, 25–47. Pridobljeno s <http://eprints.bournemouth.ac.uk/22720/1/LIT%20Italy.pdf>, 14. 6. 2020.
- Gf.org. John Simon Guggenheim Memorial Foundation. Pridobljeno s <https://www.gf.org/about/fellowship/>, 13. 8. 2020.
- Gilbert, D. C. (1991). An examination of the consumer behaviour process related to tourism. *Progress in Tourism, Recreation and Hospitality Management* 3, 78–105. Pridobljeno s <https://www.cabdirect.org/cabdirect/abstract/19911889911>, 14. 8. 2020.
- Google.com/maps. Pridobljeno s <https://www.google.com/maps>, 14.–17. 8. 2020.
- Grenni, S., Horlings, L. G. & Soini, K. (2020). Linking spatial planning and place branding strategies through cultural narratives in places, *European Planning Studies*, 28, 7, 1355–1374, DOI: 10.1080/09654313.2019.1701292. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1080/09654313.2019.1701292>, 3. 9. 2020.
- grosuplje.e-obcina.si.2020, spletna stran Občine Grosuplje. Pridobljeno s <https://grosuplje.e-obcina.si/objava/96561>, 3. 8. 2020.
- Gustafson, P. (2001). Meanings of place: Everyday experience and theoretical conceptualizations. *Journal of environmental psychology*, 21, 1, 5–16.
- Hall, C. M., McArthur, S. (1998). *Integrated Heritage Management*. London: The Stationery Office.
- Herbert, D. T. (2001). Literary Places, Tourism and the Heritage Experience. *Annals of Tourism Research*, 28, 2, 312–333. Pridobljeno s https://www.researchgate.net/publication/222571131_Literary_Places_Tourism_and_the_Heritage_Experience, 18. 8. 2020.
- Herbert, D. T. (1996): Artistic and literary places in France as tourist attractions. *Tourism Management*, 17, 2, 77–85.
- Herbert, D. T. (1995): *Heritage, Tourism and Society*. London: Pinter.
- Hoppen, A., Brown, L., Fyall, A. (2014). Literary Tourism: Opportunities and Challenges for the Marketing and Branding of Destinations. *Journal of Destination Marketing and Management*, 3, 1, 37–47.
- IanRankin.net. Pridobljeno s <https://www.ianrankin.net/rankins-edinburgh/>, 4. 3. 2020.
- Jia, H. (2009). The Construction of Literary Tourism Site. *Tourism*, 57, 1, 69–83.
- Jiang, L., Yu, L. (2020). Consumption of a literary tourism place: a perspective of embodiment. *Tourism Geographies*, 22, 1, 127–150, DOI: 10.1080/14616688.2019.1586985. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1080/14616688.2019.1586985>, 3. 9. 2020.
- Joliveau, T. (2009). Connecting Real and Imaginary Places through Geospatial Technologies: Examples from Set-jetting and Art-oriented Tourism, *The Cartographic Journal*, 46:1, 36–45, DOI: 10.1179/000870409X415570. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1179/000870409X415570>, 3. 9. 2020.
- Jurak, M. (1981). *The relationship between fictional and non-fictional elements in Adamic's autobiographical novels = Razmerje med leposlovno in neleposlovno prozo v autobiografskih romanih Louisa Adamiča, Louis Adamič: simpozij, symposium*, Ljubljana, 16.–18. september 1981 (glavni urednik Janez Stanonik), 125–136.

- Jurinčič, N. (2016). Literary tourism and the cultural geography of a place: Case study – James Joyce Centre and Dublin. *Annales SHS*, 26, 2, 247–258.
- Knapplund, P. (1946). Reviewed Work: *A Nation of Nations* by Louis Adamic. *The Wisconsin Magazine of History*, let. 29, št. 4 (Jun., 1946), str. 457–460.
- Književna baština u muzejima*. Pridobljeno s <http://kbm.mdc.hr/>, 20. 7. 2020.
- Kurent, Andrej [idr.]. *Literarni večer ob stoletnici rojstva Louisa Adamiča* (prvič predvajan na 1. programu Radia Slovenija 17. 3. 1998, dolžina: 45 min.).
- Larsen, S., Wolff, K., Doran, R., Øgaard, T. (2019). What Makes Tourist Experiences Interesting. *Frontiers in Psychology*, 10, 1603. Pridobljeno <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC6692482/>, 17. 8. 2020.
- Leask, A., Yeoman, I. (1999). *Heritage Visitor Attractions: An Operations Management Perspective*. London: Cassel.
- Legendary Dartmoor*. Pridobljeno s https://www.legendarydartmoor.co.uk/ted_hughes.htm, 20. 7. 2020.
- Lepp, A., Gibson, H. (2003). Tourist roles, perceived risk and international tourism. *Annals of Tourism Research*, 30, 3, 606–624. Pridobljeno s <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0160738303000240>, 16. 7. 2020.
- Leung, D., Law, R., van Hoof, H., Buhalis, D. (2013). Social media in tourism and hospitality: A literature review. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 30, 3–22.
- Li, X., Wang, Y. C. (2011). China in the eyes of western travelers as represented in travel blogs. *Journal of Travel & Tourism Marketing*, 28, 7, 689–719.
- Literaturmuseum*. Pridobljeno s <https://www.onb.ac.at/museen/literaturmuseum/ueber-das-literaturmuseum/dauerausstellung>, 20. 7. 2020.
- MacCannell D. (1999). *The tourist: A new theory of the leisure class*. Los Angeles, London: University of California Press.
- Mansfield, C., Wassler, P. (2020). Travel Theory, *Travel Writers Online*, eserve.org.uk. DOI: 10.13140/RG.2.2.10850.76487, 14. 8. 2020.
- Mansfield, C. (2019). *Methods for Travel Writers*. Totnes: Travel Writers Online.
- Mansfield, C. (2017). Travel Writing in Place Branding – A Case Study on Nantes' *Journal of Tourism, Heritage & Services Marketing*, 3, 2, 1–7. Pridobljeno s https://www.researchgate.net/publication/324080831_Travel_Writing_in_Place_Branding_-_A_Case_Study_on_Nantes, 3. 9. 2020.
- Mannell, R., Iso-Ahola, S. (1987). Psychological nature of leisure and tourism experience. *Annals of Tourism Research*, 14, 3, 314–331.
- Mansfield, C. (2015). *Researching Literary Tourism*. Plymouth, TKT.
- Månsson, M. (2011). Mediatized tourism. *Annals of Tourism Research*, 58, 4, 1634–1652.
- Marujo, N., Serra, J., do Rosário Borges, M. (2020). The Creative Tourist Experience in the Alentejo Region: A Case Study of the CREATOUR Project in Portugal. In: Rocha, Á., Abreu, A., de Carvalho, J., Liberato, D., González, E., Liberato, P. (Ur.): *Advances in Tourism, Technology and Smart Systems. Smart Innovation, Systems and Technologies*, vol 171. Springer, Singapore. Pridobljeno s https://doi.org/10.1007/978-981-15-2024-2_60, 17. 8. 2020.
- McKercher, B., Ho, P. S.-Y., Du Cros, H. (2004). Attributes of popular cultural attractions in Hong Kong. *Annals of Tourism Research*, 31, 2, 393–407.
- McKercher, B., Du Cros, H. (2003). Testing a cultural tourism typology. *International Journal of Tourism Research*, 5, 1, 45–58.
- Mendes, J. C., Valle, P. O., Guerreiro, M. M., Silva, J. A. (2010). The Tourist Experience: Exploring the relationship between tourist satisfaction and destination loyalty. *Tourism*, 58, 2, 111–126.
- Mendez, M. (2013). Autoethnography as a research method: Advantages, limitations and criticisms. *Colomb. Appl. Linguist. Journal*, 15, 2. Pridobljeno s http://www.scielo.org.co/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0123-46412013000200010, 30. 8. 2020.
- Mg-lj.si. Moderna galerija Ljubljana. Pridobljeno s <http://www.mg-lj.si/si/razstave/2438/razstavana-rob-1929-1941/>, 15. 8. 2020.

- Mihelič, M. (1962). *Louis Adamič (1899–1951)*, spremna beseda k romanu *Źrnitev v rodni kraj* L. Adamiča. (1962). Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo. (2017) *Strategija trajnostne rasti slovenskega turizma 2017–2021*. Pridobljeno s https://www.slovenia.info/uploads/dokumenti/kljuni_dokumenti/strategija_turizem_koncn_o_9.10.2017.pdf, 2. 4. 2020.
- Mintel (2011), marketinška agencija. Literary Tourism – International – September 2011. London: Mintel International Group. 16. 5. 2014. Pridobljeno s <http://academic.mintel.com/display/550492/?highlight=true#>.
- Mojaobcina.si. 2020. Pridobljeno s <https://www.mojaobcina.si/grosuplje/novice/zakaj-je-louis-adamic-zaznamoval-grosuplje.html>, 3. 8. 2020.
- Moomin. Pridobljeno s <https://www.moomin.com/en/blog/tove-jansson-gallery-at-helsinki-art-museum/#48af5bbf>, 21. 7. 2020.
- Museo, Casa Natal de Cervantes. Pridobljeno s <http://www.museocasanataldecervantes.org/information/>, 20. 7. 2020.
- Müller, J. (2015). *Novi svet – ljudje in vizije*, 251–276. Grosuplje: Mestna knjižnica Grosuplje.
- Nietzsche-Haus. Pridobljeno s <http://nietzschehaus.ch/friedrich-nietzsche-in-sils-maria/thema-1/>, 20. 7. 2020.
- nps.gov. National Park Service. Pridobljeno s <https://www.nps.gov/elis/learn/historyculture/notable-immigrants-a-f.htm>, 18. 8. 2020.
- O'Connor, N., Kim, S. (2014). Pictures and prose: exploring the impact of literary and film tourism, *Journal of Tourism and Cultural Change*, 12, 1, 1–17, DOI: 10.1080/14766825.2013.862253. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1080/14766825.2013.862253>, 3. 9. 2020.
- Ommundsen, W. (2005). »If it's Tuesday, this must be Jane Austen«; *Literary tourism and the heritage industry*. Text Special Issue, 4. Pridobljeno s <http://www.griffith.edu.au/school/art/text/>, 16. 6. 2020.
- Onfray, M. (2007). *Théorie du voyage: Poétique de la géographie*. Paris: Livre de Poche.
- Otto, J. E., Ritchie, J. R. B. (1996). The Service Experience in Tourism. *Tourism Management*, 17, 3, 165–174.
- Parrillo, V. N. (1994). Diversity in America: A sociohistorical analysis. *Sociol Forum* 9, 523–545. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1007/BF01466301>, 18. 8. 2020.
- Park, S., Almeida Santos, C. (2016). Exploring the Tourist Experience: A Sequential Approach. *Journal of Travel Research*, 56, 1, 16–27. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1177/0047287515624017>, 17. 8. 2020.
- Patterson, M. E., Williams, R. D. (2005). Maintaining research traditions on place: Diversity of thought and scientific progress. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 361–380. Pridobljeno s https://www.fs.fed.us/rm/pubs_other/rmrs_2005_williams_d001.pdf, 29. 7. 2020.
- Peng, J., Strijker, D. Wu, Q. (2020). Place Identity: How Far Have We Come in Exploring Its Meanings? *Front. Psychol.* 11:294. doi: 10.3389/fpsyg.2020.00294. Pridobljeno s <https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2020.00294/full>, 8. 8. 2020.
- Petrič, J. (1988). Louis Adamic in the After-War Period: The Tradition of Literary Journalism. *Cross-Cultural Studies: American, Canadian and European Literatures: 1945–1985*, ur. Jurak, M. (1988): 409–411. Ljubljana: Učne delavnice.
- penslovenia-zdruzenje.si. Blejska srečanja – PEN Slovenija. Pridobljeno s https://www.penslovenia-zdruzenje.si/blejska_srecanja, 14. 6. 2020.
- Petrič, J. (1981). *Svetovi Louisa Adamiča*. Ljubljana: CZ.
- Pike, S. (2009). Destination brand positions of a competitive set of near-home destinations. *Tourism Management*, 30, 6, 857–866.
- Pine, B. J., Gilmore, J. H. (1999). *The Experience Economy: Work is Theatre and Every Business a Stage*. Boston: Harvard Business School Press.
- Poria, Y., Butler, R., in Airey, D. (2003). The Core of Heritage Tourism. *Annals of Tourism Research*, 30, 1, 238–254.
- Poria, Y., Butler, R., in Airey, D. (2001). Clarifying heritage tourism. *Annals of Tourism Research*, 28, 4, 1047–1049.

- Petőfi Literary Museum. Pridobljeno s <https://pim.hu/en>, 20. 7. 2020.
- Potočnik Topler, J. (2019). Migration, literatures and translation: Louis Adamič: a writer of two worlds and the first Slovenian immigrant translator into English. V: Gruntar Jermol, Ada (ur.), Schlamberger Brezar, Mojca (ur.), Kučič, Vlasta (ur.). *Translation and/ und Migration = Prevajanje in migracije* (Zbirka Prevodoslovje in uporabno jezikoslovje, ISSN 2335-335X). 1. izd. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, 152–165.
- Potočnik Topler, J. (2018). Turning travelogue readers into tourists: representations of tourism destinations through linguistic features. *Cuadernos de turismo*, 42, 447–464.
- Potočnik Topler, J., Zekanović Korona, L. (2018). Digital media, perception and the selection of the 2016 Best European Destination: the case of Zadar. *Annales: anali za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia*, 28, 2, 343-354.
- Potočnik Topler, J., Zubanov, V., Gorenak, M., Knežević, M. (2017). Communication skills in the tourism sector: the role of tour guides in presenting attractions. *Tourismos*, 12, 1, 59–78.
- Potočnik Topler, J. (2016). Literary Tourism in Slovenia: The Case of the Prežihov Voranc Cottage. *Informatologia*, 49, 3–4, 129–137.
- Potočnik Topler, J. (2013). Kaj družiti Louisa Adamiča in Normana Mailerja. *Dialogi*, 49, 5–6, 56–84.
- Potočnik Topler, J. (2012). *Družbenokritična ust v delih Normana Mailerja*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- Pourjafari, F., Vahidpour, A. (2014). Migration literature: a theoretical perspective. *The Dawn Journal*, 3, 1.
- ProustInk.com. Pridobljeno s <https://www.proust-ink.com/chronology>, 20. 7. 2020.
- Richards, G., King, B., in Yeung, E. (2020). Experiencing culture in attractions, events and tour settings. *Tourism Management*. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1016/j.tourman.2020.104104>, 79, avgust 2020, 3. 9. 2020.
- Richards, G. (2018). Cultural Tourism: A review of recent research and trends. *Journal of Hospitality and Tourism Management*, 36, 12–21. Pridobljeno s <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S1447677018300755?via%3Dihub>, 28. 7. 2020.
- Richards, G. (2011). Creativity and tourism: the state of the art. *Annals of Tourism Research*, 38, 4, 1225–1253.
- Richards, G. (1996). Cultural Tourism in Europe. Pridobljeno s http://www.tram-research.com/cultural_tourism_in_europe.PDF, 2. 3. 2019.
- Ritchie, J. R. B., Tung, V. W. S., in Ritchie, R. J. B. (2011). Tourism experience management research: Emergence, evolution and future directions. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 23, 4, 419–438.
- Robinson, M., Andersen, H. C. (2002). Reading between the lines: literature and the creation of touristic spaces. V: Robinson, M., Andersen, H. C. (Ur.): *Literature and tourism – essays in the reading and writing of tourism*, 1–38. London: Thomson.
- Shiffman, D. (2005). *Korenine multikulturalizma; Delo Louisa Adamiča*. Ljubljana: ZRC SAZU.
- Silberberg, T. (1995). Cultural Tourism and Business Opportunities for Museums and Heritage Sites. *Tourism Management*, 16, 5, 361–365.
- Smith, Y. (2012). *Literary Tourism as a Developing Genre: South Africa's Potential*. Disertacija. Pretoria: University of Pretoria.
- Snepenger, D. J. (1987). Segmenting the vacation market by novelty-seeking role. *Journal of Travel Research*, 26, 2, 8–14. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1177/004728758702600203>, 16. 8. 2020.
- Squire, S. (1996). Literary Tourism and Sustainable Tourism: Promoting 'Anne of Green Gables' in Prince Edward Island. *Journal of Sustainable Tourism*, 4(3), 119–134.
- Squire, S. (1994a). The cultural values of literary tourism. *Annals of Tourism Research*, 21, 1, 103–120. Pridobljeno s <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/0160738394900078>, 18. 8. 2020.
- Squire, S. (1994b). Gender and tourist experiences: assessing women's shared meanings for Beatrix Potter. *Leisure Studies* 13, 195–209.
- Squire, S. (1993). Valuing countryside: reflections on Beatrix Potter tourism. *Area*, 25(1): 1–10.

- sta.si. Slovenska tiskovna agencija. (2019). Pridobljeno s <https://misli.sta.si/2621457/v-ljubljani-mednarodna-konferenca-pisateljice-na-zacetku-20-stoletja>, 14. 6. 2020.
- Stebbins, R. A. (1996). Cultural Tourism as Serious Leisure. *Annals of Tourism Research*, 23, 4, 948–950.
- Stiebel, L. (2004). Hitting the hot spots: Literary tourism as a research field with particular reference to KwaZulu-Natal, South Africa. *Critical Arts*, 18:2, 31–44, DOI: 10.1080/02560240485310151, 12. 8. 2020.
- stihoteka.com. Pridobljeno s <https://www.stihoteka.com/>, 16. 8. 2020.
- STO. 2020. Slovenia.info. Pridobljeno s <https://www.slovenia.info/sl/poslovne-strani/kampanja-moja-slovenija>, 27. 7. 2020.
- STO. 2020. Slovenia.info. Pridobljeno s <https://www.slovenia.info/sl/poslovne-strani/vse-o-sto>, 3. 8. 2020.
- STO. 2020. Slovenia.info. Pridobljeno s https://www.slovenia.info/uploads/zelen_a_shema/2020/drugi_prirorniki/2020_01_sto_zsst_slo_web.pdf, 3. 8. 2020.
- STO. Slovenia.info. 2020. Pridobljeno s <https://www.slovenia.info/sl/novinarsko-sredisce/novice/9145-turizem-4-0-raziskava-turisticnega-ekosistema-v-sloveniji>, 18. 8. 2020.
- STO. (2017). *Operativni načrt trženja kulturnega turizma Slovenije 2018–2020 (ONKULT)*. Pridobljeno s https://www.slovenia.info/uploads/dokumenti/turisticni-produkti/ONKULT_2018-2020_web.pdf, 7. 4. 2020.
- STO. 2020. *Pregled turističnega leta 2019*. Pridobljeno s <https://www.slovenia.info/sl/poslovne-strani/raziskave-in-analize/turizem-v-stevilka> in <https://www.slovenia.info/sl/poslovne-strani/raziskave-in-analize/turizem-v-stevilkah>, 27. 7. 2020.
- Tdbohinj.si. Pridobljeno s <https://tdbohinj.si/prireditve/etno-vikend-v-bohinju-kmecka-ohcet/>, 13. 8. 2020.
- Teigen, K. H. (1987). Intrinsic interest and the novelty-familiarity interaction. *Scandinavian Journal of Psychology*, 28, 3, 199–210. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1111/j.1467-9450.1987.tb00756.x>, 14. 8. 2020.
- Tic-ravne.si. (2020). Pridobljeno s <http://www.tic-ravne.si/Aktivnosti-do%C5%BEivetja/Tradicionalne-prireditve/ArtMID/460/ArticleID/13333/Pohod-%C4%8Cez-goro-k-o%C4%8Detu>, 4. 8. 2020.
- trubarjevahisaliterature.si. (2020). Pridobljeno s <https://www.trubarjevahisaliterature.si/index.php/ohisi/o-nas>, 4. 8. 2020.
- UNESCO. Pridobljeno s <https://en.unesco.org/creative-cities/creative-cities-map>, 21. 7. 2020.
- Uriely, N. (2005). The tourist experience: conceptual developments. *Annals of Tourism Research*, 32, 1, 199–216.
- Urry, J. (1995). *Consuming Places*. London: Routledge.
- Urry, J. (2002). *The Tourist Gaze*, 2. izdaja. London: Sage.
- Vodnikovadomacija.si. (2020). Pridobljeno s <http://www.vodnikovadomacija.si/>, 4. 8. 2020.
- Vilenica.si. Pridobljeno s <https://vilenica.si/>, 16. 8. 2020.
- Vitić – Četković, A., Jovanović, I., in Potočnik Topler, J. (2020). Literary Tourism: The Role of Russian 19th Century Travel Literature in the Positioning of the Smallest European Royal Capital – Cetinje. *Annales – analiza istrske in mediteranske studije – series Historia et Sociologia*, 30, 1, 81–98. Pridobljeno s https://zdpj.si/wp-content/uploads/2020/05/ASHS_30-2020-1_VITIC.pdf, 24. 5. 2020.
- Watson, N. J. (ur.) (2009). *Literary Tourism and Nineteenth-Century Culture*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 1–10.
- Wittke, C. (1946). Melting-Pot Literature. *College English*, 7, 4 (jan., 1946), 189–197.
- World Tourism Organization. *Tourism and culture*. https://www.unwto.org/tourism-and-culture_6_5_2020.
- Yiannakis, J. N., Davies, A. (2012). Diversifying rural economies through literary tourism: a review of literary tourism in Western Australia. *Journal of Heritage Tourism*, 7, 1, 33–44, DOI: 10.1080/1743873X.2011.618538. Pridobljeno s <https://doi.org/10.1080/1743873X.2011.618538>, 3. 9. 2020.

- Zakarevičius, P., Lionikaitė, J. (2013). An Initial Framework for Understanding the Concept of Internal Place Branding. *Management of Organizations: Systematic Research* 67, 143–160.
- Zarif Keyrouz, L. (2020). Mobility and Identity in the Art and Literature of Etel Adnan. *Dve domovini/Two Homelands*, 51, 1, 133–150.
- Zhang, Y., Kudva, S. (2014). E-books Versus Print Books: Readers' Choices and Preferences Across Context. *Journal of the Association for Information Science and Technology*, 65, 8, 1695–1706. Pridobljeno s https://www.researchgate.net/publication/262372834_E-books_Versus_Print_Books_Readers%27_Choices_and_Preferences_Across_Contexts, 19. 8. 2020.
- Zupan Sosič, A. (2018). Osrednji literarni muzej kot pospeševalec literarnega turizma v Sloveniji. *Slavia Centralis*, 11, 2, 119–131.
- Žitnik Serafin, J. *Adamič, Louis (1898–1951)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Pridobljeno s <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1000090/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (7. 8. 2020). Izvirna objava v: Novi Slovenski biografski leksikon: 1. zv. A. Ur. Barbara Šterbenc Svetina idr. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, 5. 8. 2020.
- Žitnik Serafin, J. *Adamič, Louis (1898–1951)*. Slovenska biografija. Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Pridobljeno s <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1000090/#novi-slovenski-biografski-leksikon> (7. 8. 2020). Izvirna objava v: Novi Slovenski biografski leksikon: 1. zv. A. Ur. Barbara Šterbenc Svetina idr. Ljubljana, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013, 7. 8. 2020.
- Žitnik Serafin, J. (2020). The relevance of Louis Adamic in the 21st Century. *Dve domovini/Two Homelands*, 51, 1, 7–20.

Stavarno kazalo

A

A Nation of Nations, 51, 55
Adamič, 47
Adamič, 49, 50, 53, 56, 60, 62, 72, 79
Adamičeva dela, 48
Adamičeva letnica rojstva, 43
Adamičeva rojstna hiša, 1
Adamičeva življenjska pot, 1
Adamičevo pot, 88
aktualnost, 55, 60
Aktualnost, 59
Američan, 51
amerškemu, 1
analize, 105
angleškega jezika, 47
angleškem jeziku, 56
Angoulême, 20
Ann Hathaway, 16
aplikacije, 33, 109
aplikacijo, 34
arhivsko gradivo, 39
Arhivsko gradivo, 54
Atwood, 19
Avstralija, 19
avtobiografija, 49
Avtoetnografija, 10
avtoetnografije, 105

avtorji, 16, 24, 32

B

Bachmann, 16
Bagdad, 20
Barcelona, 20
Bejrut, 20
Beneški trgovec, 16
Benetke, 16
Beograd, 86, 108
Blato, 102, 107
Bled, 102
Bohinj, 74, 102
bohinjski sir, 75
Bosne in Hercegovine, 79
bralnikov, 34
branje, 6, 101
Bucheon, 20
Budimpešto, 17
butični turizem, 7

C

Cankarjevo literarno pot, 32
Cetinje, 80, 107
Churchill, 53

Cohen, 19

Č

Črna gora, 82
Črne gore, 79

D

Dalmacija, 83
Dartmoor, 17
Dediščina, 15
dediščina Louisa Adamiča, 95
dediščine Louisa Adamiča, 2
dediščinskemu, 6
dediščinski turizem, 13, 15
dediščinskih turistov, 15
delavec, 49
demokracija, 58
destinacija, 102
destinacije, 25, 102, 105
destinacijskega menedžmenta, 104, 109
Devon, 17
dialog, 24
Dickinson, 19
Digitalizacija, 33
digitalno, 102
Dinamit, 50
Dinner at the White House, 62
Dinner At the White House, 53
dobrega počutja, 7
dojemanje dediščine, 15
domačini, 109
doživetij, 11
doživetja, 26, 89
doživetje, 26
doživetjih, 9
doživljanje, 100
Dražgoše, 75, 102
družba, 88
družbena ureditev, 94
Dublin, 18, 20
Dubrovnik, 84, 107
Dunajem, 16
Dunedin, 20
Durban, 20
dvorec Praproče, 1
Dynamite, 50, 56, 57, 60, 61

E

ekonomski, 25

Ellis Island, 59
etnična vprašanja, 2
Exeter, 20
experience economy, 13

F

festivali, 33
fizično, 102
Frana Levstika, 32
Franciji, 7, 17
From Many Lands, 51

G

Galičnik, 82, 107
Glas naroda, 46
Globe, 16
Gorenjska, 74
Granada, 20
Grandson, 51
Gregorčičevo spominsko pot, 32
Grosuplje, 97, 99, 102, 107
Guggenheimova štipendija, 2

H

Handkeja, 17
Harper, 63
Harry Potter, 26
Heidelberg, 20
Hemingway, 19
Homer, 18
Hrvaške, 79
Hrvaškem, 17
humor, 80

I

identitete, 20, 29
identiteto, 38
improvizirani, 103
infrastruktura, 26
inovativne turistične izkušnje, 42
intelektualec, 50
interdisciplinarno, 9
internet, 33
interpretacij, 110
interpretacija, 25, 26, 105
interpretaciji, 50
interpretacijo, 102
Iowa, 20

Islandija, 18
 izkušenj, 102
 izkušenijske ekonomije, 13
 izkušnja, 26
 izkušnje, 110
 izkušnjo, 20, 24, 26, 103
 izobraževalni, 24
 izobraževanje, 6
 izražanje, 47
 izseljenska književnost, 41
 izseljenskega avtorja, 1
 izseljenski pisatelj, 50
 izseljenski prevajalec, 50

J

Jansson, 18
 Jelinek, 16
 jezik, 18
 jezikih, 16, 32
 jezikovne specifičnosti, 16
 jeziku, 108
 Jugoslavijo, 2
 jugoslovanskemu, 1
 Južni Afriki, 23

K

Kafka, 16
Kalevala, 18
 kampanja, 6
 Kanado, 19
 kapitalizem, 60, 61
 književne destinacije, 108
 književnega ustvarjanja, 16
 književno dediščino, 34
 Kolumbijo, 19
 komunikaciji, 105
 Konkurenca med destinacijami, 5
 Kosovsko polje, 85
 Kotor, 79, 107
 kraj, 37
 Krakov, 20
 Kranjsko, 2
 kreativne industrije, 13
 kritik, 56
 kritika, 49
 kriza, 57
 Krleža, 17
 Kuhmo, 20
 Kulinarika, 76
 kultura, 6, 13, 88
 kulturne znamenitosti, 6

kulturnega turizma, 32
 kulturnemu, 6
 kulturnemu turistu, 59
 kulturni, 25
 kulturni turizem, 6, 13, 14
 Kulturni turizem, 13
 Kveder, 33

L

Lahore, 20
Laughing in the Jungle, 40, 48, 49, 50, 62
 Laxness, 18
 Leeuwarden, 20
 letnica Adamičevega rojstva, 44
 letnica rojstva, 40
 liki, 16
 Lillehammer, 20
 Lindgren, 18
 literarna dediščina, 1
 literarna pot, 19
 literarna prizorišča, 26
 literarna zapuščina, 89
 literarne destinacije, 25
 literarne poti, 19, 32, 76, 102
 literarne znamenitosti, 26
 literarnega kraja, 26
 literarnega turista, 33
 literarnega turizma, 5, 76, 110
 literarnem muzeju, 29
 Literarnem muzeju, 17
 literarni destinaciji, 26
 literarni kraj, 26
 literarni kraji, 25
 Literarni kraji, 6
 literarni kritik, 50
 literarni muzeji, 29
 literarni poti, 103
 literarni prostori, 30
 literarni turisti, 24
 Literarni turisti, 25
 literarni turizem, 1, 7, 9, 15, 16, 18, 24, 25, 34, 108, 111
 Literarni turizem, 5, 6, 23
 literarnih besedil, 102
 literarnim muzejem, 17
 literarnimi kraji, 5
 literarnimi osebnostmi, 5
 Literarno besedilo, 104
 literarno dediščino, 9
 literarnoturistične izkušnje, 89, 109
 literarnoturističnih izkušenj, 11, 105, 111
 literarnoturističnih izkušnjah, 9

literarnoturistično izkušnjo, 109
 literatura, 88
 Lizboni, 18
 Ljubljana, 20, 102
 ljudje, 38
 London, 16
 Louis Adamič, 1, 38, 40, 44, 102
 Louisa Adamiča, 9, 10
 Lovro Kuhar - Prežihov Voranc, 32
 Lviv, 20

M

Madrid, 18
 Mailer, 19
 Manchester, 20
 marketing, 109
 marketinga destinacije, 5
 materializem, 58, 61
 materni govorniki, 16
 medijev, 26, 109
 mediji, 33
 Mediji, 109
 Melbourne, 20
 metodologiji, 9
 Mihelič, 52, 98
 Milano, 20
 Mistral, 19
 množičnega turizma, 5
Moj rodni kraj, 37
Moja Amerika, 37, 57, 58
Moja rojstna dežela, 37, 74, 103, 109
Moja rojstna dežela /, 67
 Montevideo, 20
 motiv, 14
 multikulturalizem, 2
 muzej, 17, 46, 97
 muzejih, 17
My America, 51, 57, 58, 59, 60, 62
My Native Land, 67, 74, 75, 103, 109

N

načrtovanje, 100
 Nanjing, 20
Narodna in univerzitetna knjižnica, 29
 nasilje, 60, 94
 Nazor, 17
 Neruda, 19
 Nestroy, 16
 nišnem turizmu, 13
 Njegoš, 81
 Njegošev mavzolej na Lovčenu, 107

Norwich, 20
 Nottingham, 20
 nove tehnologije, 33
 Novi Zelandiji, 18

O

občutja, 26
 obeležij, 29
 Óbidos, 20
 obiskovalce, 24
 obiskovalec, 103
 oblikovanje literarnih poti, 18
 oblikovanje literarnoturističnih izkušenj, 103
 oblikovanje personaliziranih turističnih
 proizvodov, 108
 oblikovanje poslovnih idej, 7
 oblikovanju turističnih proizvodov, 108
 obogatitve turistične ponudbe, 7
 Odesa, 20
 ohranjanje literarne dediščine, 30
 ohranjanju, 20
 Ondaatje, 19
Orel in korenine, 53, 54
 orodje, 24
 orodje znamenja, 5

P

pametnih telefonov, 34
 Pariz, 16
 Paz, 19
 Pessoa, 18
 Pikin festival, 18
 pisanje, 6, 108
 pisatelj, 24
 pisateljska pot, 49
 pisateljskih hiš, 20
 pisavo, 47
 ploščami, 20
 podeželja, 6
 podeželske regije, 5
 podoba, 5
 podobe, 25
 podobe destinacije, 5
 podobo znamenitosti ali destinacije, 5
 pokrajina, 71
 popotnik, 103
 Popotovanje od Litije do Čateža, 32
 posameznikove identitete, 7
Pot pisateljic, 32
 potopisnega pripovedništva, 95, 110
 potopisnem pripovedništvu, 10

- potopisni pripovedovalec, 25
 potopisno pripovedništvo, 24, 101
 Potopisno pripovedništvo, 108
 potovanja, 23
 potovanje, 23
 Potovanje, 110
 povezovalnosti, 1
 povezovanje, 1
 Praga, 20
 Praproče pri Grosupljem, 42
 Preseljevanje, 40
 preučevalce, 39
 prevajalec, 50
 prevajanje, 16
 prevodi, 109
 primarni motiv, 14
 priseljenci, 94
 privlačnost, 27
 proizvodov, 102
 promocija, 25, 51
 promociji, 20
 prostor, 37, 38
 Prostor, 38
 prostori, 38
- Q**
- Quebec, 20
- R**
- raziskava, 9
 Raziskave, 102
 raziskovalci, 14, 64
 raziskovalna metoda, 10
 raziskovanju literarnega turizma, 3
 razmerje med branjem in turistično izkušnjo,
 6
 raznolikost, 6
 razvoj pametnega turizma, 33
 Reykjavík, 20
 rojstna hiša, 16
 rojstne hiše, 30
 rojstno domovino, 53
 romantični pogled, 25
Romeo in Julija, 16
- S**
- Sanders, 48, 54, 74
 Sarajevo, 84, 107
 Saramago, 18
 Schnitzler, 16
 Seattle, 20
 segment turistov, 105
 segmentacijo, 101
 segmentom, 21
 Severne Makedonije, 79
 Shakespeare, 16
 Shiffman, 51
 Skopje, 85, 107
 Slemani, 20
 slog, 41
 Slogovno, 56
 Slovenija, 37
 Slovenije, 79
 Sloveniji, 7, 10, 29
 Slovenijo, 2, 19
 slovenska literarna dediščina, 20
 slovenske destinacije, 110
 slovenske pesnike in pisatelje, 32
 slovenske pisateljske poti, 10, 32
 slovenskega turizma, 7
 Slovenskem, 6
 slovenskem jeziku, 2
 slovenskemu, 1
 slovenski jezik, 48
 slovenski turizem, 6, 108
 slovensko književno dediščino, 32
 slovensko pisateljsko pot, 30
Smeh v džungli, 37, 40, 46, 48, 49, 50
 snovalci, 27, 105
 sooblikovalec, 33
 specializirani proizvodi, 26
 Split, 84, 107
 spomenik, 44
 spomenikov, 29
 spominska plošča, 43, 44
 spominska soba, 39
 spominskih plošč, 29
 spominskimi sobami, 20
 spominsko sobo, 97
 spoznavanju, 20
 Srbije, 79
 Stara Fužina, 102
 STO, 6, 27
Strategija, 7
Strategije, 33
 Stratford upon Avon, 16
 Strindberg, 18
 strokovnih in znanstvenih objavah, 34
 strukturirani, 103

Š

Šenoa, 17
 Šibenik, 107
 Škotskem, 17
 Švici, 17

T

tablic, 34
 Tartu, 20
 tematskih poti, 19
 tematskimi potmi, 20
 teorije potovanja, 3
 terminologije turizma v slovenskem jeziku, 2
The Eagle and the Roots, 53
The Native's Return, 2, 40, 52, 56, 62, 67, 71, 74, 75, 79, 80, 81, 83, 88, 103, 105, 107, 109
 Tolstoj, 17
toureme, 101
 touremov, 3
 tožba, 53
 trajnostnega turizma, 2, 9, 24
travel writing, 10, 56, 95, 101, 103, 108
 Trogir, 107
 trženjem, 7
 tržniki, 14
turem, 101
 turemov, 3
 turist, 33, 103
 turiste, 20, 24, 79
 turisti, 13
 Turisti, 24, 100
 Turistična izkušnja, 100
 turistične izkušnje, 20, 26, 100, 101
 Turistične izkušnje, 100
 turistične proizvode, 108, 109
 turističnega doživetja, 102
 turističnega trenda, 6
 turističnem trgu, 102
 turistični diskurz, 48
 turistični ponudbi, 16
 turistični proizvod, 102, 108
 turistični trend, 108
 turističnih bonov, 6
 turističnih prenočitev, 6
 turističnih prihodov, 6
 turističnih proizvodov, 10, 102
 turistično izkušnjo, 101
 turistično ponudbo, 2, 6, 20, 56
 turistov, 14
 turistovo ustvarjalnost, 104

turizem, 99
 turizem in književnost, 9
 turizem umetnosti, 13
Two-Way Passage, 51, 53

U

Ulyanovsk, 20
 Univerzitetna knjižnica Maribor, 30
 upravljalci, 103
 Upravljalci, 27
 urednik, 50
 uspešnica, 51
 ustvarjalnih mest, 20
 ustvarjalnost, 105
 Ustvarjanje, 101
 ustvarjanje življenjskega sloga, 7
 Utrecht, 20

V

večkulturnosti, 41, 63
 Veles, 85, 108
 Veliki Britaniji, 6, 7
 Vennov diagram, 9
 Vennovem diagramu, 11
 Verona, 16
 vir, 9, 15, 38, 42, 67, 108
 virtualnih doživetjih, 108
 vključevanje književnosti v turizem, 109
 vloga turističnih vodnikov, 110
 Vonnegut, 19
Vrnitev v rodni kraj, 2, 40, 52, 56, 67, 74, 83, 88, 103, 105, 107, 109
 Vroclav, 20

W

Wang Zengqi, 18
What's Your Name?, 51
 White, 19
 Wonju, 20
 WTO, 6

Z

zadovoljstvo, 26
 Zagreb, 87, 108
Zbogom, orožje, 19
 zdravo, 34
 Združene države Amerike, 37, 40, 46, 48, 55, 59, 61, 94

Združenih držav Amerike, 79
zemljevid, 67
zgodb, 102, 110
zgodbe, 26
Zgodbe, 79
zgodovina, 88
znamčenja, 110
znamčenje, 110

znamčenju, 109
znamenitosti, 25, 110

Ž

življenjski slog, 13
Župančič, 51

LITERARNI TURIZEM IN PRILOŽNOSTI ZA NJEGOV RAZVOJ V SLOVENIJI: LOUIS ADAMIČ – PISATELJ Z ZGODBO, KI POVEZUJE SLOVENIJO, BALKAN IN ZDRUŽENE DRŽAVE AMERIKE

JASNA POTOČNIK TOPLER

Univerza v Mariboru, Fakulteta za turizem, Brežice, Slovenija.

E-pošta: jasna.potocnik1@um.si

Povzetek V znanstveni monografiji predstavljamo literarni turizem z vidika analize in vrednotenja literarne dediščine ter pišemo o njeni umestitvi v turistično ponudbo. Prinašamo pregled temeljne znanstvene in strokovne literature področja in pojasnujemo, kako se književnost umešča v kontekst turizma, literarnega turizma in doživljanja kulture. Gre za monografijo, ki se osredinja na dela Louisa Adamiča (1898–1951), še posebej na njegova romana Vrnitev v rodni kraj (angl. *The Native's Return*) in Moja rojstna dežela (angl. *My Native Land*). V njima se prepletajo področja turizma, literarne teorije in književnosti. Monografija kot vir nadaljnjega razvoja literarnega turizma v Sloveniji analizira in vrednoti literarno dediščino Louisa Adamiča. V knjigi so prav tako ponujena priporočila, kako dediščino obravnavanega avtorja aktivneje vključiti v turistično ponudbo – predstavljeni so koncepti literarnega turizma z metodologijo področja, kar je lahko vodilo upravljalcem turističnih destinacij in drugim turističnim deležnikom pri snovanju novih turističnih proizvodov ali pri nadgradnji obstoječih.

Ključne besede:

literarni
turizem,
literarna
dediščina,
dediščinski
turizem,
kulturni
turizem,
Louis
Adamič,
slovenska
književnost,
ameriška
književnost,
podoba
destinacije.

LITERARY TOURISM AND
OPPORTUNITIES FOR ITS
DEVELOPMENT IN SLOVENIA:
LOUIS ADAMIČ –
A WRITER WITH A STORY THAT
CONNECTS SLOVENIA,
THE BALKANS AND THE
UNITED STATES OF AMERICA

JASNA POTOČNIK TOPLER

University of Maribor, Faculty of Tourism, Brežice, Slovenia.

E-mail: jasna.potocnik1@um.si

Keywords:

literary
tourism,
literary
heritage,
heritage
tourism,
cultural
tourism,
Louis
Adamič,
Slovene
literature,
American
literature,
destination
image.

Abstract The monograph brings a literature review of the area of literary tourism and explains literature in the context of tourism, literary tourism and cultural experiences. It is focused on the works by Louis Adamič (1898–1951), especially on the novels *The Native's Return* and *My Native Land*, and in which the areas of tourism, literary theory and literature are intertwined. The monograph brings an analysis and evaluation of literary heritage by Louis Adamič as the resource of future literary tourism development in Slovenia, and by presenting literary tourism concepts along with the methodology of the area the book also offers some recommendations on the possible inclusion of Adamič's heritage into the tourism offer.

GRE ZA PIONIRSKO DELO V SLOVENSKEM JEZIKU, KI JE, KOT PRAVI AVTORICA V UVODU, V SLOVENŠČINI NAPISANO PRAV ZATO, DA SE USTREZNO NEGUJE IN KREPI STROKOVNA TERMINOLOGIJA NA PODROČJU TURIZMA V SLOVENSKEM JEZIKU.

prof. dr. Violeta Zubanov

PRIČUJOČA MONOGRAFIJA JE ŠE EN KAMENČEK V GRADNJI ZA SEDAJ ZELO SKROMNE STAVBE TEORIJE TURIZMA NA SLOVENSKEM. KAJTI, VEČINA LITERATURE, IN SICER TUDI TISTE, KI TRDI DA GRE ZA ZNANSTVENO, PRAVZAPRAV SO NEKA DESKRIPTIVNA DELA, KI BRSKAJO PO POVRŠJU, PO VIDNEMU V FENOMENU. SEVEDA JE H KARAKTERJU PRISPEVALA TUDI VSEBINA SAMA (LOUIS ADAMIČ), TODA, TUDI IZBOR VSEBINE JE TUDI DEL TEORIJE SAME.

prof. dr. sc. Mladen Knežević

Univerza v Mariboru

Fakulteta za turizem